

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİSİS'TE GEÇİŞ DÖNEMİ ÂDETLERİ

GÖKÇEN PEKER
Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2008

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİSİS'TE GEÇİŞ DÖNEMİ ÂDETLERİ

GÖKÇEN PEKER
Yüksek Lisans Tezi

Danışman

YRD. DOÇ. DR. HATİCE İÇEL

Haziran 2008

ÖN SÖZ

Kültür, bir milleti millet yapan temel kavramların harmanlanmasıyla oluşmuştur. Bayrak, vatan, millet, din, tarih gibi temel kavramlar üzerine kurulan kültür, sözlü gelenekte doğmuş ve yaşatılmıştır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla halk kültürümüz özünden uzaklaşmaya, yitmeye başlamıştır. Biz de bu yüzden bu kayıplardan ne kadarını kurtarıp kayıtlara geçirirsek, geleceğe kültür aktarımı görevimizi o kadar layığıyla yapmış oluruz düşüncesiyle bu çalışmayı hazırladık.

Bu çalışmada Misis yöresindeki geçiş dönemi adetlerini inceledik. Alan araştırması yöntemini kullanarak, sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenen bilgiler tasnif edilip yazıya geçirilmiştir. Çalışmamızı, doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç ana başlık altında topladık. Sözlü ve yazılı kaynaklardan faydalanarak ilk bölümde doğum ikinci bölümde evlenme ve üçüncü bölümde de ölümle ilgili adet ve inanmaları inceledik.

Çalışmam sırasından benden hiçbir desteğini esirgemeyen çok değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Faruk Çolak ve Yrd. Doç. Dr. Hatice İçel'e, alan araştırması boyunca yanımda olan aileme ve giderek metalaşan bu dünyada hep kendileri gibi, oldukları gibi kalabilen toprak insanlarına köylülerimize saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Bireyin yaşantısında çeşitli dönemler vardır. Doğum, evlenme ve ölüm dönemleri, halk kültüründe geçiş dönemleri olarak anılır. Geçiş dönemlerinde insanlar, çeşitli adet ve inanmalarla kendilerini yeni yaşantılarına hazırlarlar. Araştırmamız bu üç ana bölümü kapsamaktadır. 1. Bölüm, hamilelik, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasını kapsayan doğum gelenekleri, hamile kadın ve yeni doğan bebekle ilgili inanmalar, kısırlığı gidermek için uygulanan pratikleri içerir. 2. Bölüm evlilik geleneklerini kapsar. Evlilik adetleri geleneksel ve dini pratikleri içinde barındırır. Bunlardan nişan, kına ve düğün de kendi içlerinde çeşitli pratikleri kapsar. 3. Bölüm’de ölüm adetleri incelenmiştir. Bu bölüm ölü ve ailesiyle ilgili inanmaları, yas dönemini, ağıtlar ve mezarlık ziyaretlerini içine alır.

Misis’te de doğum, evlenme ve ölüm dönemlerinde çeşitli pratikler uygulanır. Bu pratikler doğum öncesinden başlar. Bu pratiklerle, çocuğun sağlıklı doğması, doğduktan sonra da yaşamını sağlıklı sürdürmesi amaçlanır. Bebek ve anne için doğumdan sonraki ilk kırk gün çok önemlidir. Anne ve çocuk kırk gün boyunca hiç yalnız kalmazlar. Onları kötü ruhlardan korumak için bir takım pratikler uygulanır. Evlenme döneminde uygulanan pratiklerde, bireye güzel bir yaşam sunmak amaçlanır. Birtakım pratiklerle gelin ve damadın kötülüklerden korunması sağlanır. Bunun yanı sıra “kına töreni, nişan, çeyiz getirmede” de uygulanan çeşitli pratikler vardır. Ölüm döneminde uygulanan pratiklerde amaç, ölenin öteki dünyaya geçişini kolaylaştırmaktır. Ölü insan diğer tarafa geçerken huzurlu olmalıdır. Bunun yanı sıra ölünün ailesi için de uygulanan çeşitli pratikler vardır. Yeni bir ölümün olmaması, ölenin geride kalanları rahatsız etmemesi için de büyüsel pratikler uygulanır.

Misis yöresinde geçiş dönemi adetlerinde, İslami uygulamalarla, geleneksel büyüsel uygulamaların birbiriyle karışmış durumda olduğunu gördük.

Anahtar Sözcükler: Misis, Doğum, Evlenme, Ölüm

ABSRTACT

There are some periods at every life; like birth, marriage and death that are called as transition periods. People prepares theirselves to that transition periods by customs and beliefs. Our search contains this three main part. First part contains birth traditions includes pregnancy, the time before birth, during birth, after birth, the beliefs about pregnant woman and new born baby, the practices to prevent the barrenness. Second part contains traditions of marrige. Marrige traditions include religious and traditional practices. Engagemet, henna ceremony and wedding, which of them, contain spesific practices in their own.The last part contains death traditions. It includes, beliefs of dead person and his family, mourning, elegies and cemetery visits.

And also in Misis some practices are applied at birth, marriage and death periods. These practices begin before birth period, with this practices, it is aimed to prepare the child into birth and after birth, into life. First forty day after birth is very important for the baby and mother. During this forty day, mother and her baby are never be alone. And some practices are applied for protect them from the bad spirits. The practices at marriage period, aim to provide a beautiful life. The practices aim to preserve the groom and bride from the badnesses. And also some special parctices are applied in “henna ceremony, enqagement and trousseau coming”. The practices at death period aim to ease the transition dead person into other world. Dead person has to be comfortable while he is going to the other side. And there has also some practices for he dead person’s family. Sacred practices are applied to prevent a new death and to prevent dead person to make alives uncomfortable.

In this period the Islamic practices and traditional sacred practices, combine with each other.

At the end of this search it is understood that, Misis folk culture is inspired from Middle Asia and Anatolian culture and beliefs.

In our search we collected our verbal tradition products and registered them. We know that this regitered folklore products carry our past away to our future and make a bridge between the past, the present and the future.

Key words: Misis, Birth, Marriage, Death

İÇİNDEKİLER

Ön söz	I
Özet	II
Abstract	III
Kısaltmalar.....	IX
0.Giriş.....	1
0.1. Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler.....	1
0.1.1.Araştırma Alanının Tarihi.....	1
0.1.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri.....	1
0.1.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	2
0.1.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı.....	3
0.1.5. Araştırma Alanının Tarihi ve Turistik Yerleri.....	3
1. BÖLÜM.....	5
1.1.Doğum.....	5
1.1.1. Doğum Öncesi.....	6
1.1.1.1. Kısırlığı Giderme.....	6
1.1.1.2. Gebelikten Korunma.....	9
1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler.....	11
1.1.1.4. Aşerme.....	13
1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme.....	17

1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları.....	17
1.1.1.7.Doğacak Bir Sonraki Çocuğun Cinsiyetinin Değiştirmeye Yönelik Uygulamalar.....	17
1.1.1.8. Çocuğun Yaşaması İçin Yapılanlar.....	18
1.1.2. Doğum Sırası.....	19
1.1.2.1. Göbek Kesme/Yıkama/Tuzlama.....	20
1.1.2.2. Çocuğun Eşi/Göbeği.....	21
1.1.3. Doğum Sonrası.....	22
1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti.....	22
1.1.3.3. Al basması.....	24
1.1.3.4. Kırk Basması.....	27
1.1.3.6. Ad Koyma.....	28
1.1.3.7. İlk Gezme.....	30
1.1.3.8. Aydaş Çocuk (Hastalıklı, Sıska Çocuk).....	31
1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk/Köstek Kesme.....	32
1.1.3.10. Huy Kesme.....	33
1.1.3.11. İlk Diş/Tırnak Kesme/Saç Kesme.....	33
1.1.3.12. Kız Çocuklarında Kulak Delme.....	34
1.1.3.13. Sünnet.....	34

2. BÖLÜM.....	37
2.1. Evlenme.....	37
2.1.1. Evlendirme Biçimleri.....	37
2.1.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belirtme.....	39
2.1.3. Evlilik Öncesi.....	41
2.1.3.1. Gelin/Güvey Seçimi.....	41
2.1.3.2. Kısmet Açma.....	42
2.1.3.3. Görücülük/Kız İsteme.....	43
2.1.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık.....	45
2.1.3.5. Nişan.....	46
2.1.3.6. Davet ve Okuntu.....	49
2.1.4. Düğün.....	50
2.1.4.1. Bayrak / Saba / Sağdıç.....	53
2.1.4.2. Çeyiz.....	54
2.1.4.3. Kına Gecesi.....	56
2.1.4.4. Gelin Alma\Asıl Düğün.....	57
2.1.4.5. Kız Evine Geldiğinde Yapılanlar.....	58
2.1.4.6. Gelin İndirme.....	59
2.1.4.7. Damat Tıraşı.....	61
2.1.4.8. Nikah\Gerdek.....	61

2.5.1. Düğün Sonrası	63
2.5.1.1. Duvak.....	63
3. BÖLÜM.....	65
3.1. Ölüm.....	65
3.1.1. Ölüm Öncesi.....	67
3.1.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	67
3.1.1.2. Kaçınmalar.....	69
3.1.2. Ölüm Sırası.....	70
3.1.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	70
3.1.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler.....	71
3.1.2.3. Ölünün Bekletilmesi.....	73
3.1.2.4. Yıkama ve Kefenleme.....	74
3.1.2.5. Cenazenin Taşınması	75
3.1.2.6. Cenaze Namazı	76
3.1.3. Ölüm Sonrası.....	76
3.1.3.1. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler.....	77
3.1.3.2. Cenaze Evi.....	78
3.1.3.3. Belirli Günler/Ölü Yemeği.....	79
3.1.3.4. Ölünün Eşyaları.....	81
3.1.3.5. Devir/Iskat.....	82

3.1.3.6. Yas Tutma/Ağıt Söyleme.....	83
3.1.3.7. Mezar Ziyaretleri/Mezarlar ve Ruhlarla İlgili İnanmalar	94
SON SÖZ.....	98
KAYNAK KİŞİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	110
FOTOĞRAFLAR.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR

1. Genel Kısaltmalar

AB:	Ana Britannica
BL:	Büyük Larousse
C:	Cilt
ÇÜ:	Çukurova Üniversitesi
K:	Kaynak Kişi
KB-HAGEM:	Kültür Bakanlığı-Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi
MÖ:	Milattan Önce
S:	Sayı
s:	Sayfa
TDK:	Türk Dil Kurumu
TFA:	Türk Folklor Araştırmaları
TS:	Türkçe Sözlük
TTK:	Türk Tarih Kurumu
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu

0.GİRİŞ

0.1. Araştırma Yeri İle İlgili Genel Bilgiler

0.1.1. Araştırma Alanının Tarihi

Misis, Ceyhan Nehri (Pyramos) kenarında, tarihî İpek Yolu üzerinde Adana'dan sonra kurulmuş ikinci bir geçit durumundadır. Misis'in tarihi, neolitik döneme, M.Ö. 6000'e kadar uzanır. Misis'i Truva kahramanlarından Mopsus'un kurmuş olduğu söylenmektedir. Hitit, Asur, Makedonya ve Selevkosların eline geçmiş, Roma ve Bizans dönemlerinde de önemli merkez olmuştur. M.S. 8. yy'den itibaren Abbasiler döneminde yeniden imar edilmiştir.

1517'den sonra Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiş olan Misis'te, bugün ayakta kalmış olan eserler şunlardır: M.S. 4. yy'e ait mozaikler, 9 gözlü taşköprü, Akropol'deki surlar şehir kalıntıları ve 1542 yılında yaptırılan Havraniye Kervansarayı ile 1648 yılında yaptırılmış tek kubbeli, kübik mescit.

0.1.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Misis, Cebenur Dağlarının batısında, Ceyhan Nehri'nin kıyısında düz bir ovaya kurulmuştur. Misis iki bölüme ayrılmıştır: İlk çağlarda kurulan tarihi yerleşim yerinde Eski Misis, höyüğün batısında, 1952 tarihinde Kızılay tarafından yapılan yeni yerleşim merkezi olan Yeni Misis. Ayrıca 1990 yılında açılışı yapılan Adana Organize Sanayi Bölgesi, kasabamızın kuzeyinde ve E-5 Karayolu ve istasyonun kuzeyinde tepelik alanda kurulmuştur. Buranın alt yapısı tümüyle bitmiştir. Kasabamızın batısında olan Adana iline uzaklığı 27 km ve doğusunda bulunan Ceyhan ilçesine uzaklığı ise 24 km'dir.

0.1.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Beldenin Yıllara Göre Nüfusu	
2007	
2000	?
1997	4, 383
1990	3, 703
1985	2, 100
1980	2, 000
1975	1, 700
1970	1, 500
1965	1, 200
1960	1, 000

Bölgede, buğday, pamuk, mısır, arpa, yer fıstığı, nohut, ayçiçeği gibi tarla bitkileri; şeftali, narenciye, kiraz, nar, kayısı, armut, ayva, incir, Bağdat hurması, erik, gibi meyveler ile biber, soğan, domates, patlıcan, marul, ıspanak, baklagiller, lahana, turp, tere gibi sebzeler yetiştirilmektedir. Halk, yetiştirilen bu ürünlerin bir miktarını şehir pazarında satarak geçimlerini sağlamaktadır. Ayrıca sığır, koyun ve keçi gibi hayvanlar beslenmektedir. Aileler, kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra bu hayvanlardan elde ettikleri süt, peynir, yoğurt gibi besin maddelerini köy ve şehir pazarlarında satarak geçimlerine katkıda bulunmaktadırlar. Yörenin doğusunda sanayi bölgesi ve batısında birçok fabrika bulunmaktadır. Gençler ise genelde bölgeye yakın sanayide ve çeşitli fabrikalarda çalışmaktadırlar.

0.1.4. Araştırma Alanının Sosyo - Kültürel Yapısı

Araştırmamızda yörede eski gelenek ve göreneklerin izlerine rastlanmıştır. Kitle iletişim araçların gelişmesi ve yaygınlaşması yörenin sosyo-kültürel yapısında değişikliklere sebep olmuştur. Yaşı daha ileri olanlar gelenek ve göreneklerine bağlı ve onları yaşatma çabası içindedirler. Gençler ise ilerleyen teknolojinin yaşamlarına girmesi ve değişen yaşam şartları nedeniyle gelenekten biraz daha kopuklardır.

Yaşlılar en fazla ilkokula kadar okuyabilmişken; gençler lise ve üniversiteye kadar öğrenim görmektedirler..

Yöre çok eski bir tarihe sahiptir. Misis Köprüsü ve Mozaik müzesi turist çekmektedir.

0.1.5. Araştırma Alanının Tarihi ve Turistik yerleri

Misis Köprüsü, IV. yüzyılda Roma İmparatoru II. Flavius Julius Costantinus tarafından yaptırılmıştır. VI. yüzyıl ortalarında Bizans İmparatoru Justinianus tarafından onartılmıştır. Dokuz gözlü olarak inşa edilmiştir. Eski Adana Halep karayolu buradan geçmektedir. Anadolu'nun ilk Roma Köprüsü olarak bilinmektedir. Selçuklular, Bizanslılar ve Haçlılar arasındaki savaşlara sahne olan efsanevi kent Misis'in adını taşıyan köprü, Ramazanoğlu Beyliği ve Osmanlı dönemlerinde şiddetli depremlerle tahrip olmuş ama buna rağmen ayakta kalabilmiş eserlerden biridir.

Köprü hakkında anlatılan hikayelerden en kayda değer olan Lokman Hekim'in ölümsüzlük ilacını bulduğu ve bu ilacı yazdığı kağıdı Misis Köprüsü'nde elinden uçtuğudur.

Günümüzde insanları üzerinde taşımaya devam eden köprü, 1998 yılında yeniden restore edilmiştir. Köprü hâlâ etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Misis Mozaik Müzesi ise Adana Ceyhan arasındaki tarihi İpek yolu üzerinde, Adana'ya 26 km. uzaklıktadır. Burada sergilenen eserler arasında Misis Antik kenti sınırları içerisinde yer alan bir Bazilika'ya ait zemin mozaikleri de vardır. Eser 1956 yılında Misis Höyüğü'nde kazı yapan Alman arkeoloji heyetinden Prof. Dr. H. Theodor Bossert ile Dr. Ludwig Budde tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Mozağin tam ortasında bir masa veya sehpa şeklinde yapılmış bir kümes ve etrafında Nuh Peygamber'in tufanda gemisine aldığı 23 adet kuş ve kümes hayvanları, bu grubun etrafında ise vahşi ve evcil hayvanlar yer almaktadır. Eser

M.S. 4. yy.'a aittir. Müzede; Misis Höyüğü'nde yapılan kazılar sonucu elde edilen kimi eserler de sergilenmektedir.

1. BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar: doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutlamak, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır (Örnek 2000: 131).

Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, törenler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün birer parçasını oluşturur (Artun 2003: 46).

1.1. Doğum

Hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil aynı zamanda akrabaları, komşuları ve diğer sevenlerini de sevindirmiştir (Örnek 2000: 134). Dünyaya getirilen her çocuk aile kurumunu güçlendirir. Akrabalık ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir. Aile kurumunun temel işlevi de budur. Aile, toplumu ayakta tutan temel öğelerdendir. İnsan türünü üretmek ve sürdürmek gereksiniminden doğmuştur (Tezcan 2000: 13).

Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Aile bireylerini mutluluğa boğan doğum, kadının saygınlığını artırır. Annelik mertebesine terfi eden kadın, erkeğinin gözüne girmiş, soyun sopun da devamını sağlamıştır. Çünkü aile demek, kadın demektir (Ozankaya 1996: 397).

İnsanlar, özellikle "geçiş" anlarında, zararlı dış etkilerle ve doğaüstü kuvvetlerden gelen tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tehlikelere karşı koymak için birtakım büyüsel ritlere, çarelere başvurmak gerekmektedir. Gebe kadın, doğacak çocuğunu birtakım zararlardan korumak ve ona arzu ettiği nitelikleri verebilmek için, daha gebelik sırasında bazı yiyeceklerden ve eylemlerden kendisini uzak tutmak zorundadır. Doğum ve doğumun safhaları binlerce âdetin, batıl inancın

istilasına uğramış olup, âdeta bunlar tarafından idare edilmektedir (Örnek 1981: 56).

Doğumla ilgili âdet, inanma ve bunlara bağlı pratikler günümüzde de sürmektedir. Yeni kuşak bir yönden âdetlere uyarken diğer yönden tıbbın imkânlarından da faydalanmaktadır (Artun 2003: 87).

1.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesi âdet ve inanmaları bugün de varlığını sürdürmekte, gebelikten doğuma kadar pek çok âdet ve inanmayı gözlemlemekteyiz.

Doğum sadece anne ve babayı değil, komşuları ve akrabaları da sevince boğmaktadır. Doğum yapan her kadın sürekli çevresindeki insanlardan saygı görmüş, korunmuş ve kollanmıştır (Başçetinçelik 1998: 27).

1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Evlenip eş olan kadınla erkeğin bir de çocuk sahibi olması istenir. Gelin kıza henüz baba evinden çıkmamışken en son yumurta yedirilmesi; doğurması, çoluk çocuğa karışması içindir. Çocuk sahibi olarak değerini kanıtlayamayan kadın horlanır, kusurlu ve "kısır, tutuk, zürriyetsiz, sonsuz, meyvesiz ağaç, eremik" muamelesi görür (Acıpayamlı 1974: 13).

Toplumun kırsal kesimlerinde kadının saygınlık kazanabilmesi için mutlaka doğurması, anne olması gerekir. Çocuğu olmayan kadın, kısır kadın kabul edilir, hor görülür, kınanır. Kadın gebe kalamadığında genellikle kusur onda aranır. Bu nedenle kadın gebe kalmak ister. Çocuk sahibi olmak için çeşitli yollara başvurur, çeşitli çareler arar. Bunlar genellikle dinsel-büyüsel olanlar ya da halk hekimliği kapsamına girenlerdir (Başçetinçelik 1998: 27).

Çocuğu olmayan kadın, bulunduğu sıkıntılı ve tehlikeli durumdan kurtulmak için genelde büyüsel özlü işlemler yapmaktadır. Büyü ve benzeri bir amaçla, hocaya gidilerek, tılsım gücüne inanılan muska yazdırılmaktadır. Muska, Arapça'da "yazılı şey" anlamına gelen nüsha kelimesinin halk ağzından bozulmuş biçimidir. Hastalıkları sağaltma veya düşmandan gelebilecek kötülüklerden, görünmez kazalar gibi herhangi bir zararı önleme amacı ile üstte taşınan yazılı kâğıda denir (Boratav 1984: 145).

Kimi zaman çocuğu olmayan erkek için de tedaviler uygulanmaktadır. Bu, çoğu zaman erkeğin güçlendirici besinler almasını sağlamaktır. Bunlar; bal, baharat, sebze ve meyve tohumlarından yapılmış macunlardır (Kudat 1974: 19–20).

Eskiden beri Türklerde gebelik ve gebe kalmak ve kısırlıkla ilgili çeşitli uygulamalar görüyoruz. Manas Destanı'nda Yakup Han, hatununun kısırlığından şikâyet ederek “Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor.” diyerek Eski Türklerdeki kısırlığı giderme ve çocuk sahibi olmayla ilgili ipuçları veriyor. Kırgız-Kazaklarda kısır kadınların sahrada tek başına biten bir ağaç, bir pınar yanında koyun kesip gecelediklerini; Yakutlarda çocuk isteyen kadınların kutsal bir ağacın dibinde ağlayıp sızlayarak dua ettiklerini yazılı kaynaklardan öğreniyoruz (İnan 1995: 167–168).

Birçok yöremizde kısırlığı gidermek için çeşitli pratikler uygulanmaktadır. Zile/Havza'nın kaplıcasında, çocuğu olmayan erkeğin suyun kaynadığı yerden bir parça kum alıp yerse çocuk yapma gücüne kavuşacağına inanılır (Öztelli 1951: 438).

Artvin/Yusufeli/Demirkent'te kadına kirpinin sidiği içirilir, beline şişe ya da çömlek çekilir. Kızken katıra binenlerin çocuğunun olmayacağına inanılır (Özder 1967: 4391).

Tunceli'de leylek yemi denilen dikenli bir otu, merhem gibi ezip kadının karnının altına koymak da çocuk sahibi olmak için başvuru olan bir çaredir (Örnek 1971: 29). Safranbolu'da çare olarak ebegümeci, ısırgan otu kaynatılır ve buğusuna oturulur, kadının beli çekilir, belinin çekildiği gün kadın eşiyile birlikte olur (Akbulut 2002: 11).

Misis yöresinde kısırlığı gidermek ve çocuk sahibi olmak isteyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Doktora veya ebeye gidilir ve tıbbi çarelere başvurulur (K.K.1, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Süt buharına oturtulur (K.K.1, K.K.2, K.K.5, K.K.8). Buharın kadının rahmindeki iltihap veya yararları temizleyeceği düşünülür.
- Kadının karnı sabunlu, sıcak suyla ovulur (K.K.5, K.K.3, K.K.8).
- Kadına ve kocasına fındık, fıstık, pekmez, bal gibi yiyecekler düzenli olarak yedirilir (K.K.1, K.K.7, K.K.8, K.K.10).
- Türbelere gidilir, dilek tutulur, adak adanır. Genelde yöreye yakın mesafede olan Cabbar Dede ziyaretine gidilir. Cabbar Dede adına yapılan türbe Adana'nın Ceyhan İlçesi'ne bağlı Misis Bucağı'nın 20 km. güneyinde Kütüklü Köyü yakınındadır. Aynı adı taşıyan cami ile bitişik olan türbenin kapısında dilek taşı bulunmaktadır. Ziyaretçiler gözlerini

kapatarak dilek taşının üzerine çıkararak dua okumaktadır. Ziyaretçi gözlerini açtığı anda saat yönünde döndüğünü görürse dileğinin olacağına inanılmaktadır. Ziyaretçiler türbede adak olarak, mum yakmakta, Kur'an okumakta ya da okutmakta, mevlit okutmakta, kurban kestirmektedirler. Türbenin duvarına küçük taşlar yapıştırılır; taş duvara yapışırca dileğin olacağına inanılır. Ayrıca türbenin içindeki mezarda yuvarlak bir delik bulunur. Bu delikten elini sokan insanlar, Cabbar Dede'nin onlara bir şeyler (üzerlik otu, boncuk, toprak gibi) vereceğine inanır. Eskiden türbeye yakın bir yerde bulunan bir ağaca çaput bağlama da yaygınmiş ama şimdi bu uygulama yok olmuş (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).

- Doktora, ebeye veya ocağa gidilir (K.K.7, K.K.10).
- Rahim eğriyse bir ebe tarafından rahim düzeltilmeye çalışılır (K.K.6, K.K.8, K.K.10).
- Maydanoz sütte kaynatılarak buhara oturtulur (K.K.3).
- Kiremit ateşte kızdırılır, üzerine sıcak süt dökülür. Kadın buharına oturtulur (K.K.1, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- İltihapları dökülsün diye içmeye ya da kaplıcaya götürülür (K.K.33, K.K.34).
- Kadının karnı ovulur (K.K.7, K.K.10).
- Kadının ayaklarından çekilir, göbeği üstüne oturulur (K.K.6, K.K.8, K.K.10).
- Kadının göbeği zeytinyağı ile ovulur (K.K.5, K.K.3, K.K.8).
- Köylerde bulunan otlardan yapılan merhem kadının rahmine (hazneye) konur (K.K.5, K.K.3, K.K.8).
- Bamya, soğan pişirilir, zeytinyağına batırılır, beze sarılıp rahme konur (K.K.1, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Yörede biten otlardan kaynatılıp içilir (K.K.7, K.K.10).
- Tuğla ısıtılır üzerine su serpilir, buğusuna oturtulur (K.K.32, K.K.36, K.K.40).
- Maydanoz suyu kaynatılıp içirilir, rahme, maydanoz konur (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Ebe karnı ovalayıp rahim eğriyse düzeltir (K.K.7, K.K.10).

- Hamile veya çocuklu kadının elinden su içilir veya bozuk para alınır (K.K.7, K.K.10).
- Yeni doğum yapmış kadının çocuğu kucaklanır (K.K.6, K.K.8, K.K.10).
- Hocanın okuduğu su içilir (K.K.7, K.K.10).
- Okunmuş buğday pirinç ve şeker yenir (K.K.7, K.K.3, K.K.10).
- Hacca gidecek kadın varsa ona gebe kalmak isteyen kadının atleti verilir. Atlet orda zemzem suyuyla yıkanır. Kadın bu atleti, dua okuyup giyer (K.K.6, K.K.8, K.K.10).
- Keçinin kılı kaynatılıp buğusuna oturulur (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Ardiç dalı, soğan, böğürtlen bitkilerinin buğusuna oturulur (K.K.7, K.K.10).
- Çocuğu olmayan kadının yattığı yatağa çocuk iştilir. Kısır kadın bu yatağa yatırılır (K.K.7, K.K.10, K.K.35, K.K.36, K.K.42).
- Kadın hocaya gider, muska yazdırır, çocuk doğana kadar üstünde taşır (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Kadın beline kadar torağa gömülür ve bir müddet orada bekletilir (K.K.7, K.K.3, K.K.10).
- Buğday, arpa, nohut beraber kaynatılıp suyu içirilir (K.K.6, K.K.8, K.K.10).
- Deve eti yedirilir (K.K.7, K.K.5, K.K.3, K.K.10).
- Keçiboynuzu pekmezi içirilir (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).

1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Evli çiftler çocuk sahibi olmak için, geleneksel pratiklerden yararlandığı gibi, gebelikten kaçınmak için de çeşitli pratikler uygulamaktadırlar. Günümüzde gebelikten korunmak amacıyla uygulanan tıbbi yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemler genelde kadınlara yöneliktir. Doğum kontrol hapları ve spiral taktırma yaygın yöntemlerdendir. Geçmiş devirlerde doğum kontrol yöntemleri bilinmediği için, düşük yapma yöntemi ile çocuğun doğması engellenmeye çalışılırdı.

İstenmeyen gebeliği sonlandırmak için Anadolu'nun pek çok yerinde birtakım

geleneksel pratiklere başvurulmaktadır. Örneğin: Safranbolu'da rahme sabun, kil, ebegümece otu, yanmamış kibrit çöpü konulur; şiş rahmin içinde dolandırılarak bebek düşürülür. Ağır kaldırılıp, yüksek yerden atlamak da gebeliği sonlandırmak için bir çaredir (Akbulut 2002: 4-5).

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde gebelikten korunma ile ilgili uygulamaları yazılı kaynaklarda görmek mümkündür. Yusufeli/Demirkent'te çocuğa kalmak istemeyen kadına bir parça katırtırnağı yedirilir (Özder 1967:4390).

Erzurum'da gebe kalmak istemeyen kadının kedi yavrusunu atın üzengisinden geçirmesi, yılan kabuğu adı verilen bitkinin tütsüsüne oturması, rahmine ebegümece veya yumurta sarısı ile çiriş unundan yapılmış hamuru koyması ile gebelikten korunacağına inanılır (Sezen 1993: 55).

Misis yöresinde kadınlar gebelikten kaçınmak için şu pratikleri uygular:

- Cuma günü kadın camiye götürülür. Camiden ilk çıkan kişiye kadının beline dolanan ip üzerine kilit kilitlettirilir. İp, ya kadının belinde kalır ya da çıkarılıp sandığa konur; kilit ise bir yere asılır. Kadının doğum sancıları başlayınca belindeki ip çıkarılır, kilit de açılır (K.K.7, K.K.10).
- Hazneye tavuk tüyü sokulur (K.K.3, K.K.7, K.K.3, K.K.10).
- Ebeye gidilip kasık çektilir(K.K.3, K.K.7, K.K.28, K.K.42).
- Hastane ve sağlık kuruluşlarından sağlanan çeşitli korunma yöntemleri uygulanır (K.K.3, K.K.8).
- Erkek korunur (K.K.7, K.K.10).
- Bebek ana rahmine düşmüşse kadın ağır işler yapar, yük kaldırır. Eskiden hazneye patlıcan sapı sokarlarmış (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.10).
- Kadın korktuğu için düşük yaptığına olan inançtan dolayı, hocalara gidilip muska yazdırılır. Kadın muskayı belinde veya omzunda taşır (K.K.7, K.K.10).
- Ziyarete gidip adak adarlar (K.K.7, K.K.8, K.K.24, K.K.42).
- Önceki çocuk memeden kesilmez, böylece hamile kalınmayacağına inanılır (K.K.1, K.K.8).
- Çocuklarına verdikleri isimlerle hamile kalmayı engellemeye çalışırlar. Yeter, Durmuş, Dursun, Soner gibi (K.K.7, K.K.10).
- Gripin içilir (K.K.7, K.K.16 K.K.28, K.K.42).
- Yüksekten atlanır (K.K.7, K.K.10, K.K.37, K.K.42).

- Kadının karnına şişe vurulur (K.K.7, K.K.8, K.K.10).
- Rahme tavuk teleği sokulur (K.K.3, K.K.8, K.K.42).
- Rahme kibrit çöpü konur (K.K.7, K.K.10, K.K.42).
- Asmalarda bulunan ve asma saçı olarak adlandırılan bitki rahme sokulur (K.K.3, K.K.8).
- Gelin mumu, günebakan çiçeklerinin damarları rahme konur (K.K.7, K.K.8, K.K.28, K.K.42).

1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler

Gebeliğin sağlıklı yürütmesi için pek çok pratiğe başvurulmaktadır. Çocuk da tıpkı gebe kadın gibi, birtakım geçişleri izlemek zorundadır. Bu bakımdan özellikle "geçiş" sırasını kollayan kötü kuvvetlerden gelecek tehlikelerle karşı karşıya kalıp, çeşitli tedbirlerle korunmaya muhtaçtır (Örnek 1981: 66).

Bu korunma doğduktan sonra geç yürüyen, geç konuşan, nazara gelen, çok ağlayan çocuğa uygulandığı gibi, yaşamayan çocuğa da uygulanır. Gebelik sırasında anne karnındayken çocuğun yaşaması çocuk için ilk "geçiş" iken; doğduktan sonra çocuğun sağlıklı kalması ve yaşaması başka bir geçiştir. Bunlar, çocukları batıl inancın ve büyüünün temel ilkelerine dayadığımız birtakım pratiklerle ve uygulamalarla tedavi etmeye, korumaya çalışmak içindir (Örnek 1981: 66).

Eski Türklerden günümüze kadar gerek Şamanist Türklerde, gerekse Müslüman Türklerde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için çeşitli pratikler uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenhalar, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Müslüman Başkurlarda çocuk doğduktan sonra, ebe çocuğu eline alır, dışarı çıkar, birkaç ev gezdikten sonra babasının evine geri getirir. Ebe kadın, "Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim, satın alan var mı?" der. Pazarlık başlar. Çocuğu ağırlığı kadar demir karşılığında satın alırlar. Çocuğa Demir veya Salıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşaması için Yaşar, Dursun, Ölmezbay, Taştan, Kurç gibi iyi adlar verildiği gibi, kimi zaman kötü adlar da verilir. Böylece adı kötü olduğu için ölüm meleğinin gelmeyeceğine inanırlar. Kırgızlarda İtalmas, Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (yabani domuz) bu inanca göre verilmiş adlardır (İnan 1995: 174–175).

Anadolu'da çocuğun yaşaması için yapılan işlemler Orta Asya'daki Türk toplumlarının uyguladığı işlemlerdir. Doğumdan sonra çocuk sokağa, çok defa cami önüne bırakılır. Oradan birisi alır gider. Ana-baba onu yalancıktan satın alır. Böylece çocuk geçici olarak ana-baba değiştirmiş olur. Erkek ise adı Satılmış, kız ise Satı olur. Gaziantep bölgesinde bu sözde alışveriş işlemi Araplarla veya Kürtlerle yapılır ve çocuğa Arap ya da Kürt adı verilir. Yatıra yapılmış adak sonunda doğan çocuğa yaşaması için yatırın adı verilir. Çocuğun yaşaması için adların büyüklük işlevi olduğuna inanılır. Dursun, Durmuş, Durdu, Duran, Yaşar gibi adlar yanında peygamber adları veya sıfatlarına bağlanan, ya da tanrının adı ve sıfatlarına bağlanan Abdullah, Abdurrahman, Mehmet, Ahmet, Mahmut gibi adlar ile kadın-erkek Müslüman ulularının (Ömer, Ali, Hamza, Hasan, Hüseyin, Fatma, Zehra, Zeynep gibi) adları verilir (Boratav 1984: 89–90).

Erzurum'da çocuğu yaşamayan aileler çocuk erkek de olsa kulağını deler, önce köpek tüyü sonra küpe takarlar. Böylece çocuğun uzun ömürlü olacağına inanılır (Sezen, 1993: 67).

Zile'de çocuğu yaşamayan kadına "*tıvgalı*" denir. Tıvgalı kadın çocuğu yaşasın diye; yeni doğmuş, gözleri açılmamış köpek yavrusunu elbisesinin boynundan sokup eteklerinden çıkarır. Eğer, köpek ölürse çocuğu yaşar, ölmezse yaşamaz. Tıvgalı kadın yeni doğum yapmış kadının ayakucuna gider silkinir. "Tıvgam dökülsün, çocuğum yaşasın." der. Çocuk yaşasın diye, Mehmet adlı yedi kişiden para toplanır, bu parayla alınan gümüş halka çocuğun ayak bileğine takılır (Öztelli 1953: 663–664).

Misis yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için şu pratikler uygulanır:

- Kadın doğuruyor ama her defasında bebek ölüyorsa adı Yaşar konur (K.K.7, K.K.8, K.K.3, K.K.10).
- Hocaya gidilir, okutulur (K.K.3, K.K.8, K.K.37).
- Hocaya muska yazdırılır (K.K.7, K.K.8, K.K.21, K.K.24).
- Hocaya yazdırılan muska çocuğun boynuna asılır (K.K.1, K.K.3, K, K.K.7, K.K.10).
- Ocağa gidilir (K.K.7, K.K.8, K.K.10).
- Çocuğu ölen veya hastalıklı doğan kadın, çocuk üç yaşına gelene kadar hep başkalarından giydirir (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.10).

- Kadın, adaklarda bulunur (K.K.3, K.K.16, K.K.42).
- Çocuğa Dursun, Yaşar gibi adlar verilir (K.K.7, K.K.8, K.K.16, K.K.28).
- Adak adanır, çocuk yaşarsa kurban kesilir (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.10).
- Gebe kadın ağır işler yapmaz (K.K.1, K.K.3).
- Çocuk adak adandıktan sonra doğarsa, adak adanan türbedeki zatın adı konur (Bu yüzden yörede Cabbar adı yaygındır.) (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.10).

1.1.1.4. Aşerme

Hamilelik sırasında yemek için kadının canının vakitli vakitsiz bir şey istemesi hâline aşerme denir. Halk arasında, aşerme hamileliğin önemli bir belirtisi sayılır. Deyimin aslı "aş yerme" olup, "yiyecek şeyden tikslenme" demektir. Beğenmemek kötülemek anlamlarındaki aş yemek giderek halk arasında anlam değiştirerek, hamile kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması anlamına gelmiştir. Bu dönemde kadının istediği her şey verilmeye gayret edilir. Kimi zaman bu istekler çok münasebetsiz de olsa, yerine getirilmediğinde annede veya çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav 1984: 146).

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde aşerme durumunu niteleyen ad, deyim, anıştırma ve yakıştırmalardan bazıları şunlardır: Aşeriyor, aşeriyor, aşeren, aşveren, aşveren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başıbozuk, başı bulanık, göğnü kötü (Örnek 2000: 134).

Bu dönemin süresi, gebeliğin ilk aylarında başlayıp, çocuğun canlandığının kabul edildiği dört-beş ay zarfında tanımlanmaktadır. Aşerme, aşırma, yerikleme, başının kel olması gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu dönemde kadın genellikle baharatlı, acı yiyecekleri yemekten kaçınır. Bu tutum "Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi" tekerlemesinde de anlatımını bulmaktadır. Buna karşılık tatlı yiyecekler oğlan çocuğunun ön belirtisi olarak yorumlanmakta "Ye tatlıyı doğur atlıyı" şeklinde ifade bulmaktadır. Öte yandan yaygın olan bir başka uygulama da kadının acı, tatlı demeden canının her istediğini yemesidir. Yiyemeyen kadının çocuğunun sakat doğacağı inancı yaygındır.

Misis'te aşerme ile ilgili pratikler şöyledir:

- Aşeren kadının canının çektiği yiyecekler mutlaka ona yedirilir (K.K.1, K.K.3, K.K.28).
- Aşeren kadının canı ekşi isterse kızı, tatlı isterse oğlu olacağına inanılır (K.K.1, K.K.3, K.K.10, K.K.29, K.K.42).
- Aşeren kadın istediğini yiyemezse çocuğun vücudunda kadının istediği yiyeceğin lekesi olur (K.K.1, K.K.3, K.K.32, K.K.42).
- Aşeren kadın istediğini yiyemezse, çocuğu zayıf olur veya sakat doğar (K.K.1, K.K.3, K.K.24).
- Aşeren kadın ayva yerse çocuğu gamzeli olur (K.K.3, K.K.28).
- Canının istediği bulunmayan kadının göğsü şişer (K.K.1, K.K.21, K.K.28).
- Aşeren kadının gördüğü yemekten ya da yiyecekten mutlaka tattırılır, yoksa canı çeker vebal alınır (K.K.3, K.K.8, K.K.42).
- Aşeren kadının isteği mutlaka yerine getirilir, yoksa çocuğun bir tarafı eksik doğar (K.K.1, K.K.3, K.K.8, K.K.21).
- Aşeren kadın canının istediği bir şeyi yiyemez ve vücudunda herhangi bir yere dokunursa çocuğun da aynı yerde izi olur (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.10).
- Aşeren kadın mevsimi olmayan bir yiyecek isterse ona benzer başka yiyecek verilir (K.K.3, K.K.10).

1.1.1.5. Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Kadın hamileyken, vücudunun aldığı şekil, yüzündeki ve davranışlarındaki değişikliklerle, istediği yiyecek ve içeceklerle çocuğun kız veya erkek olacağı konusunda tahminler yürütülür. Hatta bazen doktorların belirlediği cinsiyetin yanlış olduğuna, kadının fiziksel ya da davranışlarındaki değişikliklerin verdiği belirtilerin geçerli olduğuna inanılır.

Geleneksel kültürümüzde ailelerin erkek çocuk beklentileri daha ağır basmaktadır. "Erkek olsun da çamurdan olsun" anlayışı geçmişten günümüze hemen hemen her yörede geçerlidir. Erkek çocuk gibi, erkek çocuk doğuran kadın da ocağın tütmesini sağladığı için toplumda itibarlıdır. Kuzey Irak'ın Türkmen ve Kırmancılarında ve Gagavuz Türklerinde de kadının erkek çocuk doğurması bütün ailenin arzusudur Kazak Türklerinde de erkek çocuk istenmekte "Erkek çocuk aileyi

idame ettirir, ailenin çatısıdır." denilmektedir (Kalafat 1998: 103).

Erkek çocuğun önem derecesi o kadar yüksektir ve toplumumuzda öyle önem verilir ki, yeni gelinin kucağına oğlan evine geldiğinde erkek çocuk verilir, yatağının üstünde erkek çocuk yuvarlandırılır. Bu pratik Afganistan'daki Hazara Türklerinde ilk çocuğun erkek olması dileğiyle gelinin kucağına erkek çocuk oturtmak şeklinde yaşamaktadır (Çelik 2005: 10).

Altay Türklerinde de Türk kültür coğrafyasının diğer kesimlerinde de olduğu gibi dünyaya gelecek olan bebeğin cinsiyetine dair bazı tahminler yapılır. Bunlar büyük ölçüde benzer yöntemlerdir. Mesela gelinin beli sivri olursa doğacak bebeğin erkek olduğuna ihtimal verilir, yuvarlak olması ise kız şeklinde yorumlanır. Hamile hanımın karnı yukarıya doğru ise bebeğin erkek aşağıya doğru ise kız olacağı tahmini yapılır. Rüyalarda gelin veya ilgili yakını "bıçak" veya "silah" görürse bebeğin erkek ve küpe veya benzeri bir takı görür ise kız olacağına ihtimal verilir (Kalafat 1999: 98).

Yakutlar Tanrıdan erkek çocuk isterlerken Ak Şaman'a başvururlar. Ak Şaman'da Ayısıt Hatun'a, ak at sürüleri sahibi olan Tanrıya dualar eder ve kansız bir kurban adar (İnan 1986: 167).

Erzurum'da tandıra hamur atılır, hamur ortadan kabarırsa oğlu, içe çökerse kızı olacağına inanılır (Sezen 1993: 58).

Zile'de kadın hamile kaldığında, kocası kadının karnına elini koyarak üç kez özel duasını okursa çocuğun altı aylık kız da olsa oğlana dönüşeceğine inanılır. Hamile kadın rüyasında parmağına yüzük takarsa, kiraz veya fasulye toplarsa kızının olacağına; rüyasında bıçak görür armut toplarsa oğlunun olacağına inanılır (Öztelli 1952: 437).

Doğacak çocuğun cinsiyetinin önceden belirlenmeye çalışılması çok yaygın bir uygulamadır. Kadının rüyası yorumlanarak doğacak çocuğun cinsiyeti anlaşılmaya çalışılır: Balık görmesi, kadının kendisini ata binerken görmesi, evin çatısına bayrak dikilmesi, kadının kız çocuk emzirmesi, armut görmesi, silah görmesi oğlu olacağına; yemiş görmek, elma görmek, kadının attan düşmesi, sedef düğme dikmesi, oğlan çocuk emzirmesi, mavi boncuk görmesi de kızı olacağına yorumlanır.

Yörede cinsiyet tayini ile ilgili uygulamalar şöyledir:

- Çocuk istenilen cinsiyette olsun diye, ocaklara gidilir, muska yaptırılır (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.24).
- Hamile kadının karnı sivri ise oğlan olacağına, kalçası büyük olursa kızı olacağına inanılır (K.K.3, K.K.7, .K.K.24).
- Hamile kadının yüzünde çok çil olursa çocuğun kız olacağına inanılır (K.K.3, K.K.8, K.K.42).
- Oğlan ağır, kız hafif olurmuş. Hamile kadın hareket ederken zorlanırsa oğlan, ayağı çabuk olursa kız olur (K.K.1, K.K.7, K.K.10).
- Çocuk karında erken canlanırsa erkek, geç canlanırsa kız olur (K.K.1, K.K.7, K.K.10).
- Erkek çocuk kalçaya, kız göğüslere vurur, tekmelermiş (K.K.3, K.K.8, K.K.42).
- Yerde boncuk bulunursa, çocuk kız olur (K.K.1, K.K.7, K.K.10).
- Kız çocuğu çok olan kadın, doğacak olan bebeğinin erkek olmasını erkek çocuğu çok olan kadın da doğacak olan bebeğinin kız olmasını istiyorsa her iki kadın da uçkurlarını karşılıklı değiştirirler. Böylelikle çocukların cinsiyetini de değiştirdiklerini düşünürler (K.K.3, K.K.28, K.K.42).
- Bir keçinin kafası kaynatılır. Daha sonra alt çenesi ile üst çenesi ayrılır. Alt çenede yer alan kemiğin ucu püsküllü olursa çocuğun erkek, püskülsüz olursa kız olacağına inanılır (K.K.1, K.K.3, K.K.7).
- Annenin canı ekşi isterse kızı, tatlı isterse oğlu olacağına inanılır (K.K.24, K.K.28).
- Kadın sağına yatarsa oğlu, soluna yatarsa kızı olur (K.K.1, K.K.3, K.K.7).
- Hamile kadın çirkinleşirse kızı olur. “Kız annenin güzelliğini alır.” Derler (K.K.8, K.K.10).
- Çocuk sağda oynarsa oğlan, solda oynarsa kızdır (K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çocuk 3–3, 5 aylık oynarsa oğlan, 4–4, 5 aylık oynarsa kızı olur K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Doğacak çocuk kız ise yanda, erkek ise yukarda ortada oynar (K.K.3, K.K.5, K.K.10).

- Doğum anında oğlanın sancısı çok olmaz. Sancı belden geç gelir, kızın sancısı çok olur, kasıktan gelir (K.K.24, K.K.28).
- Hamile kadının başına haberi olmadan tuz dökülür. Kadın kafasını kaşırsa oğlu, kalçasını ellerse kızı olur (K.K.7, K.K.42).
- Kibrit kutusu atılır. Kutunun üstü gelirse oğlan, altı gelirse kız olur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

1.1.1.6. Doğacak Bir Sonraki Çocuğun Cinsiyetinin Değiştirilmesine Yönelik Uygulamalar

Yörede cinsiyet değiştirmeye ilgili uygulamalar şöyledir:

- Çocuk doğduğu zaman eşi ucundan çevrilirse çocuğun cinsiyeti döner (K.K.3, K.K.5).
- Doğan çocuk kızsaa bundan sonraki oğlan olsun diye doğan çocuğun göbeği yukarı doğru yatırılır (K.K.3, K.K.5, K.K.7, K.K.10).
- Son doğan kız çocuğa Döne, Döndü, Songül gibi isimleri verilir (K.K.3, K.K.23, K.K.24).

1.1.1.7. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Anadolu'nun hemen her yerinde gebe kadının birtakım kaçınmaları ve uygulamaları vardır. Çünkü çocuk anne karnındayken annenin bazı davranışlarının çocuğu olumlu ya da olumsuz etkilediğine inanılmaktadır. Bu dönemde birtakım "analojik" sözlü eylemler vardır ki, bunlardan kaçınmak ya da bunları yerine getirmek gerekmektedir (Örnek 2000:136).

Yörede gebe kadının kaçınmaları ve uygulamaları şunlardır:

- Gebe kalmış kadına özen gösterilir, elden geldiğince yorulmamasına çalışılır (K.K.1, K.K.3, K.K.7).
- Gebe kadının düşük tehlikesi varsa hocaya gidilir (K.K.34, K.K.36, K.K.40).
- Doğan bebek yaşamıyorsa, bebekleri yaşayan bir anne bebeği temsilen elbisesinin üstünden geçirip altından çıkararak doğuruyormuş gibi yapar. Böylece bebek yaşar (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Gebe kadına ağır iş yaptırılmaz (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.5, K.K.7).

- Akriba evliliği tercih edilmektedir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Acı, turşu yenmez (K.K.20, K.K.25).
- Mecbur kalmadıkça ilaç içilmez, iğne vurdurulmaz (K.K.2, K.K.5).
- Çocuğun gözlerinin güzel olması için ayva yenir (K.K.1, K.K.3, K.K.7).
- Çocuğun gözleri güzel olsun diye zeytin yenir (K.K.1, K.K.2, K.K.22, K.K.27).
- Güzel, renkli gözlü çocuklara çok bakılır (K.K.2).
- Hamile kadın cenazeye bakmaz (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.27).
- Kadın çocuğun kendisine benzemesi için aynaya bakar (K.K.2, K.K.5).
- Gebe kadın, çocuk akıllı olsun diye kelle yemez (K.K.5).
- Çocuğun vücudunda leke olmasın diye ciğer yenmez (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Hamile kadın çilek yerse bebekte ben olur (K.K.2, K.K.5).
- Hamile kadın eli ciğerliyken pis eliyle bir yerini ellerse bebekte de aynı yerde ben çıkarmış (K.K.3, K.K.5).
- Hamile kadın saçını kestirmez ki çocuğun ömrü kısa olmasın (K.K.1, K.K.3, K.K.25, K.K.27).
- Çirkin hayvanlara bakılmazmış, bebek ona benzermiş (K.K.2, K.K.5).

Bu kaçınmaların temelinde, anne ile karnındaki çocuğun arasında, sıkı bir yazgı birliği olduğu tasarımı yatmaktadır.

1.1.1.8. Çocuğun Yaşaması İçin Yapılanlar

Misis yöresinde çocuğun yaşaması için şu pratikler uygulanmaktadır:

- Kırk veya yedi evden kumaş toplanarak, bunlardan çocuğa giyecek hazırlanıp giydirilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kırk evden toplanan bozuk paradan kemer yaptırılır. Kadın doğum yapıncaya kadar bunu belinde taşır (K.K.3, K.K.25).
- Eşiğe veya duvara çivi çakılır (K.K.2, K.K.15).
- Çocuğun ismi Yaşar, Dursun konur (K.K.3, K.K.5, K.K.10).
- Kadının beline okunmuş ip bağlanır. Bu ip doğum yapılırken çözülür (K.K.1, K.K.12, 13, K.K.27).

1.1.2. Doğum Sırası

İlk doğum, eski Türk topluluklarından günümüze kadar, aile için önemli olmuştur. (İnan: 1995: 168).

Kadının doğum sırasında güçlüklerini gidermek kolay doğum yapmasını sağlamak amacıyla bir dizi pratik uygulanır. Dokuz aydır anne ve çevresi sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelmesi ve doğumun sağlıklı olması için çaba harcamışlardır. Gebeliğin ilk gününden itibaren bebek için başlayan hazırlıklar artık tamamlanmıştır. Doğacak çocuk ilk torunsa her iki tarafın ailesi de hazırlıklara büyük önem verirler. Çocuğun giyeceklerinden yatacağı yere kadar pek çok şey doğumdan önce hazırlanır. (Başçetinçelik, 1998: 46)

Doğum yaklaştıkça yapılan hazırlıkların arasında, doğumu yaptıracak kişinin seçimi başta gelir. Geleneksel kültürde bu kişi ebedir. İstanbul'da gebeliğin yedinci ayında kadın annesi veya kaynanasıyla birlikte ebenin evine gider. Giderken çeyizinden bir şeyler ve kahve, şeker, sabunu hediye olarak götürür. Böylece ebe seçilmiş olur (Alp 1964: 3537).

Kadının sancılarının başlaması doğum anının geldiğinin habercisidir. Bu durumda hemen köy ebesine haber gönderilir. Ebe önce kadını yatırarak doğum zamanını belirlemek için muayene eder. Bazen yalancı doğum sancıları olarak da adlandırılan sancılar yanılgiya sebebiyet vermektedir. Kadının sancısı süreklilyse, şiddetlenme yerine gittikçe hafiflemekleyse, sancılar düzensizse bu gerçek doğum sancısı değildir. Ebe üstten bakarak veya işaret parmağı ile alttan muayene eder. Çocuğun başı yukarıdaysa daha doğuma çok zaman var demektir. Sancılar sık sık geliyorsa 3–5 dakikaya inmişse, zeytinyağı sürerek, sol elinin işaret parmağı ile kontrol ettiğinde çocuğun başı eline değıyorsa, çocuğun başı rahmin üzerine inmiş, rahim ağzı açılmış, kadının göğüs altı boşalmış, çocuk kasığa inmiş ve baş suyu gelmişse doğum başlıyor demektir.

Anadolu'da doğumu kolaylaştırmak için yapılan en yaygın işlemler arasında, kapalı yerleri, kilitli şeyleri açmak, kadının saç örgülerini çözmek ve su dolu kapları boşaltmak gelir (Boratav 1984: 149).

Türkmenlerde ise doğum esnasında hamile kadına okunmuş su içirilir; böylece doğumun kolay olacağına inanılır (Kalafat 1999: 35).

Yörede doğum sırasında şu pratikler uygulanır:

- Bebeğin beşiği önceden hazırlanır. Bebeğin beşiğine soğan, ayna ve makas konur (K.K.10).
- Sıcak su, sıcak havlu, pamuk hazırlanır (K.K.1, K.K.2, K.K.30, K.K.37).
- Erkekler odaya giremez Doğumun olacağı yere çocuğu olmayan kadınlar giremez (K.K.10, K.K.26).
- Doğumun olacağı yere çocuğu ölmüş kadınlar giremez (K.K.7, K.K.10).

Doğumu kolaylaştırmak içinse şu pratikler uygulanır:

- Gebe kadının beli sıcak sabunlu suyla ovulur (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Kilitli yerler açılır (K.K.7, K.K.10).
- Kadının saç bağları çözülür (K.K.18, K.K.13, K.K.20, K.K.21, K.K.22).
- Kadının düğmeleri çözülür (K.K.7, K.K.10, K.K.40).
- Gebe odada dolaşır (K.K.10).

1.1.2.1. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Çocuğun dünyaya gelişiyle birlikte yapılan ilk işlem göbek kesmektir. Göbeğin kesilmesi, anne ile çocuk arasındaki fiziksel bağı bitirir. Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı vardır. Çocukla göbeği ve eşi arasında da aynı inanç söz konusudur (Örnek 2000:142). Doğumdan az sonra ölebileceği düşünülerek adsız kalmaması için göbek adının geciktirilmeden verilmesini İslam dinî kuralları gerekli kılmaktadır (Boratav 1984:185).

Geleneksel Yörük kültüründe göbek, ebe tarafından dualarla kesilir, çocuğa göbek adı verilir. Çocuğun eşi, toprağa gömülür. Eş kolay gelirse annenin sağlıklı olduğu anlaşılır. Çocuk, tuzlandıktan sonra mersin yapraklarına sarılır. Tombalak kökü toz hâline getirilir, 40 gün çocuk tombalak tozu katılmış suyla yıkanır (Artun 2000: 25–62).

Çocuğun hoca olması isteğiyle göbek bağının cami avlusuna gömülmesi Anadolu'da en yaygın olan pratiktir. Göbek bağını Kuran'ın arasına koymak Bolu, Eskişehir, Rize, Bartın, Zonguldak, Artvin'de tespit edilmiş bir uygulamadır

(Örnek 1971:107).

Göbek bağına yapılan işlemlerin çocuğun cinsiyetiyle ilgili olarak farklılık taşıdığını söyleyebiliriz. Kız çocuklarının göbeği çeyizi bol olsun diye sandıkta saklanır (Boratav 1984:185).

Misis yöresinde şu pratiklerin uygulandığını görmekteyiz:

- Çocuk doğunca göbeği makas, jilet veya bıçak ile kesilir (K.K.10).
- Düşen göbek okul bahçesine veya camiye gömülür (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Yörede, çocuk doğduktan sonra hemen yıkanır ve tuzlanır (K.K.1, K.K.2, K.K.4, K.K.5, K.K.16, K.K.28).
- Çocuk ilk önce tuzlanır sonra yıkanır (K.K.10).
- Yeni doğan bebek toprağa belenir ve yüklüğe yatırılır (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Şekerle bal karıştırılır ve çocuğun her tarafına sürülür. Çocuğun her tarafı kızarır, pişer. Böylece ileride teri kokmaz (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Gözlerine parlaklık vermesi amacıyla limon suyu damlatılır, sürmeli olsun diye sürme çekilir (K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.16, K.K.29).
- Çocuk ısıtılmış toprakla belenir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

Altay Türklerinde bebek 6 aylık oluncaya veya yerel ifade ile canlanmaya başlayıncaya kadar aynaya baktırılmaz. Zira bu dönemde bebek aynaya bakınca aynada kendisini değil “*Körmez*” olarak bilinen şeytanı görür. Türk kültür coğrafyasının Anadolu ve yakın çevresinde bu yaşlardaki bebeklerin melek oldukları meleklerle konuşup gülüşükleri inancı vardır. Türk kültürünün bu kesiminde de bebek aynaya ve bilhassa gece baktırılmaz. Diğer Türk kültürlü halklar gibi Altay Türklerinde de kırık ayna kullanılmaz, kırık aynanın uğursuzluk getirdiğine inanılır. “Kırık küskü/güzgü uğursuzluktur hemen atılmalı” denir. Altay Türklerinde bebeği nazardan ve görünmeyen kara iyelerden korumak için 6 ay kadar onun yabancı bir kimse tarafından görünmemesine dikkat edilir. Bu süre zarfında bebeği sadece yakınları görebilir. Doğumun hemen ardından büyük bir titizlikle ve sırayla uygulanan bu işlemler dünyaya gelen yeni canlının yeni ortamına uyması, kötü

ruhlardan korunması için uygulanan ve halk geleneğinde çeşitli amaçlarla yapılan büyüsel pratiklerdir (Kalafat, 1995: 92).

1.1.2.2. Çocuğun Eşi/Göbeği

Çocuğun "eş"ine, göbeği gibi kendinden bir parça olduğu inancıyla önem verilmekte, saygı gösterilmektedir. Çocuktan sonra gelen plasentaya kimi yerlerde eş, kimi yerlerde son, kimi yerlerde de etene, eten denilmekte ve gebelik süresince dölyatağında ananın kendi kanıyla çocuğunu beslemesini sağlayan bu organa halk geleneğinde büyük önem verilmektedir Eş ya saklanır, ya gömülür, ya suya atılır, ya da yakılır (Boratav 1984: 182).

Misis yöresinde çocuğun eşi ve göbeğiyle ilgili şu pratiklerin uygulandığını görmekteyiz:

- Çocuk evine bağlı olsun diye göbek bağı evde saklanır (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Çocuk hangi meslekten olsun isteniyorsa göbek bağı, o meslekle ilgili bir yere gömülür (K.K.30).
- Göbek bağı okul bahçesine gömülür (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Düşen eş güneş batarken, çok derin bir yere gömülür (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çocuğun eşini, loğusanın yakınına temiz bir toprağa gömerler (K.K.5, K.K.40).

1.1.3. Doğum Sonrası

Geleneksel toplumlarda doğum sonrası geçecek devreye büyük önem verilir. Bu dönemde yeni doğum yapmış kadını ve çocuğunu çevreden gelebilecek her türlü zararlı etkilerden korumak için birtakım tedbirler alınır (Örnek 2000:143).

1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti

Loğusalık, kadının doğumundan 40. gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır. “Anadolu’da yeni doğum yapmış kadına: “loğusa, loğsa, doğaz kesen, emzikli, nevse” gibi adlar verilir. Halk arasında yeni doğum yapmış kadına yaygın bir ifadeyle “loğusa” denmektedir.” (Örnek 2000: 143).

Doğumdan sonra loğusanın yatakta kalması dinlenmesi istenir. Bu süre üç

gün veya bir hafta olabileceği gibi kimi yerlerde yirmi gün de olabilir. Doğum zor olmuşsa ya da loğusanın çevresinde ona bakabilecek birileri varsa bu süre uzun olur. Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir. Dinlenmesi için yardımcı olurlar. Loğusaya yatakta kaldığı süre içerisinde özel bakım uygulanır. Yemesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün bir an önce gelmesi için ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Başçetinçelik 1998: 59).

Tekirdağ'da loğusa kadına bir hastalık gelmemesi için herhangi bir yerine kırmızı kurdele takılır. Çocuk doğunca loğusa kadına çorba içirilir. Loğusa kadın kırk gün dışarıya çıkarılmaz. Loğusa kadın yalnız bırakılmaz. Loğusa kadını ziyarete gelenler süt, sütlü yiyecekler ve çorba götürürler. Ziyarete gelenlere kırmızı renkli loğusa şerbeti ikram edilir (Artun 1998: 4 – 28).

Misis yöresindeki uygulamalar şöyledir:

- Loğusa kadın iki üç gün yataktan kalkmaz (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusa kadın 40 gün bir yere gitmez (K.K.10, K.K.30, K.K.31).
- Loğusa kadına kaynar yapılır. Tereyağı, şeker ve karabiber kaynatılarak loğusaya içirilir. Onun üstüne un bulamacı yapılır ve yedirilir (K.K.2, K.K.3, K.K.6, K.K.7, K.K.8, K.K.30, K.K.31).
- Loğusaya nişeyle dolaz yapılır, üzerine tereyağı yakılır ve yedirilir (K.K.5, K.K.31).
- Kırklı bir kadın loğusaya ziyarete gidemez (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kırklı kadınlar birbirine gitmez, giderlerse iğne değiştirler ya da çocuk değiştirler (K.K.5).
- Loğusa doğumdan sonra yıkanır ve yatağına yatırılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusanın kırkı çıkıncaya kadar başına kırmızı tülbent bağlanır (K.K.5).
- Loğusa ziyaretine gelenlere ve loğusaya kaynar ikram edilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusayı ziyarete gelenler çocuğa bakıp nazar etmesin, gözleri kamaşsın diye beşiğe ayna takılır ve soğan bağlanır (K.K.13, K.K.16, K.K.27, K.K.30).

- İlk meme çocuğa hemen doğduktan hemen sonra verilir buna “ağız” denir. Çocuk bu ağızı içerse hasta olmaz(K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8, K.K.26).

Çocuğa ilk süt doğumdan hemen sonra verilmekte ve ilk süt mutlaka çocuğa içirilmektedir. “Ağız” adı verilen bu sütün şifa verici, hastalıklardan koruyucu olduğuna inanılır.

1.1.3.2. Albasması

Halk kültüründe birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkileri olduğuna inanılan esrarengiz yaratıkların varlığına inanılır. Olağan dışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini öne sürenler vardır. Cin, peri, mekir gibi adlarla anılan bu varlıkların tekin olmayan yerler, örenler, mezarlık gibi yerlerde olduğuna inanılır (Boratav 1984: 74–75).

Alkarısı loğusanın ateşinin yükselmesiyle gördüğü kâbustur. Kâbusta çocuğun öldüğünü görür. Alkarısı çeşitli şekillerde görülebilirmiştir. Bu yüzden lohusa kadın evde yalnız bırakılmaz, odadaki aynası örtülür. Yalnız olan loğusayı al basarmış. Bu ruh loğusanın ciğerini alıp suya bırakırsa loğusa ölmüş (Örnek 2000: 148).

Türk boylarında, alkarısı, albastı, al albıs, albıs, almış gibi isimlerle anılır. Efsanenin temeli Türklerin İslâmiyetten önceki inanç sistemleri olan Şamanizm'e dayandırılabilir. Yakutlar'da, Kırgızlar'da, Kazaklar'da, Özbekler'de, Kazan Tatarları'nda, Gökoğuzlar'da ve Anadolu Türkleri'nde lohusayı alkarısından korumak için değişik çarelere başvurulur. Kırgız-Kazak inanisına göre iki türlü albastı vardır. Bunlardan Kara Albastı ciddi ve ağırbaşlı bir ruhtur. Sarı Albastı ise doğum yapan kadının ve çocuğunun ciğerlerini söküp suya atar. Hoca'nın veya Baksı'nın (Şaman'ın) okumasıyla giderler. Dış görünümü sarışın bir kadın suretindedir. Bazen keçi veya tilki suretlerine de girer. Baksı veya ocaklı adamlar Albastıyı yakaladıkları zaman, " Ey Albastı, Zalim! Koy ciğerini yerine! Zavallının canını iade et! Sözümü tutmazsan, bana hürmet etmezsen, gözlerini çıkarırım." şeklindeki efsunu söylerler (İnan, 1995: 171).

Alkarısının varlığına inanılan her yerde, korunmak için de değişik çarelere başvurulmuştur. Kars'ta, özellikle geceleri, loğusa hanımı yalnız bırakmazlar, geceleri ışığı sürekli yakarlar, hasta yalnız kaldığı zamanlarda ise, ağızına sakız vererek onun uyumasına engel olurlar. Elazığ'da loğusanın başucuna su, süpürge ve Kuran konur, yakasına iğne türü bir şey takılır ve yanında sürekli bir erkek (eşi

veya yakın akrabalarından bir erkek) bekler. Elazığ'ın bazı bölgelerinde ise kadının başına soğan, demir çubuk ve Kuran konur. Anadolu'nun birçok bölgesinde loğusanın başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Kırmızı altın takarlar ve hastaya kırmızı şeker hediye ederler. Çünkü alkarısının kırmızı rengi hiç sevmediğine inanılır. Manisa'nın Karacaoğlanlı köyünde, kapının ağzına kazma kürek konulmaktadır. Bir şişin üzerine, elma, portakal, üzerlik, çörek otu ve mavi boncuk, kırmızı bir kurdeleyle bağlanıp, loğusanın başına bırakılır. Çukurova bölgesinde de benzer tedbirler alınır. Çocuğun veya loğusanın yastığının altına soğan, ayna, tarak, ekmek, bıçak, hamaylı koyarlar, yüzünü kırmızı bir örtü ile kapatıp, yatağına da bir iğne takarlar. Ayrıcı loğusanın bulunduğu yerdeki bütün suların ağzını kapatırlar. Çünkü al karısı, bazen de kuş şeklinde gelip, suya boncuk atar ve o esnada çocuk ölür (Öztelli 1952: 506).

Misis yöresinde halk albastıdan korunmak için şu pratikleri uygulamaktadır:

- Loğusa ve kırklı çocuğun bulunduğu yere süpürge, Kuran-ı Kerim, soğan, sarımsak, nazarlık asılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusa veya kırklı çocuğun yastığının altına iğne veya çuvaldız sokulur (K.K.2, K.K.3).
- Loğusa ve kırklı çocuğun yastığının altına kama, orak, bıçak vb. gibi kesici aletlerin konulur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusa ve kırklı çocuğun bulunduğu yere ekmek ufağı ve su konulur (K.K.2, K.K.3, K.K.42).
- Al basmasın diye, loğusanın başucuna ayna, tarak, iğne batırılmış soğan konur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.43).
- Kapının arkasına satır, karyolanın altına süpürge konur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Aynalar kırmızı bezle kapatılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kapıya dikenli çalı asılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.6, K.K.7, K.K.8).
- Odaya bir kap içinde su konur (K.K.2, K.K.3, K.K.40).
- Odada "ocaklı" diye bilinenlerin eşyaları bulundurulur (K.K.2, K.K.3, K.K.38).
- Loğusanın odasında erkeğin gömleği, paltosu vs bulundurulur. Çünkü alkarısının erkekten korktuğuna inanılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

- Çocuğun başının altına ekmek ufakları konur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

Al ruhu tarihten önceki zamanlarda tarih devirlerinde olduğu gibi kötü bir ruh olmamıştır. Bu ruh koruyucu tanrılardan biri olmuştur. Bugünkü Türk inançları onun kötü bir ruh olduğunu gösterdiği halde bazı emareler de onun bir zaman koruyucu ruh olduğunu bildirmektedir (İnan 1998:123).

Oğuz/Türkmen boylarının çok eskiden beri al renkli börkler giydiği bilinmektedir. Börklerin bütününde al ya da bir diğer deyişle kızıl renk görülmekle beraber, başka renklere de tesadüf ediliyor ki, esas olan gelenek, bütün börklerde, tepe kısmının yani Tanrıya yüz tutan kısmın, Tanrısal renk saydıkları al renkten olmasıdır. Bu tarz bugün efelerin, zeybeklerin, seymenlerin v.s. folklorik başlıklarında da muhafaza edilmektedir. Al renk adı kutsallık içerdiği içindir ki, Türkler, "kırmızı bayrak" değil, "al bayrak", "kırmızı kan" değil, "al kan" demişlerdir. Yermek, aşağılamak anlamında "karalamak" derken, yüceltmek, övmek, kutsamak karşılığı da, "allamak" sözünü kullanırlar. Bugün dilimizde kullandığımız "allamak pullamak" sözü de aynı maksatla kullanılır ." (Kalafat 1996: 187–192)

Kızıl yahut al renk, güneşin doğmak üzere iken (şafak vakti) ve yine battıktan hemen sonra gökyüzüne yansıttığı kırmızımsı renktir. Türkler eskiden, genellikle, şafak sökerken ve akşam vakitlerinde, gökteki, "göğün kızılılığı" dedikleri bu görüntü anında dua ederlerdi. Türkler bu şekilde dua ile sabah vakti onu karşılıyor, akşam vakti de onu yine dua ile uğurluyorlardı. Kırmızı (al/Kızıl), mitolojik Türk kozmik anlayışında da, göğün zirvesini ve ateşi ifade eder. "Al", Türk lehçelerinde "yüksek", "yüce" ve "kudret" anlamlarına da gelir. Altay dağının adı aynı maksatla söylenmiş olup, Al=yüce-yüksek, tay=tağ/dağ demek olup Altay=yüce-ulu dağ, yüksek dağ anlamındadır. "Al" terkindeki ilahi anlamlarla kutsiyet kazandırılmış olan Altay dağı, Şamanlarda, bir ruh ve tanrısal bir kutsiyetle yâd edilir. Ayin ve dualarında da kutsal Altay dağına hitap edilir (Kalafat 1996: 187–192).

Halûk Tarcan, eski Türk dili ve mitolojisini incelediği kitabında konu ile ilgili ilginç görüşler ileri sürüyor: "... güneş, gökteki ateş gibi, korkunç bir kudret ve enerjidir. Değdiği, kendisine verilen, yani al/dığı her şeyi yakar, kendi gibi alev, ateş hâline getirir. Rengi al/dır, kutsal olduğu için, rengini ifade eden al

kelimesi de kutsal anlamına gelir (Prof. Dr. A. İnan) (Al/ip gökyüzüne, Tanrı'ya ürdüğü için kutsal demektir. Al-Apa, al/an=ilah, alıp Tanrı'ya eriştiren "ilah" demektir ki, alap, sonunda Alp şekline girmiştir. Alp dağlarına bu adı verenler, Kamunlar adını taşıyan, İtalyan Alplerine yerleşmiş olan Ön-Türklerdir."(Kalafat 1996: 187-192).

1.1.3.3. Kırk Basması ve Kırklama

Loğusa ve çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına halk kültüründe "kırk basması" adı verilir. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için kırk gün içerisinde anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarıya çıkmalarına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir (Başçetinçelik 1998: 73-74).

Tekirdağ'da kırk basmaması için çocuğun kırk gün dışarı çıkarılmaması, loğusa kadınların yeni gelinleri ziyaret etmemesi, loğusaların karşılaşmaması, karşılaştıkları takdirde iğne değiştirmeleri gerekir. Bunun yanında loğusanın yastığının altına soğan, bıçak, makas; bebeğin yanına ayna ve süpürge konur (Artun 1998: 10). Çocuğun kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama adı verilir. Bu uygulama bölgelere göre değişiklikler gösterir. Buna kırk hamamı da denmektedir. Kırklama, loğusa ile çocuğu, gebeliğin ve loğusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan pratiktir (Acıpayamlı 1974: 77).

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk için çok önemlidir. Anne ve çocuk için hassas olduğuna inanılan bu kırk günün sonunda ise, törenle ana ve çocuk kırklanır. Halk kültüründeki inanmalara göre, kırk günün sonunda, artık anne ve çocuğun tehlikelere karşı etkilene güçleri azalmıştır. Toplumun her kesiminde, benzer veya değişik şekillerde anne ve çocuk kırklanır (Başçetinçelik 1998: 80). Türkmenlerde ana ve çocuk yıkandıktan sonra, çocuk eşek veya tazı çuluyla sarılır. Tazı çuluyla sarılan çocuklar yaman, eşek çuluyla sarılan çocuklar uysal olur. Çoğunlukla erkek çocuklara tazı, kız çocuklarına eşek çulu kullanma âdettir (Yalgın 1993: 28).

Tekirdağ'da kırkıncı gün bebek elden ele dolaştırılır, dereden toplanan kırk küçük taş yıkama suyuna atılır. Bebek yıkanınca taşlar suyla beraber dışarı atılmaktadır (Artun 1998: 10).

Söğüt, Bilecik ve Çanakkale'de çaydan pınardan, caminin su oluğunun altından toplanan taşlar ya bir çocuğa ya da temiz ahlaklı birine toplatılır ki kırklanacak çocuk da onlar gibi saf ve temiz ahlaklı olsun (Erk 1976:104).

Misis'te ise kırklama ve kırk basması ile ilgili âdetler şunlardır:

- Loğusa kadınlar birbirlerini ziyaret etmezler (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Loğusa kadınlar karşılaşırlarsa, üzerlerinde takılı olan iğneleri değiştirirler (K.K.5, K.K.10).
- Bebeğin başucunda küçük bir Kuran bulundururlar (K.K.1, K.K.3, K.K.5, K.K.8, K.K.10).
- Kırklama suyuna yedi taş, yedi dereden alınmış kıymık (büyük dikiş iğnesi), yedi değişik çiçek koyularak ısıtılır ve bebek yıkanır. Bu su gün batımında iki yol ayırımına dökülür (K.K.5, K.K.10, K.K.44).

Bu kırklama adetlerinde taş kültü dikkatimizi çekmektedir.

- Kırk çeşit taş, kırk çeşit ot ve çiçek bebeğin ve annenin banyo suyuna atılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Bebeğin doğumundan sonraki kırkıncı gün anne ve bebeğin yıkandığı suya besmele ile kırk taş, yirminci gün ise yirmi taş atılır. Buna yarı kırklama denir. Bazen taşlara İhlâs suresi okunur (K.K.5, K.K.10).
- Banyodan sonra çocuk ve anne muhakkak yeni kıyafet giyerler (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kırkıncı gün ev temizlenir, anne ve bebek yıkanır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Anne ve bebeğin kullandığı tüm eşyalar yıkanır (K.K.10).
- Çocuğun yüzü, kırkı çıkıncaya kadar herkese gösterilmez (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.5, K.K.7).
- Çocuğa nazar boncuğu takılır (K.K.5, K.K.10, K.K.32).
- Çocuğa altın takılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

1.1.3.4. Ad Koyma

Doğumdan sonra çocukla ilgili önemli uygulamalardan birisi de ad koymadır. Yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir ad konmaz. Çocuğa konacak adın; kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek,

simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir (Örnek 2000: 149).

Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen simgedir (Örnek 1971: 11).

Geleneksel kültürümüzde adı verilecek çocuğun kulağına üç kez ezan okumak, üç kez adını söylemek bu amaçla hoca çağırarak, dinsel içerikli yaygın bir törendir. Eski Türklerde çocuğa ad veren ak saçlı, aksakallı bir ihtiyardır. Dede Korkut'ta kahramanların adını Dede Korkut vermektedir. Türk Destanlarında hanın veya beyin oğlunun adını "boz atlı bir er" peyda olur ve o verir (İnan 1991:206).

Toplumsal değişimler insan adlarını da değiştirmektedir. Sadece adları değil, onlara bağlı görenek ve gelenekleri, adların toplumsal içeriklerini, kaynaklarını da değiştirmektedir. İnsan adlarında görülen değişme ve yenilenme, bir yandan toplum ilişkilerine, toplum kurumlarındaki değişmelere; bir yandan da ad verenlerin isteklerine, dileklerine, düşlerine ve inanışlarına sıkı sıkıya bağlıdır. O kadar ki, bir çocuğun adına bakarak toplumun hangi kesiminden geldiğini, ailesinin eğitim durumunu, üç aşağı beş yukarı kestirmenin olanağı vardır (Başgöz 1986:215).

Eski Türklerde çocuklara doğduğu sırada, çevrelerinde gördükleri eşyalardan öğrendikleri insanlardan veya o sıralarda olan olaylardan birinin adını verirlerdi. Örneğin; güneşin doğduğu sırada dünyaya gelenlere Gündoğmuş, Güngördü, Akkoyaş, Akgün gibi isimler verilirken; kurtların köyleri bastığında doğan çocuklara Kurt, Kutgeldi, Kurtbağ, Börübeg, Börübay gibi isimler verilirdi (Evgin 2000: 143 – 144).

Tuva Türklerinde çocuğa ismini büyükleri verir. İsimler çocukların karakterlerinden, fiziki yapılarından, sülalelerinin bilinen özelliklerinden veya geçmişlerindeki belirli olaylardan seçilir. Tuvalarda çocuklara bazen şamanın da isim koyduğu olur. Şaman “ Ben bu çocuğa bu ismi verdim” der ve verdiği isme göre bazı açıklamalar yapar bilgiler verir. Çocuğun o isme uygun bir kimse olması için dua eder daha sonra ad verme merasimi de denilebilecek uygulamada ağaçlara, sulara, ateşe, toprağa dağa ve göğe saçılar yapılır. Muhtemelen bunlar şükür ve korunma mahiyetli ve amaçlı dualardır (Kalafat 1998: 167).

Misis'te ad vermeyle ilgili şu pratikler uygulanmaktadır:

- Verilen ad Kuran-ı Kerim'de geçmelidir. Çünkü insanların ahrette bu adla çağırılacağına inanılır (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Çocuk ismine çeker diye anlamlı isimler koyulur (K.K.1, K.K.2, K.K.3,

K.K.7).

Türklerde çocuğun karakterinin, adının anlamıyla bütünleştiği inancı hakimdir.

- Ailede çocuğu olmayan biri varsa, onu taltif etmek için o kişinin adı verilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.5, K.K.7).
- Çocuğa ad üç ezan geçtikten sonra kulağına ezan sonra da üç kez adını okuyarak koyulur (K.K.7).

Ad koyma Eski Türklerde bir törenle olmaktadır; İslamiyet'in girişiyle bu gelenek İslami renge bürünerek devam etmiştir.

- Çocuğa ad verme işlemi yedi gün içerisinde yapılır (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Verilecek adı anne ve baba ortaklaşa belirler ama büyüklerin de onayı alınır. (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Ad verme işlemi hoca ya da yaşlı bir kişi yapar. Büyüklerden birinin adı verilir (K.K.5, K.K.28).
- Geçmişte yaşamış Türklerde de çocuğun adını Şamanın veya ailenin en yaşlı kişininin verdiğini biliyoruz.
- Hoca, çocuğu kucağına alır, çocuğa konulan adı çocuğun sağ kulağına üç defa söyler ve ezan okur. Hocaya bu hizmeti karşılığında küçük bir hediye verilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kadir gecesi, arife gecesi, bayram günü, ramazan ayında doğanlara "adıyla geldi" denir ve Bayram, Ramazan, Kadir, Arife gibi isimler konur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.5, K.K.7).
- Çocuğa sevilen kimselerin adı verilir (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Çocuğa yöredeki evliya, ermiş ve uluların adı verilir (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Çocuğun adını koyan kişi "Adıyla yaşasın, ömrü uzun olsun." diye dua eder (K.K.5, K.K.38).
- Çocuğun adını kulağına söyleyecek kişi abdestli olur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çocuğa verilen addan sonradan vazgeçilirse bir kan akıtılır ve yeni ad verilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.25, K.K.37).

- Kadın çocuğu olsun diye adak adamışsa, adadığı adlardan birini koyar. Bu genelde Allah'ın kutsal isimlerinden biri olur (K.K.11, K.K.12, K.K.33, K.K.35, K.K.37).

1.1.3.5. İlk Gezme

Loğusa kadın ve çocuk doğumdan sonraki kırk gün içerisinde tehlikelere, kötü ruhlara maruz kalacağı inancıyla, sağlığına zarar gelir düşüncesiyle Anadolu'nun hemen her yerinde dışarı çıkması uygun bulunmaz. Doğumdan sonraki kırkinci gün dışarı çıkmaya "kırk uçurması", "kırk uçurma" denilmektedir. Yeni doğan çocuğun toplum içine ilk olarak çıktığı bu gezmede, çocukla ilgili diğer geçişlerde olduğu gibi birtakım âdet ve inanmalar uygulanmaktadır (Altun 2003: 135).

Çocuk kırkı çıktıktan sonra gezmeye götürülür. Çocuğun ilk kez toplum içine çıktığı bu gezmede birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Gölpazarı'nda çocuk ilk gezmeye ebesine götürülür. Ebeye giderken sabun, yemeni, şeker ve kahve ile birlikte gidilir (Öztelli 1952: 663 – 664).

Misis'te ilk gezmeyle ilgili pratikler şöyledir:

- Bebek ilk gezmeye kırkıdan veya yarı kırkıdan sonra çıkar (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).
- Bebeğin kırk günün sonunda ilk gezmeye çıkmasına "kırkını uçurmak" denir (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Bebeğin ilk gittiği yerdekiler hediye verir; patik, hırka, çorap gibi (K.K.5, K.K.8).
- Bebeğe altın takılır (K.K.5, K.K.8).
- Kırkı çıkmadan çocuk gezmeye çıkarılırsa nazar değmesin diye çocuğa Felak ve Nas sureleri okunur ve yüzüne kırmızı tülbent örtülür (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).

Eski Türklerden gelen nazar inancı ve al renk, İslami değerlerle birleşerek varlığını sürdürmektedir.

1.1.3.6. Aydaş Çocuk (Hastalıklı, Zayıf Çocuk)

Doğumdan sonraki aylarda gelişemeyen, cılız, hastalıklı çocuğa "aydaş çocuk" denilmektedir.

Nazarlıdere’de cılız, hastalıklı çocukları güçlendirmek için; iki yaşlı kadın karşılıklı konuşmadan sonra çocuğu bir kazanda kaynatma taklidi yaparlar. (Boratav, 1984: 119).

Misis yöresinde aydaş çocukla ilgili pratikler şöyledir:

- Çocuğun aydaş olduğu zayıflığından anlaşılır (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).
- Aydaş çocuk, genellikle ölür (K.K.5, K.K.28).
- Aydaş çocuk hocaya götürülür, muska yazdırılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Üç çarşamba, yufka ekmek daha önce “aydaş” geçirmiş biri tarafından çocuğun atletinden geçirilir (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).
- Aydaş çocuğun düzelmesi için adak adanır (K.K.5, K.K.8).
- Çocuk aydaş olmuşsa loğusaya al basmış denir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çocuk aydaşsa loğusa kapı eşikliğine oturmuş, cin çarpmış denir (K.K.10).
- Aydaş çocuğun aslında kafası büyük değildir; zayıflıktan büyük gibi görünür (K.K.5).
- Aydaş çocuk ocağa götürülür, parpılanır (jiletlenir) (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

1.1.3.7. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk/Köstek Kesme

Çocuklar bir, bir buçuk yaşına gelince genelde yürümektedirler. Çocukların yaşından geç yürümesi aileleri telaşlandırmaktadır. Anadolu’da vaktinde yürüyemeyen, konuşamayan çocuğa çeşitli pratikler uygulanır. Bunlar, dinsel-büyüsel işlemlerdir. Yürümeyen ve konuşmayan çocuk türbelere götürülür, türbelerin etrafında dolaştırılır, adaklar adanır. Çeşitli yiyecekler yedirilir, içirilir, ya da hazırlanmış kimi karışımlar çocuğun vücuduna sürülür. Yürümesi için, "köstek kesme" ya da "köstek kırma" adı verilen işlem yapılır (Başçetinçelik 1998: 94).

Tekirdağ’da konuşamayan çocuklar için gün batınca türbenin damına fındık konulur, ertesi gün sabah ezanında çocuğa yedirilir. Konuşamayan çocuğun üç

cuma selasında babasının eski ayakkabısıyla ağzına vurulur. Dili açılıns diye 7 kurban dili yedirilir (Artun 1998: 13).

Narlidere’de yürümesi geciken çocuklara “duşsak kesme” işlemi uygulanır. Çocuk oğlan ise bir erkek, kızsı bir kadın çocuğun ayağına bağlanmış ipleri keser. Konya’da bu işlemdeki kesme işini bir çocuk yapar. Yürürken ayakları dolaşan çocuklara uygulanır (Boratav 1985: 155).

Misis yöresindeki pratikler ise şu şekildedir:

- Çocuğa okunmuş su içirilir (K.K.5).
- Muska yazdırılır takılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çocuk ocağa götürülür(K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15).
- Konuşamayan çocuğun dilinin altına bakılır, yapıksı kesilir(K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).

1.1.3.8. Huy Kesme

Yörede huysuz olan, çok ağlayan çocukları bu huylarından vazgeçirmek için bazı uygulamalara başvurulmaktadır:

- Çok ağlayan çocuğun ağzına cuma günü terlikle vurulur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Çok ağlayan çocuğun ağzına üç cuma babasının ayakkabısıyla vurulur (K.K.5).
- Huyundan vazgeçirmek için hocaya muska yazdırılır (K.K.5).
- Çocuk hocaya okutulur (K.K.3, K.K.5, K.K.10).

1.1.3.9. İlk Diş/İlk Saç/İlk Tırnak

Doğumdan sonra çocuğa uygulanan âdet ve inanmaların bir kısmı da; ilk dişin çıkmasında ve ilk tırnağın kesilmesinde uygulanır. Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu’da bu törenler; *diş buğdayı*, *diş hediği*, *diş bulguru* gibi adlarla anılır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; oradan aldığı paralar, erkeğe büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kızsı çeyizine "maya" olarak saklanır (Boratav 1984: 155).

Türkmenlerde çocuğun diş çıkarma zamanında hedik kaynatılır ve komşulara

gönderilir. Komşulardan, hediye olarak diş çıkan çocuk kız ise boncuk, erkek ise para gelir (Yalman 1993: 65).

Yörede uygulanan pratikler şöyledir:

- İlk dişi çıkınca çocuğa hediye alınır (K.K.3, K.K.5, K.K.10).
- Çocuğun ilk dişi çıktığında kaynatılmış buğday, mısır ya da nohut komşulara dağıtılır. Komşular da karşılığında çorap, mendil gibi küçük hediyeler getirir (K.K.3, K.K.5).
- “Diş buğdayı” komşulara dağıtılınca komşular tabağa bir mavi boncuk koyarlar. Bu boncuklar ipe dizilerek çocuğun koluna takılır (K.K.1, K.K.2, K.K.23, K.K.37).
- Çocuk adaklıysa saçının ağırlığı kadar altın fakirlere dağıtılır (K.K.3, K.K.5, K.K.10).

1.1.3.10. Kız Çocuklarında Kulak Delme

Ülkemizde, kız çocukları doğduktan sonra kulakları delinir. Eski toplumlardan günümüze kadar, insanlar süslenme ihtiyacı duymuşlardır. Bu amaçla, burunlarına, kulaklarına, boyunlarına, el ve ayakları ile parmaklarına çeşitli süs eşyaları, takılar takmışlardır. İlkel insan, taktığı bu takılar ve uğurlukların kendisini tehlikelerden koruyacağına inanmıştır. Kimi zaman süs eşyası kimi zaman da dışarıdan gelebilecek etkilere karşı takılan bu nesnelere, günümüz toplumlarında da görülmektedir (Başçetinçelik 1998: 103).

Misis’te ise kulak delme ile ilgili pratikler şöyledir:

- Kulak çocuğun kırkıktan sonra delinir (K.K.3, K.K.5, K.K.10).
- Çocuğun kulağı ısıtılmış iğne ile delinir (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).
- Kulak delindikten sonra, delik kapanmasın diye bir ip halka şeklinde bağlanarak kulağa geçirilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kulağı delene hediye verilir (K.K.3, K.K.5, K.K.7, K.K.10).
- Kulak deliği belirginleştikten sonra, kulağa altın küpe takılır (K.K.5).
- Kulak delinmeden önce kulağa sarımsak sürülür, böylece kulak delinirken fazla acımaz (K.K.3, K.K.5, K.K.10).

1.1.3.11. Sünnet

Sünnet, yani hitan, eskiden beri birçok kavim tarafından kullanılmaya gelmiştir.

Başta Müslümanlar ve Yahudiler olmak üzere, dünyanın her yerinde çeşitli geleneksel sosyal gruplarda ve bazı Hristiyanlarda kullanılmaktadır.

Çocuğunu sünnet ettirecek olan aile çocuklarının yaşı ve ekonomik durumlarına göre sünnet töreninin tarihini önceden belirleyerek hazırlıklara başlar. Aile, tören günü belirledikten sonra törenin bir hafta on gün öncesinden konuklara davetiye göndererek ya da okuyucu elçi göndererek törenin tarihini duyurur. Sünnet töreni hazırlıklarındaki önemli nokta sünnet olacak çocuk için yapılan hazırlıkların boyutudur. Çocuk törenden birkaç gün öncesinden hazırlanmaya başlanır. Sünnet giysisi tören hazırlıklarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır Şehirlerde varlıklı aileler çocuklarını mücevherlerle süslemektedir. Kent merkezlerinde ön tarafında “maşallah” işlemeli mavi bir başlık geleneğin en yaygın giyim biçimidir. Köylerde ise sünnet çocukları yeni giysiler giymekte, boyun ve omuzlara çevre ve yağlık asılmakta, şapkanın arkasından ise gelin teli sarkıtılmaktadır. Yine sünnet olacak çocuklar törenden birkaç gün önce veya aynı gün ata, arabaya, otomobile bindirilerek dolaştırılmaktadır ki bu geziye mahallenin öteki çocukları da katılmaktadır. Böylece sünnetin olacağı, bu gezintiyle halka duyurulmuş olur (Artun 2005:143).

Sünnet diyince aklımıza gelen en önemli kavram kirveliktir. Kirvelik kavramı, Anadolu’da çeşitli bölgelerde görülür; özellikle Aleviler arasında daha yaygındır. Kirvelik, sünnet düğünü masraflarının bir başkası tarafından karşılanması ile dostluğu ifade eder. En önemli fonksiyonlarından biri ise, taraflara statü kazandırmasıdır. Statü kazanmak iki taraflıdır. Yani erkek çocuk sahibi, A şahsını kirve yapmakla o kişi bir statü kazanırken, aynı zamanda kirve vasıtasıyla çocuk ailesi de statü kazanmaktadır. Bunun dışında sünnet olan çocuk ailesinden başka güvенеbileceği bir şahsa ya da aileye daha sahip olmaktadır. Çünkü kirve ilerde çocuğun yetişmesinde, evlenmesinde önemli fonksiyonlara sahip olacaktır. Genel olarak kirve seçiminde göz önünde bulundurulmuş hususlar şunlardır:

1. Sünnet çocuğunun babası, kirve seçerken kendi dengi veya kendisinden üstün bir aile ile ilişki kurma gayretindedir.
2. Daha önceki kirvelerin çocuklarının birbirlerine kirve olması tercih edilir. Mesela Osman Bey’in oğluna Ali Bey kirvelik yapmışsa Ali Bey’in torununa da Osman Bey’in oğlu kirvelik yapmalıdır.
3. Baba, malvarlığına bir nevi koruyucu olsun diye “bitirimler (kabadayılar). den kirve seçer. Bazen iki kabadayı birbirine kirve olur.

4. Baba, politik yatırım ve yaklaşım için politikacılardan kirve seçer. Özellikle de politikacılar böyle bir teklifi asla reddetmezler.

5. Kirve, akrabalıktan öte baba ile arkadaşlık kuracağı için seçimde yaşların denk olmasına özen gösterilir.

6. Kirve, kendi ailesinin en seçkin kişilerinden biri olmalı, evli ve askerliğini yapmış bulunmalıdır.

7. Fakir baba, zengin eşraftan birine kirvelik teklifinde bulunmaz, ancak zengin kendi isteğiyle kirvelik teklifinde bulunabilir. Bu ikinci derecede bir kirveliktir, sanal akrabalık devam etmez.

8. Kirve akrabadan seçilmez. Zira acı içinde kıvranan çocuğu gören amca veya dayı, çocuğun ellerini bırakır ve birçok komplikasyonlar ortaya çıkar. Sünnetçinin elindeki ustura başka yerlere değebilir. O yüzden kirve, akraba dışardan biri seçilir (Köksel 1993: 501 – 502).

Misis yöresinde sünnetle ilgili pratikler şöyledir:

- Çocuk doğduğunda kirvesi ben olacağım denir ve kirve olunur (K.K.5, K.K.8).
- Sünnet masrafları kirvenin üzerinedir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Kirve sünnet olan çocuğu sünnet yapılırken tutar (K.K.5, K.K.8).
- Sünnet olan çocuğu ailesi de kirvenin ailesine bohça yapar. Bohçanın içinde çorap, atlet, tülbent vb. gibi hediyeler olur (K.K.15).
- Sünnet bitince mevlit okutulur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7).
- Gelenlere yemek ve lokum dağıtılır (K.K.15).
- Erkek kardeşlerin arasında yaş farkı varsa da büyük olan sünnet ettirilirken diğerleri de sünnet edilir (K.K.1, K.K.2, K.K.12, K.K.13, K.K.15, K.K.17, K.K.20, K.K.21).
- Sünnetten önce kına gecesi yapılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.10).

2.BÖLÜM

2.1. Evlenme

Aile, bir toplumun temel toplumsal kurumlarından birisidir. Toplumu ayakta tutan, temel öğelerdendir, insan türünü üretmek ve sürdürmek gereksiniminden doğmuştur. Başlıca işlevlerinden birisi budur. Üretim-tüketimde bulunmak gibi ekonomik, çocuğun toplumsallaştırılması, eğitimi, korunması, sevgi, serbest zamanların değerlendirilmesi gibi pek çok işlevleri olan, bütün toplumlarda en fazla evrensellik gösteren bir kurumdur. Bu özelliklerini dikkate alarak şöyle bir tanım verebiliriz: "Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir." (Sayın 1992:2).

Ailenin toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunduğu kültür tipinin belirli kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (Başçetinçelik 1998: 110).

Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir. Ailenin toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına

evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunduğu kültür tipinin belirli kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur.

2.1.1. Evlendirme Biçimleri

Anadolu'da değişik evlenme biçimlerine rastlanır. Bunlardan kız kaçırma yoluyla yapılan evlilikler önemli bir yer tutar. Kız kaçırma olayındaki evliliklerde kız ya gönüllüdür, isteyerek kaçar ya da gönülsüz olduğu halde, oğlan tarafından kaçıılır. Kimi zaman kıza ait bir şeyin kaçırılması, kız kaçırmakla eş tutulur. Hakkârî'de "dezmal" kaçırması denilen bu âdete göre; kız çeşmede, yolda ya da evdeyken delikanlı kızın başörtüsünü zorla çözüp kaçıtır. Başörtüsü kaçırılan kız gerçekten kaçırılmış sayılır ve oğlan ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır(Örnek 2000: 186).

Evlenme çağına geldikleri halde çeşitli nedenlerle evlenemeyen oğlan ile kız kaçmak için anlaşırlar. Yaşlıca bir kadın arabulucu seçilir. Kadın kaçacakları günü ve yeri ayarlar, sonra aradan çekilir. Ev sahibi onları himaye eder. Aradan bir kaç gün geçince ev sahibi yanında üç beş kişiyle kız evine gider, kızın babasına durumu uygun bir dille anlatır. Babanın istediği başlık konuşulur, ardından oğlan evine gidilir, iş tatlıya bağlanmaya çalışılır (Şentürk 1971: 6072).

Bir diğer evlilik şekli, berdel evliliğidir. Evlilik çağında kızı olan ve oğlunu evlendirmek isteyen aile, aynı koşullardaki aileleri gözler, bulur ve aralarında seçim yapar. Aile oğluna isteyeceği kıza karşılık, başlık almamak, başlık vermemek koşuluyla kendi durumunda olan bir aileye kendi kızını teklif eder. Aileler aynı kültürün üyesi olduklarından bu teklifi olumlu karşılarlar. Hakkârî'de bu tür evliliğe "kepir" (Balaban, 1975:307), Polatlı/ Kuşçu'da "değişik" adı verilir (Erk 1975:7320).

Gençlerin üvey anneleri veya ölen ağabeylerinin eşleri ile evlenmelerine de rastlanır. "Levirat" adı verilen, Ankara, Isparta, Bilecik, İçel, Adana, Antalya illerinde görülen bu tür evliliklerde büyük kardeşin ölümü üzerine, dul kalan eşi küçük kayınbiraderi ile evlendirilmektedir (Gönüllü 1986: 18).

Dede Korkut Hikâyelerinde de adı geçen beşik kertme yoluyla çocukların nişanlanmaları, çok eski bir gelenektir. Çocuklar daha beşikte iken, aileler, ileride çocuklarını birbirleriyle evlendirmek için, beşiklere birer kertik atarak, karşılıklı söz vermektedirler. Böylece, çocuklar daha çocuk yaşta iken, kendi istekleri

dışında nişanlanmış olurlar. Genellikle, ekonomik ilişkilerini daha da pekiştirmek isteyen aileler arasında bu tür evlilikler olmaktadır. Ancak, kimi zaman gençler büyüdüklerinde (kız veya oğlan) böyle bir evliliğe karşı olabilmekte ya da ailelerden biri sözünden dönebilmektedir. Bu durumda, aileler arasında sürtüşmelere ve gerginliklere yol açmaktadır (Örnek 2000:187).

Türklerde aile kurumunun kökenlerine inen araştırmacılar, başlangıçta bugünkü anlamda bir ailenin bulunmadığı, karı-koca ve çocuklar arasında aile denemeyecek gevşek ilişkilerin olduğu, asıl bağlılığın klan üyeliği olduğu, akrabalık terimlerinin buna göre belirlendiği ve eski Türkçede "aile" kelimesini karşılayan herhangi bir kelimenin bulunmadığı hususlarında birleşmişlerdir (Türküne 1995:174). Ataerki kabile ve aşiret dönemlerinde, evliliklerin kız kaçırma suretiyle olduğu görülmektedir. Gökalp, Türklerde evliliğin endogamik olduğunu belirtir. Gökalp, bunu il aşaması için söylemekte ve endogamiyi Türklerde kadın-erkek eşitliğinin temeli saymaktaydı (Gökalp 1995:142).

Altay ve Yenisey boylarında egzogami hâlâ yürürlüktedir. Bugünkü Altaylılarda her kabile birkaç yüz nüfustan ibaret olmasına rağmen, hiçbir kabile kendi içinden evlenmez (Türküne 1995:175).

İlk evlilikler anayerli evlilik şeklindeydi. Ataerkilleşmeden sonra evlilikler kız kaçırma ve yağma suretiyle olmaya başlar (İnan 1995: 314).

Yörede evlilik âdetleri şöyledir:

- Gençler anlaşmışsa erkek evi, kızın evine dünürcü gidilir (K.K.5, K.K.7).
- Akraba evliliği eskisi kadar yaygın olmasa da hâlâ tercih edilmektedir. Akraba evliliğinde amaç malın dağılmamasıdır (K.K.5).
- Anlaşan gençlere aileler onay vermezse, gençler kaçar (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.10).
- Kaçan gençler aracılar yoluyla ailelerini razı etmeye çalışırlar (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Gençlerin çocuğu olması durumunda aileler arasındaki gerginlik zamanla yok olur (K.K.10, K.K.15).
- Kaçan kıza ailesi çeyiz vermez (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Beşik kertmesine rastlanmaz (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.10).

2.1.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

Geleneksel kesimde kız ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik gelişmelerle buluş çağına girmesiyle evlilik çağı başlar. Bu belirtilerle birlikte kişisel sorumluluklar da başlar. Kızlar ev işlerine katılarak, aile ve grup içerisinde genç kızlığın gerektirdiği rollere bürünür, karşı cinsle ilgilenmeye başlarlar. Erkek çocuk da, aynı toplumsal role bürünerek, evin ekonomisine katkıda bulunmaya başlar. Bu arada erkeğin askerliğini yapması, iş bulması, evlenmesi için geçerli sayılan ölçülerdir. Evlenme işinde, ağabeylerin, ablaların daha önce evlenmelerine dikkat edilir. Abla veya ağabeyinin izni olmadan, küçük kardeşe evlenme sırası verilmez. Kırsal alanda evlenme, kentlere göre daha erken yaşlarda olmaktadır (Örnekle 2000:189–190).

Evlenme çağına gelen gençler evlenmek istediklerini çeşitli davranışlarla ailelerine belli ederler. Çankırı’da evlenmek isteyen delikanlı eve geç gelir, sabah geç kalkarmış, yemek beğenmez, her şeye kusur bulurmuş. Daha olmazsa anasının ayakkabısını nal çivisiyle eşiğe çakarmış (Koşay 1944: 2).

Kızlar 17–18 yaşında erkekler ise 22–23 yaşında askerlik dönüşü evlenirler. Evlenmede “sıra gütme” vardır. Genelde önce ağabey ve ablalar evlenir (Artun 2003:120).

Kırsal alanda evlenme, kentlere oranla daha erken yaşlarda olmaktadır. Kimi yörelerde evlenmenin gerçekleşmesi için erkeğin askere gitmeden önce, kimi yerlerde de askerden dönmüş olması şartı aranmaktadır. Genellikle kızlarla erkeklerin evlenme yaşları birbirine yakın olmaktadır.

İster kırsal, ister kentsel kesimde olsun, evlenme yaşını ve zamanını ekonomik etmenlerin, kimi sosyal olayların, göçlerin, ölümlerin belirlediğini de söylemek gerekir. Evlenme girişiminde bulunmada toplum kıza ve erkeğe aynı hakkı tanımamıştır. Başka bir söyleyişle erkek ve erkek ailesi bu konuda aktif bir durumdayken, kız ve kız ailesi pasif bir durumdadır. Girişim, genellikle erkekten ve erkek ailesinden gelir.

Misis yöresinde gençler evlenmek istediklerini çeşitli şekillerde belli ederler:

- Gençler anlaşmışsa bir aracı, gençlerin evlenmek istediklerini ailelerine duyurur (K.K.5).
- Gençlere büyükleri evlenmek isteyip istemediğini sorar (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Gençler evlenmek istediklerinde genellikle anneleriyle konuşurlar (K.K.5).

- Genç erkekler pilavın ortasına kaşık saplarlar, evlenmek istediklerini belli ederler (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Genç kızlar evlenmek istediklerini belli etmek için bulaşık yıkarken kabın birini köpüklü bırakır veya çarparak koyarlar (K.K.5).
- Evlenmek isteyen genç sık sık esner (K.K.5, K.K.7, K.K.10).

2.1.3. Evlilik Öncesi

Görücülük, kız isteme, söz kesimi ve nişan evlilik öncesi uygulanan pratiklerdendir.

2.1.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Evlenecek kız ve erkekte birtakım özellikler aranmaktadır. Yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu bunlardan bazılarıdır. Kayseri'de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutar. Orada kızın vücudu, huyu, bohçasının içindikilerden marifetleri, araştırılır. Damat adayının seçiminde, damat olacak erkeğin çirkin, hasta ve işe yaramaz olmaması yeterli olup, diğer olumlu özellikleri soruşturulur (Türkten 1996: 227–233).

Erkeğin aile üyeleri akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının, beğenilen kızın evine ziyarete gitmeleri, kızı görmeleri, onu incelemeleri ve niyetlerini açığa vurmaları, görücülüğün kız bakma aşamasını oluşturur. Bu tür evlenmede eşlerden çok, onların yakınlarının beğenisi, isteği ve girişimi söz konusudur. Kuşkusuz erkek de bu tercihi genellikle onaylar (Tezcan 1982: 37).

Misis' te gelin adayında bazı özellikler aranır:

- Güzel, uzun boylu, becerikli, akıllı ve terbiyeli olmalı (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Huyu iyi olmalı (K.K.5).
- Ailesi iyi olmalı (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).

Yörede güvey adayında da bazı özellikler aranmaktadır:

- İki, kumar gibi kötü alışkanlıkları olmamalı (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Gelinle damadın boyu boyuna uygun olmalı (K.K.6).
- Bir işi olmalı, eli ekmek tutmalı (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Dürüst, namuslu olmalı (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Askerliğini tamamlamış olmalı (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26).
- Yaşının kıza uygun olması, kızdan biraz büyük olması münasip (K.K.3, K.K.5).
- Ailesi iyi olmalıdır (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Damat gelinle aynı mezhepten olmalıdır (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).

2.1.3.2. Kısmet Açma

Artvin, Posof, Ardahan, Oltu, Narman, Tortum ve İspir'de kısmetleri açılsın diye gençlerden tuzlu ekmek veya tuzlu peynir yeme, rüyaya yatma, niyet namazı kılma gibi davranışlarda bulunması istenir (Dede, 1996: 124). Evlenemeyen kızlar, Ardahan'da, "kıkıl" adı verilen çok tuzlu yaptıkları ekmekleri, bir duvarın üzerine koyup beklerler. Karga ekmeği hangi yöne götürürse, o yöne gelin gideceklerine, Şavşat'ta, evlerine gelen misafirin eşęine binerler, eşek hangi yöne giderse o yöne evleneceklerine, koçların yönü ile elbise diktiklerinde kısmetlerinin açılacağına inanırlar (Karataş 1968: 5011).

Misis yöresinde kısmet açmak için bazı uygulamalar yapılmaktadır:

-  cuma kilit açtırılır (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Hocalara muska yazdırılır (K.K.5, K.K.7, K.K.10).
- Adak adanır (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26).
- Gen kızlar, dğnlere, nişanlara gtrlr (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Kurşun dktrlr (K.K.5, K.K.7, K.K.10).
- Her cuma kızın çeyizi açılır (K.K.3, K.K.8, K.K.10, K.K.15).
- Nişanlanan veya evlenen birinin kurdelesinden bir para alınır. Bylelikle bunun darısı bulaşacağına inanılır (K.K.8).
- Düğünde gelinin telinden koparılıp saklanır (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).

- Evlilik çağına gelmiş gençler düğünlere götürülür ki bir gören beğensin alsın (K.K.5).
- Yatırlara adak adanır (K.K.5, K.K.7, K.K.10).
- Yatır yakınındaki ağaçlara çaput bağlanır (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Hacca gideceklere genç kızın takılarından verilir. Bunlar zezem suyuyla yıkanır (K.K.5).

Halk kültüründe gücü olduğuna inanılan dört yol ağzı Kısmet açmada da önemlidir. Kızın çeyizi verdiği emeklerden medet umularak açılır. Çeyiz kapalı olunca kısmetin de kapandığına inanılır (Artun 2005:141).

2.1.3.3. Görücülük/Kız İsteme

Görücüye çıkma, kız bakma Türkiye'nin değişik bölgelerinde kimi ayrıcalıklar ve yöresel özellikler göstermekle birlikte yine de bu usul ana çizgileri bakımından aynıdır.

Geleneksel kesimde, evlenme işi; kız bakma, kız arama, kız soruşturma ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya başlarlar. Bu konuda arkadaşlar komşular da yardımcı olur (Örnek 2000: 190).

Görücülük, daha çok şehir ve kasaba ortamlarının bir göreneği olarak belirir. Köy çevresinde, görücülük ile kız isteme töreleri birbirine karışmıştır. Aynı köyde veya aynı mahallelerde yaşayan gençler ve aileleri zaten birbirlerini gördükleri ve tanıdıkları için, bu çevrelerde görücülüğe gitmek yerine, doğrudan dünürçülüğe gidilmektedir. Geleneğin devam ettiği yerlerde kız görmeye kadınlar gider. Bunlar oğlanın anası ile yakın akraba ve yaşlı kadınlardır. Kadınlar, önce kızın güzelliği, törelere uygun davranışları üzerinde durur, yargıya varırlar. Daha sonraki aşamalar kızın ve ailesinin soruşturulmasıdır. Bu arada kız tarafına da düşünme süresi tanınmış olur. İki taraf karşılıklı olumlu değerlendirmeye varınca, görücülerin işi sona erer (Boratav 1984: 173).

Kız görmeye genellikle habersiz gidilir. Son zamanlarda aracı olarak adlandırılan kişiler kız evinin ağzını aradığı için kız evi aslında haberdardır. Kızın davranışlarına bakılarak istekli olup olmadığı anlaşılır. Kızın ikramda bulunması, yanlarında oturması isteyip istemediğinin belirtisidir. Ancak kesin karara varmadan önce gerek oğlan, gerekse kız ailesi adaylar hakkında bilgi toplamaya çalışırlar.

Elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi kız için işgüzar, namuslu, terbiyeli, evine ve törelerine bağlı olup olmadığı; oğlan içinse kötü alışkanlıklarının bulunup, bulunmadığını, işine, mesleğine bağlılığı noktalarında toplanmaktadır. Kız ve oğlan evlerinin karşılıklı olarak bir değerlendirmeye varmaları sonucunda, kız istemeye, yani dünürçülük aşamasına geçilir (Örnek 2000:191).

Eskiden beri “kalın”, “başlık”, “süt hakkı”, “anne hakkı” adıyla bir miktar para toplumun bazı kesimlerinde günümüzde de ödenmektedir. Bu para, ileride herhangi bir sorun çıkmaması için tanıklar huzurunda babaya verilmektedir (Başçetinçelik 1998: 140).

Türkiye’de, evlenecek gence kız bakmak, kız görmek için başvuru bu âdete, ağız arama, dünür düşme, dünür gezme, dünür gitme, el basma, elçilik, görücülük, görücüye çıkma, kız arama, kız bakma, kız beğenme, kız sarraflama, kız isteme, söz taşlama gibi adlar verilir. Kız istemeye giden kişilere ise, arabulucu, aracı, saye kılğan, büyük dünür, dilekçi, düğür, dünür, tüngür, dünürcü başı, dünürbaşı, görücü, elçi, kılavuz gibi adlar verilir (Kaya 1996: 148–157).

Yörüklerde kız verilmeden önce, oğlan tarafı soğukluk olmasın diye kız evinde su içmez (Artun 1996: 25).

Kırşehir’de kız evine dünür gidildiğinde, öteberi çalmak uğurdur. Eğer kızı vermezlerse kızın evde kalması için evin bir yerine çivi çakarlar (Arseven 1955: 1069–1072).

Yörede kız isteme gelenekleri şöyledir:

- Kız istemeye genellikle perşembe günü gidilir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Kız istenecek aileye haber yollanır. Aile “buyursunlar” derse kız istemeye gidilir (K.K.10, K.K.18, K.K.44).
- Kız istemeye giderken tatlı, çiçek, lokum, cezerye, baklava, çokolata gibi hediyeler götürülür (K.K.25).
- Kız istenirken, kız ayrı bir odada oturur, içeri girmez (K.K.10, K.K.18).

- Kız istemeye anne, baba veya bir aile büyüğüyle gidilir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Kız görmeye sadece kadınlar gündüz vakti gider. Amaç kızı dikkatlice görebilmektir (K.K.5, K.K.7, K.K.12).
- Kız istemeye giderken ağzı laf yapan, ağzı lafa yakışacak kişilerle gidilir. İlk istemede kız verilmez. Ancak, ikinci veya üçüncü istemeden sonra kız verilir. Kız verilince iki aile arasında "küçük tatlı", "ağız tatlısı" yenir. Bu arada kıza alınacak takılar, eve alınacak eşyalar, başlık veya anaya verilecek süt hakkı konuşulur. Eskiden "yedi hacet" adı verilen; bir çift Adana burması bilezik, yüzük, küpe, elbise, ayakkabı, giyecek, başlık parası, halı-kilim, yatak-yorgandan oluşan eşya, takılar ve başlık parasının oğlan tarafından verilmesi kesin kuraldı. Bugün bu adla anılmasa da, yine de bunların çoğu yerine getirilmektedir. Daha sonra eş dost ve akrabaların katılımıyla eğlencenin de olduğu büyük tatlı yapılır. Büyük tatlı töreni yapanlardan çoğu nişan yapmaz. Gerek büyük tatlıda gerekse nişanda atkı, atkın ya da kırkım adı verilen takı ve hediye merasimi yapılır (K.K.10, K.K.18).

2.1.3.4. Söz Kesme

Söz kesimi dünürcülük yani kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürcülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarına daha geniş bir çağrılı huzurunda yine sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme”, “kız bitti” denmektedir. Söz kesiminde başlık ve hediyeler de konuşulur, söze bağlanır. Söz kesmeye bazı yörelerde küçük nişan adı da verilmektedir. Kızın verilmesi kesinleştikten sonra oğlan evinden getirilen bir başörtü ile yüzük kıza takılır. Kızın başı bağlanmış, sözü kesilmiş, etrafa böylece duyurulmuş olur. Bugün oğlan evinin getirdiği lokum, bisküvi dağıtılır, şerbet içilir (Örnek 2000: 191).

Türkmen düğünlerinde kadın ve erkek dünürcüler ayrı ayrı söz keserler (Kalkanoğlu 1953: 807).

Yozgat'ta başlığa "günsalık" denir. Verilen para ile kızın çeyizi hazırlanır. Evin bütün eşyalarını kız tarafı yapar. Kız tarafına yapılan hediyelere "yolluk" denir (Köktürk 1971: 5879–5883).

Misis'te söz kesimi ve sonrasında uygulanan gelenekler:

- Dünürcüler “Allah’ın emri peygamberin kavliyle” kızı isterler (K.K.20).

- Evlenecek kız kahve yapar, tatlı yenir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Söz kesiminde nişan tarihine karar verilir (K.K.10, K.K.18).
- Söz kesiminde tatlılar yenirken kız ve erkek tarafı nişan, düğün için neler alacaklarını kararlaştırırlar, plan yaparlar (K.K.10, K.K.18).
- Genelde kız evi yatak odası ve mutfağı oğlan evi ise salon ve oturma odasını yapar (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).

Günümüzde söz ile nişan birlikte yapılıyor. Adana ve çevresinde, söz, nişan ve düğünde yapılan bütün masraflar oğlan evi tarafından karşılanır. Kız tarafı ise, kızına çeyiz verir, isterse takı takar. Kız tarafının yapacağı yatağın, yorganın ve yastıkların pamuğunu oğlan evi gönderir. Düğüne davet okuntuyla yapılır. Okuntu davet edilecek kişinin ağırlığına göre; kibrit, çay bardağı, mendil, çorap, gömlek ve elbiselikten oluşur. Oğlan tarafı kız tarafının da dağıtacağı okuntulukları alır ve kız evine verir. Düğün yemekleri; yüksük çorbası, ekşili köfte, davul aş (etli dövme pilavı), etli kuru fasulye, pilav, patlıcan dolması veya yaprak sarmasından oluşur.

2.1.3.5. Nişan

Söz kesiminden sonra gelen aşama “nişan”dır. Buna büyük nişan adı da verilmektedir. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Ancak masraflar oğlan evine aittir. Nişan öncesinde kız ve birkaç yakını nişan alışverişine götürülür. Burada kıza ve akrabalarına nişan için giyecek alınır. Kız evi de oğlana ve yakınlarına giyecek alır. Kıza alınanlar “nişan bohçası” içerisine konularak kız evine gönderilir. Damada da nişan bohçası hazırlandığı olur. Nişan törenlerinde, iki tarafın onayladığı sevilen ve sayılan bir aile büyüğü tarafından, kız ve oğlana, iyi dileklerle yüzükleri takılır.

Nişanlılık bir ara dönemdir. Bu dönem genç kızla erkeğin kurulacak olan yeni yuvaları için psikolojik ve sosyal açıdan kendilerini hazırladıkları dönemdir (Örnek 2000: 190–191).

Geleneksel kesimde nişanlılık döneminde gençler, ya aileleri yanında birbirleriyle görüşürler, ya da saklı gizli görüşmeye, çalışırlar. Kars / Göle’de nişanlanan gençler, nişan günü yeni gelenler aracılığıyla odada bir araya gelirler (Artan, 1958: 1808-1809). Posof’ ta nişanlı genç gizli gizli geceleri kız evine

yatmaya gider (Aydınoğlu, 1968, 6224-6228). Suşehri Köylerinde nişandan sonra dinî nikah kıyılır (Polat, 1958: 821 – 823). Divriği’de nişanlılık süresi içinde, kız ve oğlan taraftan birbirlerine bayramdan önce kıza bayramlık kurban gönderilir (Aslanoğlu, 1972: 6175-6178).

Nişan töreninde, kız tarafı ve oğlan tarafı kıza takılar takarlar. Tören aile arasında veya geniş bir davetli arasında yapılır. Eskiden yapılan yemekli nişan törenleri, son yıllarda yerini pastalı ve şerbetli törenlere bırakmıştır. Geleneksel kesimde evlerde yapılan törenlerde kadın erkek ayrı eğlenirken, salonda yapılan törenlerde kaç-göçe önem verilmemektedir (Başçetinçelik 1998: 141).

Yörüklerde nişan, nikahtan daha kuvvetli bir bağ sayılmaktadır. Nişan günü oğlan tarafı davar keser, pilav döker ve çalgılarla bu hazırlanan yemekler kız evine gönderilir. Kızın evinde bu yemekler büyük bir eğlenceyle yenilir (Yalgın 1993: 267).

Nişan kararlaştırıldığı biçimde yemekli, davullu, eş, dost, komşu ve akrabalar çağırılarak “toy” denilen bir yemek ve eğlenceyle yapılır. Oğlan evinin kız için aldığı çeyiz ve takılar misafirlerin duyabilecekleri şekilde ilan edilir. Adına “kırkım” denir. Nişanda bu tören yapılır ki evlenecek çifte para, eşya, takı vb. vererek yardımda bulunulur (Artun 2000: 108).

Türkmen köylerinde zengin aileler, bir hafta süren davullu zurnalı nişan yaparlar. Yakın komşulara ve köylere mum ile davet gönderilir (Kalkanoğlu 1954: 3193).

Yörede nişan gelenekleri şöyledir:

- Nişanda pasta, tatlı, şerbet, kuruyemiş meyve suyu ikram edilir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18, K.K.24).
- Uzaktan gelenler için mevsimine göre yemekler pişirilir. Yemeği köyün aşganası yapar (K.K.8).
- Nişan günü veya bir gün öncesinde kurban kesilir ve kurban etinden yemekler yapılır (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Nişanlılık döneminde gençler, ya aileleri yanında birbirleriyle görüşürler, ya da saklı gizli görüşmeye çalışırlar (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Nişanlılar aileleri birbirlerine gelip gitmişse görüşürler (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).

Nişana tüm köy davet edilir. Davet işine oku(okuntu) adı verilir. Geleneksel kesimde oku işi köylüye şeker, mendil, havlu dağıtılarak veya sadece ağızla söylenmek suretiyle gerçekleştirilir. Yakın akrabalara ve hatırı sayılır davetlilere ise elbiselik kumaş dağıtılır. Buna top adı verilip, alış veriş sırasında oğlan evine aldırılır. Alınan okunun karşılığı nişana götürülür. Bazı yörelerimizde nişan yemekli yapılmakta, bazılarında ise lokum, bisküvi yeterli gelmektedir. Yemekli yapılan nişanlarda oğlan evi kız evine “kına davarı” adı altında bir hayvan alıp, kesecek olan kişi ile birlikte kız evine gönderir.

Genellikle oğlan evinde toplanan davetliler topluca kız evine giderler. “Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “taki” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış olan yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde âdet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır. Geleneksel kesimde nişan töreni, erkeklerin ve kadınların ayrı yerlerde oturdukları bir evde yapılır. Yüzükler takıldıktan sonra gelin ve damat orada bulunanların elini öper. Varlıklı ve kültür değişmelerine açık kasabaların nişan töreni için gazino kiraladıkları, nişanı tantanalı ve kaç-göç âdetine uymadan kutladıkları da bilinmektedir. Kentlerde ise, bu tören daha özgür biçimde “kaç-göç”e önem verilmeksizin, kadın erkek bir arada yapılmakta ve kutlanmaktadır.

Nişanlılık süresi ailelerin durumuna bağlıdır. Özel durumlara bağlı olarak bu süre uzayıp, kısalabilmektedir. Geleneksel kesimde önceleri nişanlıların birbirleri ile görüşmeleri engellenirken, günümüzde görüşme yakın akrabaların da bulunduğu bir ortamda sağlanmaktadır. Nişanlıdan ayrılan çiftlerin daha sonda köy içinden birisi ile evlenmesi zor olduğundan bu yöntem uygulanmaktaydı. Nişandan sonra bazı yörelerimizde “dinî nikah” yapılmakta, bu durumda çiftler birbiri ile rahatlıkla görüşebilmektedir.

Oğlan evinin nişandan dönmesi durumunda kıza alınan takılar iade edilmemekte, tersi durumda takıların iadesi söz konusu olmaktadır. Nişanla düğün arasına dinî bayramların rastlaması durumunda oğlan evi kıza hediye almak durumundadır.

Yörüklerde söz kesildikten sonra “beylik” adı verilen ve oğlan tarafından seçilen kadınlar kız evine giderek kıza nişan takarlar. Nişanlar altın, gümüş vb. ziynet eşyalarıyla elbisedir. Söz kesiminde oğlan tarafından kızın babasına veya velisine bir miktar para verilir. Bu paraya başlık denilir. Başlık iki taksitte ödenir.

Biri nişan töreni sırasında diğeri de gerdekten öncedir. Nişan törenlerinde durumu iyi olanların davet yapıp çalgı çaldırması gelenektir. Kozan Yörükleri arasında görülen “Samen” olayı da şöyledir: Kız aramaya giden kişiye “Samen” denilir. “Samen” kız isteyeceği köye giderken köyün delikanlıları bir direğin üstüne bir soğan, bir yumurta kabı veya bir elma geçirirler.” Samen” köye gelir gelmez kendisine silahla nişan atması teklif edilir. Bu çok tehlikeli bir oyundur. Çünkü “Samen” nişanı vuramazsa delikanlılara bir hediye vererek hemen köyü terk etmeye mecbur olur. “Samen”in gideceği köy önceden onun ne zaman ve ne amaçla geleceğini bilir (Kalafat 1996:106–110)

2.1.3.6. Davet/Okuntu

Düğüne çağrılacaklara gönderilen hediyelere ve onların gelinle damada getirdikleri her türlü eşya ve canlı hayvana “okuntu” denilmektedir. Düğüne çağrılacaklara verilen hediyeler, cinsiyete, sosyal statüye, akrabalık derecelerine göre değişkenlik göstermektedir. Bunlar ayakkabı, gömlek, havlu, iç çamaşır, yazma, kadın giysisi olabildiği gibi; sabun, şeker, helva, vb. yiyecekler de olabilmektedir.

Anadolu'nun hemen her yöresinde nişan veya düğünden birkaç gün önce davetlilere çağrı yapılır. Bu çağrı, kimi zaman küçük, kimi zaman büyük hediyelerle yapılır. Çağrıyı bu iş için görevlendirilen kişiler yapar. Mut'ta, nişan törenine ve düğüne davet okuntu ile yapılır. Davet edilen kişiye, önemine göre gelinin önceden hazırladığı mendil, çevre, çorap gibi el işlemleri ya da bir basma parçasından kesilmiş ufak mendil gönderilir (Soylu 1973: 6663–6664).

Yozgat köylerinde bir kadın ve bir erkek çağrıcı, "davetçi" olarak görevlendirilir (Köktürk 1971: 5879–5883).

Ergani'de oğlan evi davetlileri nişana çağırmak için "yendekçi" adı verilen kadınları tutar. Yendekçiler evlere gider, davet ettiği kişiler, kadına para, bulgur, yazma verirler (Gülben 1964: 3592–3593).

Bolu'da kız ve oğlan evi beş on kişiyi "okuyucu" olarak komşulara çıkarır. Okuyucu hanımlar her eve sakızlı, karanfilli bir dilim ekmek verir ve onları düğüne çağırır (Nuri 1961: 2307–2309).

Misis yöresinde okuntu ile ilgili uygulamalar:

- Durumu iyi olanlar davetiye bastırıyor, durumu iyi olmayanlar az sayıda davetiye bastırıp ev ev dolaşarak davetiyeyi okutuyor (K.K.3, K.K.26)
- Okuntu olarak mendil, şeker, gömlek, tülbent vb. dağıtılır (K.K.3, K.K.26)

2.1.4. Düğün

Düğün toplumsal bir olaydır. Düğüne katılım, daha önce yapılmış olan söz ve nişan törenlerinden daha fazla olur. Düğün töreni ile; gençlerin kuracağı yuva ve ailelerin hısımlık bağları davetlilerin de katılımıyla onaylanmış olur. Özellikle köylerde, düğüne bütün köy halkının katılması istenir. Düğüne çağrı, pek çok yerde okuntu ile yapılır. Düğünler sosyal yardımlaşmanın en fazla görüldüğü törenlerdir. Bu törenin başından sonuna kadar, köylüler düğün evine destek olurlar. Anadolu'da düğünler üç gün ile bir hafta arasında değişir. Ancak, günümüzde bu süre iyice kısalmıştır. Sinop'ta düğünün kararlaştırıldığı gün, kız evi ve oğlan evi karşılıklı birbirlerine bökrek gönderirler. Buna "ekmek değiştirme" denir (Ülkütaşır 1963: 2974–2976).

Düğünün ne zaman olacağı iki tarafın ailelerinin anlaşması ile kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi, senelerce de uzayabilir. Kimi zaman oğlanın askerliği kimi zaman da oğlan tarafının ağırlığı sağlayamaması veya çeyizi tamamlayamaması gibi sebeplerle düğün gecikebilir. Anadolu'da düğünler genellikle sonbaharda olur. Harman işlerinin sona ermesi, kış hazırlıklarının tamamlanması ve yayladan dönülmüş olması, düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır (Boratav 1984: 176).

Anadolu'nun pek çok yöresinde düğünden önce düğün ekmeği pişirilir. Yozgat'ta oğlan evinin yaptığı ekmeğe “düğün ekmeği”; kız evinin yaptığı ekmeğe “kına ekmeği”denir. Düğün ekmeğinde hamur açıcı olarak şen tabiatlı, güzel sesli, şen kadınlar çağrılır. Def çalarak türkü söyleyerek hamur yoğrulur. Aşçılar bir döküm ekmeğe açtıktan sonra ekmeğe tahtalarını kenara çeker, kalan bezeler etrafında halay çekerler. Damar geldiğinde ona yağlı bazlama pişirir, bahşiş alırlar. Düğün ekmeği hamur az da olsa çabuk bitirilmez. Akşama kadar oyunlarla manilerle devam eder. Kız evinde yapılan ekmekte de oyunlar, şenlikler olur. Bolluk olsun diye gelin oynatılır. Damada yağlı bazlama gönderilir (Özbaş 1962: 2650-2651).

Düğünlerle İlgili Bazı Tabirler ve Anlamları:

Yiğit yolluğu: Kızın mahallesinde bulunan gençlere verilir.

Sandık üstü: Gelinin çeyizi olan sandık evden çıkarıldığında gelinin erkek kardeşine verilen bahşıdır.

Ganil görme: Düğünün ikinci günü gelinin erkek kardeşleri, damat evini ziyarete ve hayırlı olsun gider. Bunlara ikramda bulunulur. Bunlarda yemek sinisine bahşış bırakılır, usul olarak damat tarafı bırakılan bahşışin iki katını bir şeye sararak gelenlerin çantasına ya da cebine koyar.

Cerek germe: Damat tarafı gelin almaya giderken kız evinin gençleri, düğün alayını evin yakınında karşılayarak yol gösterir, bu gençlere verilen bahşışe de cerek germe bahşışı denilmektedir.

Asboğaz: Damat tarafı, düğünden iki gün önce, kız evine düğüne gelecek misafirlerin yemek masraflarına katkıda bulunmak üzere çeşitli yiyecek maddeleri ve küçükbaş bir adet hayvan götürür.

Düğün cadırı: Düğün ekmeğinin pişirildiği fırının yanına asılan birkaç metre basmadır, aynı basmadan davulcu ve zurnacının beline, gelinin ve damadın atlarının yanı sıra, sağdıçların atlarının başına da bağlanmaktadır.

Maiyet mehteri: Parası damadın veya gelinin tarafından ödenerek getirilen çalgıcılara denilmektedir.

Mahalle nöbeti: İlk düğün gecesinin sabahı çalgıcılar, bulunulan mahalledeki evleri dolaşarak bahşış toplarlar. Buna nöbet dövme veya mahalle nöbeti denilmektedir.

Gelin ve damat atı: Gelinin ve damadın düğün süresince binecekleri atları ifade etmektedir. Düğün sahiplerinin uygun atları yoksa komşulardan alınarak düğünden önce saptanır. Gelin atı erkek veya dişi olabilir, ancak damat atının mutlaka aygır olması istenilmektedir.

Düğün kilidi: Düğün başlamadan önce gelinin başının üzerinde herhangi bir asma kilit kilitlenerek bir yerde saklanır, düğün süresince geline yapılabilecek bir büyü bu kilitle engellenmeye çalışılır, düğün bitiminde bu kilit açılmaktadır.

Bağlama: Damat ve gelinin düğün sonrası birlikte olmasını engellemek üzere çeşitli yollardan yapıldığına inanılan büyü diye ifade edilebilecek bir olgudur.

Yüz Görümlüğü: Gelinin gerdeğe girmeden önce duvağını çıkarmak için damattan aldığı hediyeye denilmektedir (Artun 2005:194)

Misis yöresinde düğün âdetleri şöyledir:

- Düğünler için ekinlerin kalktığı güz dönemi uygun görülür (K.K.2, K.K.3, K.K.21).
- Gelinlerin yanında düğünü, yemekleri ayarlayan yengeler gider. Gelin atla gider, yengeler onun yanında eşek ya da katırla gider (K.K.8, K.K.25, K.K.27).
- Eskiden gelin kırmızı elbise giydirilirdi (K.K.11, K.K.13, K.K.14, K.K.21).
- Eskiden gelin mutlaka bir su üzerindeki köprüden geçirilirmiş. Hatta köprü yoksa uyduruk bir köprü kurulur mutlaka geçirilmiş (K.K.9, K.K.10, K.K.15, K.K.17, K.K.24).
- Gelinin çeyizi düğünden bir hafta önce yıkanır. Buna "esvap yıkama" denir (K.K.5).
- Düğünün hasat zamanı yapılması evliliğin bereketli olması içindir (K.K.22, K.K.25).

Nişan ve düğün arasında kızın çeyiz hazırlıkları tamamlanır. Annesi, akrabaları veya kızın kendisi tarafından hazırlanan çeyizler sandıklara konur. Kız çeyizi düğünden birkaç gün önce kızın arkadaşları tarafından yıkanır, kız evinde sergilenir. Kimi yörelerde çeyiz kız evinde sergilenmeyip oğlan evine yerleştirilir. Kızın çeyizinin kız evinden alınıp, oğlan evine götürülmesi sırasında sandık parası verilmesi, çeyiz alacaklara yemek verilmesi, oğlan evine serildikten sonra çeyiz altında eğlenceler düzenlenmesi, nazara karşı yapılanlar yörelere göre değişiklik göstermektedir. Çeyizin alınmasına algı, ayar, çeyiz götürme, çeyiz alma gibi isimler de verilmektedir. Bazı yörelerde çeyiz gelinle birlikte götürülmektedir. Düğün aşamaları yörelere göre farklılık göstermektedir. Genellikle üç gün veya bir hafta süren düğünler eskiden Salı günü başlayıp Perşembe günü bitmekte iken, günümüzde Cuma günü başlayıp Pazar günü sona ermektedir. Düğün tarihine kız ve oğlan aileleri ortaklaşa karar verirler. Düğünden önce de kız düğün alış-verişine götürülür. Eksik eşyaların tamamlanması, gelinliğin alınması, nikah genelde bugün halledilir. Resmi nikaha izinname adı da verilmektedir. Bu alış-verişte de her iki taraf birbirine hediyeler alır. Oğlan evi ayrıca düğün davetiyesi olarak top olarak

adlandırılan kumaş alır. Bu kumaş kız evi tarafından kesilip davet amacıyla kullanılır. Düğüne kız ve oğlan babası karar verirler. Genelde günsalık olarak da adlandırılan bu günde düğün hazırlıkları görüşülür (Örnek, 2000: 196).

Bir kaynakta da, Yörük düğünü şöyle anlatılıyor: “Çarşamba günü davetli olanlardan davetliler düğüne gelir. Düğüne davetli olanların kısır keçi getirmeleri âdettir. Fakat düğünde hediye getirmek şart değildir. Düğün çeşitli eğlencelerle devam ederken aynı günün akşamında gelinin kınası yakılır. Kına gecesinde çeşitli eğlenceler yapılır. Kadınlar ve erkekler birlikte eğlenebilir. Türküler söylenir. Perşembe günü öğlene doğru kız kınalı ve duvaklı olarak çadırdan çıkar. Ata biner, kendisine güvey tarafından seçilmiş iki yenge eşlik eder. Gelin evden ayrılırken yanık türküler söylenir.” (Yalgın 1977:143).

2.1.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç

Bayrak, milletler için bir egemenlik sembolüdür. Düğünlerde ise, düğünün başladığının işaretidir. Anadolu'da bayrak dikildikten sonra düğün başlar ve düğün artık kız ve erkek tarafının değil; bütün köye, köylüye aittir (Ögel 1991:121).

Anadolu'da düğünler pazartesi veya perşembe günü düğün evine bayrak dikilmesiyle birlikte başlar. Düğün bayrağı ay yıldızlı Türk bayrağı olduğu gibi kimi yerlerde şah, nahıl, şimşir, gelbere, yom adları alan, çeşitli süslerin takıldığı değişik adlardaki ağaç dallarından oluşur. Kars ve çevresinde “şah” bezenir, 60 – 70 santim uzunluğunda, bilek kalınlığında bir sopa, bir atlığa dikilir. 7 – 9 dal çakılarak ağaç görünümü verilir. Dallara 7 / 9 türden üçer adet on tane meyve ve şekerli yiyecek maddesi asılır. En son pişmiş yumurta, şahın tepesine bağlanır. Bu işleme şah bezeme adı verilir. Bu işi uzmanlaşmış kadınlar yapar. Şah, hem oğlan, hem kız evinde ayrı ayrı bezenir. Masrafları sağdıçlar karşılar. Kız evine gelenlere kız şahından, oğlan evine gelenlere oğlan şahından ikram edilir. Oğlan şahı gerdek odasına törenle getirilir, gerdek odasında üzerine de üç mum yakılır (Bozyiğit, 1995: 259-263).

Evlilik kurumunun kurulması sırasında Anadolu'da yapılan evlenme töre ve törenlerinde küçük ayrılıklar dışında büyük benzerlikler vardır. Bu törenler sırasında kullanılan bayrak "Düğün Bayrağı" adını alır (Bozyiğit 1987: 70).

Düğün bayrağı, ay-yıldızlı Türk bayrağı olduğu gibi şah, nahıl, şimşir,

gelbere, yom adları alan ve çeşitli süslerin takıldığı sııklara çeşitli değişik adlardaki ağaç dallarından oluşmaktadır (Bozyiğit 1987: 70).

Yörede bayrak dikmeyle ilgili gelenekler şöyledir:

- Perşembe günü bayrak dikilir (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26, K.K.27).

- Bayrak dikilirken koyun kesilir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).

- Bayrak direğine zakkum, murt dalı, portakal, elma takılır. Bayrak gerdek gecesinden sonra indirilir (K.K.11).

Elma evlenen kadının doğurganlığını temsil etmektedir. Dede Korkut'ta, halk hikayelerinde çocuğu olmayan kadına elma yedirildiği görülür. Elma ağacı da kutsallığı bulunan bir ağaç sayılmıştır.

- Damat gerdek gecesinden sonra bayrağı indirir. Bu gelin-güvey olduklarının işareti sayılır (K.K.11, K.K.20).

- Düğün Perşembe günü başlar (K.K.8, K.K.25, K.K.27).

- Bayrak direğinin ucuna soğan ya da tavuk tüyü geçirilir (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26, K.K.27).

Soğan kökü olan bir bitkidir. Soğan da elma gibi doğurganlığı çoluk çocuğu ve ailenin köklerin devamını temsil eder.

- Bayrağın ucuna ayna takılır (K.K.8, K.K.25, K.K.27).

- Sağdıçlar kollarına kırmızı kurdele bağlarlar (K.K.11, K.K.20).

- Sağdıçlar düğünün düzenini sağlarlar (K.K.8, K.K.25, K.K.27).

- Sağdıç yol kesen bahşiş isteyen çocuklara bahşiş verirler (K.K.11).

2.1.4.2. Çeyiz

Arapça "cihaz"dan gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası; kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Geleneksel kültürümüzde, kız çocukları daha ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyizin kızların yüz akı olduğu görüşü yaygındır, ilk hazırlananlar yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalardır. Bunların kenarlarına dikilmek üzere oylar, danteller hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı öğeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, giysiler ile kilim, halı, bakır kap-kacak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır

(Başçetinçelik 1998: 167).

Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde, çeyiz, kız evinde usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnekler alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle birlikte olur (Başçetinçelik 1998: 168).

Anadolu'nun birçok yöresinde kız çocuğu olan aile, ileride çeyiz masraflarını karşılanması için bir kavak ağacı diker. Çeyizlik bez eşyalar sandıklarda saklanır ev uzun süre havasız kaldığı için sararmasın diye, çeyiz sık sık çıkarılıp havalandırılır. Günümüzde, özellikle kentlerde, çeyiz evin temel ihtiyaçlarının karşılamaya yönelik bir anlam kazanmıştır. Kız tarafından çeyiz olarak; mutfak eşyası, yatak odası takımı, çamaşır makinesi beklenmekte, oğlan tarafıysa; salon ve yemek odası takımları, buzdolabı, fırın gibi ihtiyaçları karşılamakla yükümlü sayılmaktadır (Bl 1988: 2668). Anadolu'nun birçok yerinde çeyiz sergileme geleneği vardır. Çeyizin tören havası içinde sergilenmesinin amacı delil tespittir. Yani boşanma durumunda anlaşmazlık çıktığı zaman kızın eşyasının ispatı için şahit hazırlanmış olmaktadır (Artun 2005:123).

Yörede çeyizle ilgili âdetler şöyledir:

- Çeyiz sermeye çeyiz asma da denir. Çeyiz asma da kızın giysileri el işleri örtüleri yazmaları duvara gerilen bir örtünün üzerine asılır (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Kız tarafı yorgan, yastık, çarşaf gibi eşyaları çeyiz olarak hazırlar. Oyali başörtüleri, çarşaf, işlemeli yorganlar danteller hazırlar (K.K.7).
- Kızın çeyizi kamyona yüklenir, oğlan evine getirilir, serilir(K.K.18, K.K.22).
- Çeyiz götürülürken kamyonda davul ve zurna çalar (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Çeyiz kamyona bayrak asılır (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26, K.K.27).
- Çeyiz konvoyundaki diğer araçlara renkli eşarp veya havlu asılır (K.K.5).

- Çeyizi kız evinden gelenler sererler. Çeyiz serildikten sonra akrabalar ve komşular çeyizi görürler. Buna “çeyiz gösterme” denir (K.K.11).
- Çeyiz serildikten sonra yatak odasının kapısı kilitlenir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).

2.1.4.3. Kına Gecesi

Kına, düğünden önce kız evinde yapılan bir eğlencedir. Kına yakılması köy düğün geleneğinde nikah kadar önemli ve etkili bir olaydır. Bundan dolayı her hangi bir sebepten düğün süresi kısaltılsa dahi, tek bir gün olsa da kına mutlaka yakılır (Soylu 1987: 367).

Tekirdağ’da cuma günü kız evinde “ana kınası” yapılır. Kız evinin çok yakınları gelir. Bir kadın erkek kılığına girerek çeşitli şakalar yapar, beğendiği kızları öper. Gecenin sonuna doğru kıza kına yakılır. Ertesi gün “kız kınası” yapılır. Kız gelinlik giyer. Kaynana gelinin yüzünü açar, başından bozuk para şeker serper (Artun 1983: 13–18).

Türk-İslam geleneğinde; hem sağlık, hem güzellik, hem de törensel açıdan özel bir yeri olan ve Dede Korkut Hikâyelerinde de sözü edilen kına, Türk inanç sisteminde adanmış olmanın da işaretidir. Bunun içindir ki; “vatana kurban olsun” diye asker adayına, “Allah’a kurban olsun” diye kurbanlık koçlara, “eşine kurban olsun” diye geline kına yakılır. Anadolu’nun her tarafında yaygın olan kına yakma geleneği, Anadolu dışındaki Türklerden; başta Kıbrıs Türkleri olmak üzere, Bulgaristan Türkleri, Gagavuz Türkleri ve Karay Türkleri ile Azerbaycan Türklerinde de vardır (Kalafat 1994:37)

Misis yöresinde kına gecesi âdetleri şöyledir:

- Kına düğünden bir gün önce yapılır (K.K.8).
- Kına kız evinde yakılır (K.K.8, K.K.10, K.K.23, K.K.26, K.K.27).
- Kınada erkekler ayrı kadınlar ayrı eğlenir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Kına yakma töreni kapalı bir yerde yapılır. İçeriye erkekler girmez. Gelin evin ortasında oturur. Ortasında mum yanan kına tabak içinde getirilir. Hüzünlü kına türküleri söylenir. Gelin ağlatılmaya çalışılır. Gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).

- Kına yakılacağı zaman gelin elini yumruk yapar ve açmaz. Kaynana gelinin avcuna gelin elini açsın diye altın koyar (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21, K.K.27).
- Kadınlar ellerindeki tepsileri def şeklinde kullanılarak hep beraber oyunlar oynarlar (K.K.8).
- Kına gecesinde gelen konuklara kuruyemiş dağıtılır (K.K.5, K.K.27).
- Misafirlere küçük bezeler hâlinde kına dağıtılır (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Gelinin avuçlarına ve damadın serçe parmağına bu kınadan yakılır (K.K.7, K.K.8).
- Akşam dışarıda ateş yakılır. Ateş etrafında “Sinsin Oyunu” oynanır (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).

Kına geceleri ayrı bir önem ve özellik göstermektedir. Evlenecek olan kızın; ailesi, yakınları ve arkadaşları ile kadın kadına geçireceği bu son gece asıl düğün günü olarak da bilinen gelin alma gününden bir gün önceye rastlamaktadır.

Edirne ve Kırıkkale’de gerçekleştirilen kına sekiği denilen âdet, oldukça ilginçtir. Kına gezdirme anlamına gelen bu uygulamada hazırlanan kınaya iki tane mum dikilir. Bunlardan biri kız, diğeri erkek çocuğu simgeler. Amaç gelinin kızı ve oğlu olmasını sağlamaya yöneliktir. Kına tepsisi delikanlıların eline verilir. Gelinin bir koluna kız, diğeri koluna yeni gelin girerek, kına tepsisi önde, gelin arkada olmak üzere üç kere meydanda dolaşılır.Kına yakan kişinin bir hata yapmaması gerekir. Kınanın yanlış yakılması o kişinin cezalandırılmasını gerektirir. Ceza olarak bir hayvan kesmek zorundadır (Koşay 1944: 148-177).

Kına şekilleri de farklılık gösterir:

Sıvama elin bileğe kadar tamamen ve hiç boşluk bırakmadan yakılmasıdır.

Kuşgözü Yüksük yalnız parmak uçlarına, avuç içine tekerlek olarak yakılmasıdır.

İp kınasında da ele ip sarılır, kına öyle yakılır. İp olan yerler kına tutmaz ve değişik şekiller oluşturulur (Koşay 1944: 148-177).

Kına yakılırken gelin ve akrabaları ağlar. Gelin ağlamazsa hevesliymiş denilir. Bu arada baş övme, gelin okşama, yakım denilen kına türküleri söylenir (Koşay 1944: 148-177).

2.1.4.4. Asıl Düğün Günü (Gelin Alma)

Gelin alma, gelinin baba ocağından alınıp oğlan evine götürülmesi sırasındaki uygulamaları içerir.

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonra geçen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüzünlü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur.

Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence egemendir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla, davul zurna ile kız evine gelirler. Evin önünde oyunlar oynar, halaylar çekerler. Bu günde, kız evinden kimse oyunlara katılmaz. Pek çok yörede kız evine yaklaşan gelin alıcılara, kız tarafı, çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesi ile vedalaşır ve ana evinden koca evine uğurlanır. Gelin, ana evinden uğurlanırken, bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından, geline çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra konvoy hâlinde davul zurnalarla mahalleyi veya köyü veya şehri dolaşırlar, gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Başçetinçelik 1998: 199).

Kız beğenme, görücülük, dünür, söz kesme, nişan, düğün hazırlığı, çeyiz düzme, kına gecesi derken sıra asıl düğün günü olarak da adlandırılan gelinin oğlan evine götürülmesine gelir.

2.1.4.5. Kız Evine Gelindiğinde Yapılanlar

Kız evine gelen oğlan tarafı kadınları içeri girmek için kapı bıçağı/kapı parası verirlerken diğer gelenler dışarıda bekler. Kadınlar içeride gelini hazırlarlar. Kız evi önünde bekleyenler davul-zurna eşliğinde oynarlar, halay çekerler, oyunlar çıkarırlar, silah sıkırlar. Geçmişte özellikle erkeklerin güreş tuttuğundan, at ve cirit yarışları düzenlediklerinden söz edilir. Gelin alıcılar uzak yerden geliyorsa komşularca paylaşılarak yemek verilir.

Misis yöresinde kız evine gelindiğinde uygulanan pratikler şunlardır:

- Gelin süslenir. Beline kuşak bağlanır. Saçına teller takılır (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Kırmızı kuşak bekareti temsil eder (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).

- Önceleri deve ya da ata bindirilen gelin şimdi arabaya bindirilerek alınıyor(K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Kız tarafı, gelinin arkasından su gibi aydınlık, olsun diye su döker (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Gelinin kuşağını kızın erkek kardeşleri bağlar (K.K.3, K.K.8, K.K.12, K.K.22).
- Gelin akarsu üzerinden geçirilir (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Gelin, ayakkabısının altına bekar kızların isimlerini yazar (K.K.3).
- Düğün yemeği haşlama et, kuru fasulye veya nohut, pilav, ayran ve tatlıdan oluşur (K.K.19).

2.1.4.7. Gelin İndirme/Baba Evinden Çıkış

Kız babasından izin alındıktan sonra sıra gelinin çıkarılmasına gelir. Gelinin beline babası ya da erkek kardeşi tarafından kırmızı kuşak bağlanır. Gelin ailesiyle helalleşir. Bazı yörelerde babasının elini ayağını öper, babası da ona koç koyun başışlar. Gelinin sandığına oturan kardeşine de sandık parası ödenir. Bu arada gelin yas eder.

Geleneksel kültürde, Anadolu'nun hemen her yöresinde gelin oğlan evine getirilirken ya da geldikten sonra çeşitli pratikler uygulanır. Bunlarda amaç, yeni kurulan aileyi her türlü zararlı dış etkilerden uzaklaştırmak, gelinin huyunu, iş gücünü, dayanıklılığını etkileyerek onu istenilen şekle sokmaktır. Anadolu'da, gelin alma günü uygulan pratiklerde kullanılan büyüsel nesnelere bazıları şunlardır: Buğday, para, şeker, testi, ekmek-maya, Kuran, ayna, post, kazan-demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın saç, ateş. Bu nesnelere yardımıyla uygulanan büyüsel pratiklerle, evlilik garanti altına alınmak istenmektedir (Santur 1996: 194–207).

Eski Türklerden günümüze kadar, Türk topluluklarında gelinin geldiği gün, başına "saçı" saçılır. Her devirde bu saç, topluluğun ürettiği mahsullerden olmuştur. Avcılık devrinde, avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday ve çeşitli meyveler saçılı olarak kullanılmıştır. Saçı, yabancı bir soya mensup olan gelinin, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır (İnan 1995: 167).

Darısı başına deyimi de saçı saçma merasiminden gelir. Bereket simgesi olarak buğday, arpa, mısır, pirinç gibi tahıl taneleri havaya saçılır, başına bu tanelerden düşenlerin de evlenip kısmetinin açılacağına inanılır.

Gelin kapıdan çıkarken yeni evine bereketiyle gitsin diye başına buğday, çerez, leblebi şeker, pirinç vb. saçılır. Buna saçı saçmak denir.

Misis yöresinde gelin indirilirken şu pratikler uygulanır:

- Gelin inerken önüne ibrik veya su dolu testi konur ve testiye vurdurulur (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Gelinin huyu baba evinde kalsın diye kapının arkasını tekmeletirler (K.K.3, K.K.18, K.K.23).
- Gelin attan inmeden “indirmelik” (kırkım) toplanır. Gelinin üstüne arpa, üzüm, bozuk para atılır. Gelin indirilir (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.25).
- Gelin evden çıkarılmadan oğlan tarafı kızın erkek kardeşine kapı parası ödemek zorundadır. Bolu’da kızın erkek kardeşi kapının üstüne bıçak saplar. Oğlan tarafından bahşiş alıp da o bıçak oradan indirilmedikçe kız evden çıkarılamaz (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Gelin almaya gelenlerin arabalarına takmaları için kız evi tarafından kurdele, tülbent, havlu vb. verilir (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Gelin eve girmeden eline incir yaprağının arasına konmuş bal verirler. Gelin bunu kapının üstüne yapıştırır ve sağ ayağını atarak içeri girer (K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.18).
- Gelinin kucağına genelde erkek çocuğu verilir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Kapıdan girerken eşiğe yastık, oklava, süpürge gibi eşyalar konur. Gelinin bunları alıp kaldırması beklenir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Eline verilen yaprakla gelinin canlı ve diri olması, bal ile yeni evinde bal gibi tatlı, huzurlu günler geçirmesi dilenir. Su dolu testiye devirmesiyle büyülerin bozulması içindir. Tıpkı gelinin akarsu üzerinde geçirilmesi gibi (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).

2.1.4.8. Damat Tıraşı

- Güveyin yakınları damat tıraşı için berber çağırırlar. Berbere bahşış verilir, güvey tıraş edilir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Berber güveyi tıraş etmeden önce orada bulunanlara kolonya ikram eder (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Gençlerden biri berberin tıraş tepsisini alır, güvey de tepsiye bahşış atar (K.K.3, K.K.8).

2.1.4.9. Nikâh-Gerdek

Medeni veya dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine gerdek denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasa önünde geçersiz olmasına karşın, imam nikâhı denilen “dinî nikâh” halen yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi ailelerse medeni nikâhın yanı sıra, sonradan bir de dinî nikâh yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar. Hatta kimi durumlarda sadece dinî nikâh yaptırılmakla yetinilmektedir (Örnek 2002:197).

Düğünden sonra gençlerin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Gerdek medeni ya da dinsel nikahtan sonra gerçekleşir. Böylece gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikahı evlilik için gerekli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikahı denilen dinî nikahı, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler, medeni nikahın yanı sıra bir de dinî nikah yaptırarak evlilik bağını kutsamış olurlar (Örnek 1995: 197).

Nikâhtan sonra çiftin kalacağı odaya “gerdek odası” denir. Güvey, sağdıç ve arkadaşları tarafından şamatayla gerdek odasına sokulur. Geleneğin ve dinseliliğin ağır bastığı yerlerde, güvey başkalarıyla birlikte namaz kıldıktan sonra ilahiler arasında gerdeğe sokulur. Gelinle güveyin karı-koca oldukları geceye “gerdek gecesi” ya da "zifaf gecesi" denmektedir. Ülkemizde son yıllarda, özellikle kentlerde, ekonomik durumu elveren kimseler gerdek gecesini evlerinin dışında bir otelde veya başka bir kentte geçirmektedirler. Buna yaygın adıyla “balayına çıkma” denmektedir (Başçetinçelik 1998: 229).

Güvey önce, gelinin boynuna altın gerdanlık takar veya ona altın ve benzeri

şeylerden armağan sunar. Buna “yüz görümlüğü” denir. Bundan sonra gelinin yüzünü örten alı açar... Böylece çoğu kez olduğu gibi ilk tanışma başlamış olur. Gelinin alnına bir hoş geldin öpücüğü kondurur, oturur konuşurlar, çerez gibi benzeri şeyler yerler. Bu ısınma, tanışma başlangıcıdır. Sonra güveyi giyinin dışarı çıkar, annesi babası ve orada bulunan büyüklerinin elini öper. Bunun anlamı “Zifaf başarılı olmuştur.” demektir. (Atılğan 1998: 375)

Ülkemizde gelinin masum ve temiz olmasına önem verilir. Kızın evlenmeden önce başkaları ile tanışmamış olması üstünde titizlikle durulur. Törelere etkinliğini sürdürdüğü yerlerde, yenge kadınlar gerdek sonucunu beklerler. Kimi yerlerde kızın temiz çıktığı belli olunca, sonuç evin damına bayrak asmak ya da silah atmakla ilan edilir. Gelinin kız çıkmadığı anlaşılırsa baba evine yollanması da bilinen olaylardandır. (Örnek 2000:198).

Yörede gerdekle ilgili inanmalar ve pratikler şunlardır:

- Damat, arkadaşları, tarafından sırtına yumruk vurularak gerdek odasına girer (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Gerdekten önce iki rekât namaz kılınır (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Gerdekten hemen önce dinî nikâh kıyılır (K.K.9).
- Damat gerdeğe girerken dua okunur (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Gerdekte başarılı olamayan genç hocaya okutulur (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Gerdekten sonra bayrak indirilir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Damat gelinin duvağını açmadan önce geline yüz görümlüğü olarak altın veya beşi bir yerde takar (K.K.3, K.K.8, K.K.11).
- Gerdekten sonra aileden biri bir tüfek ya da tabancayla gerdeğin gerçekleştiğini bildirmek için havaya birkaç el ateş eder (K.K.3, K.K.23, K.K.25, K.K.29).

2.1.5. Düğün Sonrası

Anadolu'da gerdeğin ertesi günü çeşitli adlarla anılır. İstanbul'da ve pek çok yerde "paça günü" adı verilen bu günde, o gün gelen konuklara paça ikram edilir. Bu günün adı Toroslar bölgesinde *çarşaf*, Mudurnu ve Çivril'de *duvak*, Hatay ve Kerkük'te *suphe*, Isparta'da *gelin ertesi*, Maraş ve Kütahya'da *gerdek ertesi*, Kastamonu ve Sinop'ta *samet*, *samat*, *semet*, Kayseri'de *güvey başı* Yörüklerde

kâkül günü'dür. Evlenme gelenekleri dizisi bu günle sona erer. Ondan sonraki günler gelin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp verme gelenekleri ile devam eder (Boratav 1984: 188).

Düğünün ertesi günü yapılan "Paça" âdeti Yörüklerde cumartesi günü yapılır ve buna "Kekil" adı verilir. "Kekil Günü" yalnız kadınların günüdür. O gün başka obalardan da birçok kadın gelir ve akşama kadar türküler söylenerek tefler çalınır. Kekil bayramı kutlanır. Bu bayram gelinlerin son bayramıdır. Düğünde kesilen davarların kelleleri pişer. Kekil gününe "Çarşaf Günü" de denir (Yalgın 1993: 258-68).

2.1.5.1. Duvak

Geleneksel kesimde, Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Adana ve çevresinde de gerdeğin ertesi günü duvak günüdür. Ancak, Çumra'da, Harput'ta, Ovacık'ta, Sinop'ta ve Şebinkarahisar'da görülen duvak günü eğlencelerine bugün Adana ve çevresinde rastlanmamaktadır (Başçetinçelik 1998: 238).

Adana ve çevresinde, 50-60 yıl önce duvakta "zülûf kesme-baş bağlama" törenleri yapılırdı. Bu törende gelin yüksekçe bir yere oturtulur, eli yatkın bir kadın gelinin yüzünün iki yanında bulunan saçlarını keser, başına "dalfes" giydirilirdi. Fesin etrafı ince tülbentler, kefiyeler ve kreplerle sarılarak süslenirdi. Gelinin alınına ve duluklarına (yandaki saçlar) altınlar dizilirdi. Bir bayanın kız veya gelin olduğu giyiminden ve başından anlaşılırdı (Başçetinçelik 1998: 238).

Divriği'de, gelin başı duvaklı bir şekilde bütün ev halkının elini öper. Konuklar toplanır. Bir oğlan çocuğu gelinin duvağını başından alır. Akrabadan bir kadın zülfünü keser. Gerdekten on beş gün sonra "gelin hamamı" yapılır. Gelin orada büyüklere yıkar, keseler (Aslanoğlu 1971: 6202-6204).

Güveyin gerdeğe girdiği gece, gelinin duvağını açmadan önce "yüz görümlüğü" adıyla bilinen âdet gereğince bir hediye vermesi yaygın bir gelenektir.

Yörede duvakla ilgili şu âdet ve inanmalara rastlanmaktadır:

- Düğünden bir gün sonra mevlit okutulur (K.K.3, K.K.8).
- Bu mevlide komşular ve akrabalar davet edilir (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Duvak mevlidine sadece kadınlar katılır (K.K.3, K.K.8).

- Duvak mevlidine gelenlere kızın çeyizi için hazırladığı oyalı eşarplar dağıtılır. (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).
- Mevlitle gelin gelinliğini giyer, daha sonra gelinliği çıkarıp başka bir kıyafet giyer (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).
- Misafirlere şerbet (şurup), lokum, bisküvi vb. ikram edilir. (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).

3. BÖLÜM

3.1. Ölüm

Ölüm, insan yaşamının sona ermesidir. Her toplumda doğum ve evlenmede olduğu gibi ölüm çevresinde de birçok âdet ve inanmalar kümelenmiştir. Ölümle ilgili âdet ve inanmalarda korku büyük rol oynayan bir etken olarak görülmektedir. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte ancak tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda, ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte

dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır. Buna göre ölen kişi, öldükten sonra yaşamını öte dünyada sürdürmektedir (Örnek 1979: 108).

Eski Türkler can ve ruh mefhumunu genel olarak tın (nefes) kelimesiyle ifade etmişlerdir." Ancak genel olarak "insanın ölürken canının bir kuş gibi uçup gittiği varsayılır: Orhun Kitabeleri'nde ölmek; uçmak, uçup gitmek olarak anlatılmıştır. Herhangi birinin ölümünden söz ederken ölmek kelimesi yerine "kuşu uçtu" ifadesi kullanılmıştır (İnan 1995: 25).

İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşam ve ölüm sırlarını öğrenmeye ve anlamaya çalışmış ve insanı yaratan nesneyi nefes, tın, rüzgâr, esinti anlamlarına gelen sözcüklerle ifade etmiştir. Eski Türkler can ve ruh kavramı karşılığında tın (nefes) sözcüğünü kullanmışlardır. Yakutlar tın kut ve sür, Altaylılar tın - süne ve kut sözcükleri ile bu kavramı ifade etmişlerdir. Altaylılara göre tın, süne ve kuttan başka insanın yula adı verilen bir de eşi vardır. İnsana göre insan uyurken yulası her yerde dolaşabilir. Düş yulanın gördüğü şeylerden ibarettir. Ölülerin serseri dolaşan ruhlarına İtalyanlar üzüt, Yakutlular üör demişlerdir. Şamanistlere göre can, kanda ya da yürekte bulunur (İnan 1995: 176).

Ölümlle ilgili âdet ve inanmalarda, korku büyük rol oynayan bir etken olarak görülmektedir. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte, ancak tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır. Eski kültürlerden beri, bütün toplumlarda bir "öte dünya" tasarımı olmuştur. Buna göre, ölen kişi öldükten sonra yaşamını öte dünyada sürdürmektedir. Gerek eski çağlarda gerekse günümüzde bu evrensel görüş, dinlerin öte dünya tasarımlarıyla da beslenmiş ve desteklenmiştir. Ölümle ilgili yapılan uygulamaların bir bölümünde de; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına kötülükte bulunmasını, zarar vermesini engellemek amacıyla yapılan işlemler görülür. Bu işlemlerin uygulanmasının kökeninde, ölenin isterse dönüp gelebileceği, arkada bıraktıklarına zarar verebileceği korkusu egemendir. Ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek, sarsılan toplumsal ilişkileri düzenlemek ve onların yeniden topluma katılmalarını sağlamak amacıyla da bir dizi uygulama yapılmaktadır. Bunların toplum yaşantısına olumlu katkıları olmakta, uygulanan bu âdet ve inanmalarla komşuluk ilişkileri tazelenmekte ve sağlaştırılmaktadır (Örnek 1971: 108–109).

Şamanist Türkler ölümün kötü ruhlardan kaynaklandığına inanırlar. Altay

Türklerine göre, yeraltı dünyasının Tanrısı Erlik yeryüzüne gönderdiği görevlileri aracılığıyla insanların ruhlarını alarak hayatlarına son verirdi. Yakutlara göre ise ölüm, ruhun kötü ruhlar tarafından kapılıp yenmesidir. Bu ruhlar ise daha önce ölen atalarının serserice yeryüzünde dolaşan ruhlarıdır. Altaylılar üzüt, Yakutlar ise iör derler. Kazan Müslümanları ise buna ürek derler (Artun 2005:127).

Eski Türkler, ölen kişinin ruhunun, şaman tarafından özel bir merasimle yeraltı dünyasına götürülünceye kadar evde dolaştığına inanırlar; çünkü onlara göre ölü çevresinde olup bitenden haberdardır. Bu yüzden akrabalarına zarar verebileceği düşünülen ölü, merasimlerde etkisiz hale getirilmelidir. Türkçe’de (Gök Türkçe, Uygurca), “ruh” için can anlamına gelen “tin” sözcüğü kullanılıyordu. Bu aynı zamanda “soluk” demektir. Ölüm, soluğun kesilmesi, ruhun bedenden ayrılıp uçması biçiminde düşünülüyordu. Bu yüzden de bazen “öldü” yerine “uçtu” denir, ruhları öbür dünyaya göç eden ataların, orada rahatsız edilmemeleri, iyi yaşamaları gerektiğine inanılırdı. Bu nedenle Eski Türklerde mezarları gizleme geleneği yoktur, aksine özellikle büyüklerin özel mezarları yapılarak, üzerlerine bir yapı (bark) yapılmış, barkın iç duvarları ölünün yaşarken katıldığı savaş sahnelerini gösteren resimlerle süslenmiştir. Ayrıca mezarın ya da mezar yapısının üstüne balballar dikilmiş, sıradan kişilerin mezarlarına da, belirli olması için tümsek biçimi verilmiştir (İnan 1995: 26–28).

Eski Türkler, ölen insanın ruhunun başka bir kalıba büründüğüne inanırlardı. Orhun yazıtlarından ancak şu kadar anlıyoruz ki, Türk halk inancına göre, insanın ruhu öldükten sonra kuş yahut böcek hâline giriyormuş. Ölen hakkında ”uçtu” deniliyor. Bilindiği gibi, batı Türklerinde, hatta İslâmiyet’i kabulden sonra “öldü” yerine, “şunkar oldu”, yani şahin oldu deyimini kullanılıyordu. Ölülerin adını söylemekten çekinmeğe ve bıraktıkları eşyadan korkulmasına dair misaller vardır. Bu inanişaya uygun şekilde, Germiyanoğlu Yakut bey ölen babasının adını söylemeyip ondan “Güldü babam” diye söz eder (Togan 1981: 217–221).

3.1.1. Ölüm Öncesi

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek, bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için birtakım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zaman da çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesnelere ya da olayları ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Başçetinçelik 1998: 244).

3.1.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Halk inanmalarında ölümü önceden haber veren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kapsar. Evcil ve yabani hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün önbelirtisi olarak yorumlanmaktadır. Ev, ev eşyası, araç-gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili birtakım inanmalar kümelenmiştir. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezışleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları, bu türden inanmaların oluşmasında büyük rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inanmalar yaygındır. Köpeğin sadece ulumasıyla değil, uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiğine inanılır. Baykuşun da yıkık ve terk edilmiş yerlerde yuva yapması "ölüm kuşu" olarak bilinmesinin temelinde yatan nedendir. Baykuş da tıpkı köpek gibi ölüm habercisi olarak görülür. Bunlardan başka evcil hayvanlardan kedi, at, koyun, keçi, inek ve öküz, yabani hayvanlardan tilki, kurt, çakal, yarasa, yılan kümes hayvanlardan tavuk, kaz ile yabani kuşlardan yarasa, karga ve leylek kimi davranışları ve bağırmalarıyla ölüm habercisi olarak kabul edilirler. Birtakım rüyalar da ölüm veya felaket haberi olarak yorumlanır. Hastada görülen psikolojik ve fizyolojik değişiklikler dikkatle gözlenir. Buna göre, hastanın davranışlarına ya da isteklerine göre sonunun yaklaştığı düşünülür ve hazırlıklara girililir (Örnek 2000: 209).

Misis yöresinde ölümün ön belirtileri olarak şunlar kabul edilir:

- Baykuş ötmesi evden birinin öleceğine veya yakın akrabadan birinin ölüm haberinin geleceğine işarettir (K.K.8).
- Köpek ulursa, uluduğu yerin yakınındaki evden bir ölü çıkacağına inanılır (K.K.8, K.K.18, K.K.22).
- Kara kedi görmek ölümü çağırıştırır (K.K.22, K.K.30).
- Güneş tutulması, birinin öleceğine işarettir (K.K.5).
- Makasın ağzının açık kalması kefen biçileceğine işarettir. Makasın ağzı hemen kapatılır (K.K.30).
- Horozun zamansız ötmesi, birinin öleceğine işarettir (K.K.8, K.K.12).
- Leyleğin ağzında et getirmesi, birinin öleceğine işarettir (K.K.18).
- Yıldız kayması birinin öleceğine işarettir (K.K.7).

- Ay tutulması, birinin öleceğine işarettir (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Terlik ters dönerse kötüye işarettir. Etkiyi yok etmek için terlik düz çevrilir (K.K.3).
- Rüyada öleceğini görmek ömrü uzatır (K.K.16, K.K.22).
- Rüyada kefen görmek ölüm demektir (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Rüyada siyah ayakkabı görmek, ölüm demektir (K.K.13).
- Rüyada evin herhangi bir yerinin yıkılması, ölüme işarettir (K.K.11).
- Rüyada evin direğinin yıkılması, evin büyüğünün öleceğine işarettir (K.K.15).
- Rüyada diş dökülmesi ölüme işarettir (K.K.3, K.K.23, K.K.25).
- Rüyada, ölmüş kimse bir şey verirse iyi haberdır; bir şey alırsa kötüye işarettir (K.K.9).
- Rüyada, ölmüş kimse çağırırsa “adam ister” derler (K.K.8, K.K.17).
- Rüyada çıplak kadın görmek, bir erkeğin öleceğine; çıplak erkek görmek, bir kadının öleceğine işarettir (K.K.18).
- Rüyada daha önce ölen birinin kendisini çağırdığını görmek ölümün habercisidir (K.K.6).

Kötü rüyaların etkisini yok etmek için:

- Bir fakire sadaka verilir (K.K.8).
- Sabah hiç kimseyle konuşmadan erkenden kalkılır; görülen rüya olduğu gibi suya anlatılır (K.K.12).
- Görülen rüya anlatılmadan dinleyen “Hayırdır inşallah” der (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).

Baykuşun insanların yoğun olarak yaşadığı yerlerde bulunması, yuvasını yıkık dökük yerlerde yapması, daha çok geceleri ortaya çıkması, yüzünün insan yüzünü andıran biçimde olması, gözlerinin ve yüzünün vücuduna göre büyük olması ve gözlerinin âdeta insan gözü gibi bakması vb. özellikler, insanlarda, diğer kuşlara benzemeyen bu kuştan, bir kötülük gelebileceği inancını doğurmuştur. Bu nedenle, baykuşun sesi insanları ürkütmüş ve insanlar onu ölüm habercisi olarak düşünmüşlerdir (Örnek 1979: 11-14).

Güneşin batışı saati ve o saatten sonrası için Anadolu ve Azerbaycan Türklüğünde şer vakti denir. Bu saatten sonra birçok iş yapılmaz ertesi güne bırakılır: “Akşamın şerrindense, sabahın hayrı” denir. Mesela defin yapılmaz, fide

ekilmez, dışarıya sıcak su dökülmez, sofraya bezi silkelenmez. Altay Türk kültür coğrafyasında yeni alınan veya yaptırılan eve içinde yaşayacak olan insanlar yerleşmek üzere girmeden evvel bir kedi sokarlar. Kedi, evi dolandır ve evin en iyi ve en güvenli yerinde yatar. Evde kalacak olanlar karavat/karyolarını buraya koyarlar. Yeni eve sahiplerince yerleşilmeden evvel onda kedi dolaştırma inancı Türk kültürü halklardan Başkurtlar da ve hem Müslüman ve hem de Hıristiyan Tatarlarda da vardır. Oğuz Türklerinde kedinin tekin olmadığı onda bazı özel güçlerin olduğuna inanılır ve “Kara pişik tekin değildir” denir. Onun etrafında birtakım inançlar oluşmuştur. Mesela bazı kara kedilerin dilinin mühürlü olduğu gibi (Kalafat 1999: 19-20).

3.1.1.2. Kaçınmalar

Anadolu'nun pek çok yerinde “iyi değildir” diye yapılmasından kaçınılan davranışlar vardır. Yapılmaması gereken bu davranışlar yapıldığında, bir felaket veya ölüm olayının gerçekleşeceğine inanılır. Reşadiye’de akşamdan sonra komşuya ağartı (ayran, süt ve ateş) verilmez. Ağartı verilirken içine kömür atılır. Geceleyin tırnak kesilmez ölü çıkan evdeki bütün sular dökülür (Bl 1974: 7180–7181).

Misis yöresinde ise yapmaktan kaçınılan davranışlar şunlardır:

- Çarşamba günü çamaşır yıkanmaz (K.K.8, K.K.17).
- Akşam kimseye süt ve yoğurt verilmez, verilirse o evden cenaze çıkacağına inanılır (K.K.3, K.K.8).
- Ardından başka biri daha ölmesin diye ölünün yıkanması için kaynatılan suyun kazanı ters çevrilir (K.K.3, K.K.8, K.K.11, K.K.21).
- Cenaze defnedildikten sonra hemen el yüz yıkanır (K.K.8, K.K.17).

3.1.2. Ölüm Sırası

Ölümün gerçekleşmesinden sonra sırasıyla, ölümün duyurma, ölü yıkama, kefenleme, cenaze namazı kılma ve ölü gömme işlemleri yapılır.

3.1.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Bir hastanın yanına gelenleri tanımaz hale gelmesi, yüzünün sararması, soğuk soğuk terlemesi, gözlerinin tavana dikilmesi, ayaklarının şişmesi, vücudunda "hasbir" adı verilen kırmızı beneklerin oluşması, sayıklaması, ayağının soğuması, dilinin tutulması ölüm anının yaklaştığının belirtileridir. Can çekişme

acısını hafifletmek için ağzına zemzem suyu damlatılır. Başında Kuran okunur. Hasta çok can çekişirse, sevdiği birini beklediğine inanıldığından, uzaktakilerin resmi gösterilir (Yardımcı, 1993: 547–559).

Misis yöresinde ölüm sırasında yapılan işlemleri şöyle sıralayabiliriz:

- Şeytan onu suyla kandırmasın günahkâr gitmesin diye bir mendille dudakları ıslatılır (K.K.23).
- Son istekleri yerine getirilir (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Hasta ölene kadar başında Kuran okurlar (K.K.7).
- Hastayla helalleşilir (K.K.3, K.K.8).
- Hastanın başının altından yastık alınır (K.K.8).
- Hastanın ayakucunda oturanlar kaldırılır (K.K.3, K.K.8).
- Hastanın rahat can vermesi için kendi yatağında yatması gerekir. (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Hastanın öleceğine inanılırsa eline ayağına kına yakılır (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Hasta can çekişirken gözlerini bir noktaya dikip baktığında; sağ tarafa bakıyorsa cenneti, sol tarafa bakıyorsa cehennemi gördüğü söylenir (K.K.9).

3.1.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm olayından sonra çevredeki komşular ölü evinde toplanır ve ölenin yakınlarının üzüntülerine ortak olunur. Ölümün ardından yapılacak ilk işlem ise ölümün çevreye duyurulmasıdır. Ölüm olayının duyurulması, ölü sahipleri tarafından, komşular tarafından, camilerde sala verilerek, belediye ya da muhtarlık hoparlörleriyle, gazete ilanlarıyla, radyo-telefon-telgraf aracılığıyla yapılmaktadır. Küçük yerlerde yaygın olarak görüleni sala verdirmedi. Salayı duyan kimse birinin öldüğünü anlayarak, ölenin kimliğini araştırır. İtibarlı kişilerin ölümü belediye hoparlörleri aracılığıyla yapılır, ölenin kimliği halka duyurulur. Gazetelere ilan verme yoluyla duyurma, daha çok büyük kentlerde görülür. Son zamanlarda, ölenin yakınları ya da çalıştığı veya bağlı bulunduğu kurum tarafından gazeteye verilen ilanla, ölümü duyurma yaygın hale gelmiştir (Örnek, 2000: 213–214).

Altaylı Türkler ise cenaze törenlerini şu şekilde yaparlarmış: "Altaylı öldükten sonra dul kadın, ceset yurttan kaldığı müddetçe kocası için ağlamak

mecburiyetindedir. Defin işi gizlice ve hiçbir merasim yapılmadan icra edilir. Altaylılar ölülerini umumiyetle dağ üzerindeki gizli yerlerde toprağa gömerler. Ölü tam giyinmiş vaziyette mezara konur ve yanına, yol için bir torba yiyecek de yerleştirilir. Zenginler birlikte binek atı da gömerlermiş. Ölünün dört değnek üzerine kurulmuş iskeleye yerleştirilmek suretiyle defin âdeti Altay'da ancak bazı yerlerde tatbik edilmiştir. Ancak ölü gömüldükten sonra akraba ve komşular yurtta toplanarak ziyafet tertip ederler. Geri kalanlar, ziyafetten sonra yurdu Şamanlara temizlettirerek başka bir yere naklederler. Ağaç kabuğundan ve kütüklerden yapılmış olan yurtlar, aileden birinin ölümü üzerine terk edilerek olduğu yerde bırakılır ve aile kendisine başka bir yerde yeni bir yurt yaparlarmış." Hakaslar ölülerini tarlalardan uzak olan tepelere gömerler. Çukuru derin kazmazlar. Kabrin kazılma işine defin gününün sabahı başlanır. Mezarın etrafına parmaklık veya duvar konulmaz, aksi halde ölünün ruhunun her yıl haraç ödemek zorunda kalacağına ve dua ve yemek almaya çıkamayacağına inanılır. Cenaze evden gün batıya döndüğünde çıkarılırdı. Tuva Türklerinde ölen bir kimsenin etrafında *tavaf* edencesine güneşin dönüş istikametinde dönülür. Bununla amaç ölünün ruhunun *iyi dünyaya/cennete* gitmesini dilemek ve sağlamaktır. Bu dönüş muhakkak yaya olur atla yapılmaz (Kalafat 1997: 39).

İnan'ın nakline göre: "Gök Türkler, ölüyü çadıra koyarlar. Oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabası, atlar ve koyunlar keserler ve çadırın önüne sererler. Ölü bulunan çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolaşırlar. Kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip kanlı gözyaşı dökerler. Bu töreni yedi defa tekrar ederler. Sonra belli bir günde ölünün bindiği atı, kullandığı bütün eşyasını kendisiyle beraber ateşte yakarlar; külünü belli bir günde mezara gömerler. İlbaharda ölenleri sonbaharda, otların ve yaprakların sarardığı zaman gömerler. Kışın veya güzün ölenleri çiçeklerin açıldığı zaman (ilkbaharda) gömerler. Defin gününde ölünün akrabası, tıpkı öldüğü günde yaptıkları gibi, at üzerinde gezer ve yüzlerini keser, ağlarlar. Mezar üzerinde kurulan yapının duvarlarına ölünün resmini, hayatında yaptığı savaşların tasvirini yaparlar. Türklerde bulunan bu balbal geleneğine uygun olarak "ölü" ömründe bir adam öldürmüş ise mezar üzerine bir taş kayarlarlar. İnanışa göre, bir adamın öldürdüğü kimse veya kimseler, cennete öldürenin hizmetçileri olacaklardır. Gömülme işi bittikten sonra, ölünün atları kesilerek yenirdi ki, bu da Türk kavimlerinde görülen yuğu aşısı veya ölü aşısı geleneği idi. Bu atların ve kurban edilen koyunların kafaları ise kazıklara asılırdı." (İnan 1976:

55).

Misis yöresinde Ölüm sonrasında yapılan işlemler şekildedir:

- Bir kişi öldüğünde önce çenesi düşer. Bunun için hemen çenesi bağlanır (K.K.3, K.K.18, K.K.23).
- Ölenin ayakları bir iple bağlanır ve üzerine çarşaf örtülür (K.K.3, K.K.18, K.K.23).
- Ölünün canı için yedi gün çörek dağıtılır (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).
- Ölü çıkan eve yedi gün ekmek ve yemek gönderilir (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.26).
- Ölünün giysileri fakirlere dağıtılır (K.K.23, K.K.25).
- Camide sela verilerek ölenin ismi çağrılır (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Ölünün gözleri açıksa kapatılır. Sağ eli sol elinin üstüne getirilerek, göğüs hizasına konur (K.K.18).
- Ölünün üzerine bedeninin şişmemesi için, bıçak veya ekmek konulur (K.K.30).

Çukurova'da ölünün yıkanmasından sonra ölü suyunun kaynatıldığı kazan ters çevrilip üzerine su konur. Kazanın ters çevrilmesinin sebebi; bir daha suyun ısınmaması, yani bir daha o ailede ölüm olayının yaşanmasının istenmeyişidir. Kazanı kuran ve kaldıran kişinin aynı kişi olması gerekmektedir. Kazan ters çevrildikten sonra üstüne su konmasının sebebi; ölen kişinin ruhunun eve geldiğinde bu sudan içmesini sağlamaktır. Çukurova'da kazan ters çevrildikten sonra içine bir de mum yakılır. Cenaze suyunun kaynatıldığı kazanın ateşi söndürülmez (Dalgıntekin 1995:32).

3.1.2.3. Ölünün Bekletilmesi

Geleneksel kültürde ölünün bekletilmemesi, hemen gömülmesi gerekir. Bu nedenle ölü, Çubuk ve Lalahan'da, kokmasın diye, Ayaş'ta, öte dünyaya bir an önce gitsin hesap versin diye, Sivas'ta, beyni soğumasın, sorgucu meleklerle daha iyi cevap verebilsin diye, Nallıhan'da, çilesi daha fazla sürmesin diye, Kayseri'de, şişmesin diye, Balören'de, acı bir an önce unutulsun diye, Kayseri'de, bir an önce toprağına kavuşsun diye, bekletilmek istenmez ve hemen gömülür (Örnek

2000: 215).

Misis yöresinde ise ölünün bekletilmesiyle ilgili şu uygulamalar görülür:

- Ölü ne kadar çabuk gömülürse o kadar makbuldür, bekletmek caiz değildir (K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Ölen erkeğe başını erkekler; kadınsa kadınlar bekler (K.K.18).
- Ölü evinde sabaha kadar kimse uyumaz, nöbetleşe başında beklenir ve sürekli Kuran okunur (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.30).
- Ölünün yakınları uzaktaysa, onların gelmesi için ölü bekletilir (K.K.16, K.K.44).
- Gün batınca ölü gömülmez bekletilir (K.K.19, K.K.24).
- Ölü beklenirken mutlaka ya ateş ya da ışık yakılır; ölü karanlıkta bırakılmaz (K.K.12).

3.1.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Ölüm olayından ölünün gömülmesine kadar geçen işlemler arasında yıkama ve kefenleme de yer alır.

Ölünün kefenleme işlemi İslami geleneklere göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Beyaz renk imanın belirtisi olarak kabul edilir. Erkek kefeni üç parça olarak omzundan ayağa kadar örtülen bez (gömlek), baştan ayağa kadar örtülen bez (izâr) ve yine baştan ayağa kadar örtülen bez (himâr) göğse konulan bez, göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen geniş bez (hırka) izâr ve lifâfeden oluşur. Halk arasında öldüğü zaman başkasına yük olmasın, kefen telaşı olmasın ya da kendi helal parasından olsun düşüncesiyle kişinin sağlığında kefenini alıp bir köşeye saklaması ya da bunun için para ayırması âdetine rastlanır. Hac ziyareti yapanlardan çoğunun zenzem suyu ile ıslatılmış ve kurutulmuş kefenliklerini beraberlerinde getirdikleri ya da gidemeyenlerin Hacca gidenlere kefen ısmarladıkları görülür (Örnek 1971: 52 – 54).

Cesede ve kefene dökülen ve sürülen, kokusu sindirilen maddeler, gül suyu, gül hatmi, gül yağı, gülkurusu, kadınlar için kına, hacı yağı, hacı sürmesi, esans, kolonya, zenzem suyu, kâfuru, çörek otu, misk, karanfil tozu, kokulu çiçekler ve kokulu yapraklardan oluşmaktadır (Örnek 1971: 49–52).

Misis yöresinde ise yıkama ve kefenlemeyle ilgili şu uygulamalar görülür:

- Büyük bir kazana su konup kaynatılır (K.K.19).
- Kefen bezi kadınlarda yedi, erkeklerde beş parçadır (K.K.18, K.K.26, K.K.30).
- Ölü yıkanırken yüzüğü, takma dişi ve takıları çıkarılır. (K.K.3, K.K.18, K.K.23, K.K.31).
- Cenazenin kefenlenmesi sırasında bir kaba yakılan ateşten alınan biraz köz konur ve üstüne de günlük serpilir. Bu karışım, ölünün çevresinde gezdirilir. Günlükten çıkan koku kefene, cenazeye tüttürülür (K.K.18).
- Kefenlemeden önce ölünün yakınları çağrılarak eli öptürülür (K.K.19, K.K.44).
- Ölünün yıkama suyunun kaynatıldığı kazan ters çevrilerek konur. Amaç yakında tekrar bir cenaze olmasını önlemektir (K.K.18).

3.1.2.5. Cenazenin Taşınması

Ölünün kefelendikten sonra içine konularak taşındığı sandığa "tabut" denir. Kimi köylerde ölü tabut yerine sedyeye benzer bir gereçle mezarlığa taşınır. Tabutun üzerine örtülen örtü, ölü evinden, komşulardan veya camiden alınır. Bu amaçla Hac'dan getirilmiş örtüler vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerinde Arapça yazılı dualar bulunan bu örtüye "tabut örtüsü" "cenaze örtüsü", "sal örtüsü" denir. Bu örtünün yerine tabutun üzerine halı, kilim, battaniye, kumaş da örtüldüğü olur. Ölen sağlığında vasiyet etmişse bunlar camilere hediye edilir. Kimi zamanda, ölenin cinsiyetini, yaşını, toplumsal yerine belirtmek amacıyla çeşitli giyim eşyaları konur (Örnek 2000: 218–219).

Eski Türklerde ölen kimse toprağa gömülmeden evvel ölen şahsın bağrının üzerinde birleştirilmiş ellerinin üzerine ellerini bastırıp geçerler. Ölen şahıs gömüldükten sonra da onun etrafında tekrar üç defa dönülür ve öteki âlemde ruhunun iyi yerlere gitmesi için dua edilip. Mezarının üzerine "buğday" serpilir. Orada mezarın üzerinde çay veya süt bırakılır. Bu saçığı şaman veya yaşlı bir kimse dönme işleminden sonra yapar. Kimi yerlerde tabutun ağaç dallarıyla, elmayla süslendiği olur. Tokat ve Zile'de, cenaze giderken salın önünde söğüt ve kavak dalları, renkli bez parçalarıyla süslenerek götürülür. Harput'ta, baharlarda ve yazın ölenlerin

cenazelerinin önlerinde iki söğüt dalı mezarlığa kadar götürülür. Definden sonra bunlardan birisi mezarın başucuna, diğeri ayakucuna dikilir ve sulanır. Kayseri'de genç ölüm için, bir ağaç dalına elma takılır. Bu elmalı dal, tabutun önünden mezarlığa kadar birisi tarafından taşınır. Tahtacılar da, genç ölenin akranları, ipekli ve renkli kumaşlardan yaptıkları bayraklarla tabutun ardından giderler (Örnek 2000: 218–219).

Misis yöresinde cenazenin taşınmasıyla ilgili şu âdetler görülür:

- Cenaze tabuta konur, tabut omuzlarda taşınarak mezarlığa götürülür (K.K.18, K.K.27, K.K.30).
- Tabutun üstüne Kuran yazılı yeşil örtü örtülür (K.K.18, K.K.22, K.K.28, K.K.31).
- Ölen, genç kızsı tabutun üzerine kızın çeyizlik yazmaları konur (K.K.18).
- Cenazeyi mezarlığa kadar herkes, değişimli olarak taşır (K.K.9).
- Tabut omuzda ve sağ elle taşınır (K.K.18).

3.1.2.6. Cenaze Namazı

İslam dinî göre, Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kılınması için; ölünün Müslüman olması, İslami kurallara göre yıkanmış olması, cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, ölünün vücudunun tabutun içinde olması, namazı kıldırarak imamın Kibleye karşı, yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğsü hizasında, durması gerekir. Cenaze namazı dört tekbirden meydana gelir. Cenazenin önünde imam, imamın arkasında cemaat sıralanır. Cenazenin kadın, erkek, erkek çocuk ve kız çocuk oluşuna göre namazda okunması gereken dualar değişir. Cenaze namazı ile namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit “aklama” yapılır (Örnek 1971: 54–55).

Misis yöresinde cenaze namazı ile ilgili âdet ve inanışlar:

- Cenaze namazına tüm köylü erkekler katılabilir (K.K.18, K.K.22, K.K.24, K.K.27, K.K.30).
- Cenaze namazı ayakta kılınır (K.K.18).
- Cenaze namazı camide veya mezarlıkta kılınır. (K.K.18).
- Kadınlar kesinlikle mezarlığa götürülmez; cenaze namazı erkekler tarafından mezarlıkta kılınır (K.K.17).

Tuva Türklerinde ölünün tüm yakınları hanımlar dâhil cenazenin cemaatine katılıp mezarlığa giderler. Ancak aileden çocuklar genel olarak mezarlığa gitmezler. Ölen kimse evden çıkarılırken aileden olan çocuğun sol ayağı ölenin böğrüne bastırılır. Böylece ölenin çocuğu ve çocuğun da ölen yakının özlemesinin önlenildiğine inanılır (Kalafat 1998: 315–336).

3.1.3. Ölüm Sonrası

Ölüyü mezara koyduktan sonra mezarın üstü örtülür, sulanır, hoca ölüye talkını verir. Cenaze sahipleri ve yakınları cenaze evine dönerler. Ölü gömüldüğü gün ve sonrası yapılan bir dizi âdet ve inanmalar vardır. Bu uygulamalarda, ölünün yeni hayatında rahat etmesi, huzur içinde olması günahlarından arınması, geride kalanları tedirgin etmemesi amaçlanırken diğer taraftan da, geride kalanların acılarının hafifletilmesi ve ölünün ardından gelen bu hayata alışmaları amaçlanmıştır. Bundan sonra, ölünün ruhu için yemekler verilir, ölünün eşyaları dağıtılır, ölünün dünyada iken ödeyemeyeceği borçlar yerine getirilir (Başçetinçelik 1998:274).

3.1.3.1. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Mezarlıklar, gerek köy gerek kasaba ve şehirlerde oturma yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu terk edilmiş bir görüntü çizer. Bir kısmı ise derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü arasındaki fark, mezarların tipleri, yapımı, taşları ve süslemesi ile kendini gösterir. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı, taşlı, mimar elinden çıkma mezarlıklara rastlanır. Mezarların süslenmesi için ağaç, çiçek ve belli otlar kullanılır. Mezarların başına ağaç dikmek, üzerlerine çiçek ekmek, bakımlı otlar yetiştirmek daha çok ilçe ve kentlerde görülür (Örnek 1971: 65).

Dede Korkut hikayelerinden anlaşıldığına göre Oğuzların cenaze törenleri biraz İslâmlaşmış olmakla beraber Göktürklerin ve Hunların cenaze ve yas törenlerine çok benzemektedir. Ölünün bindiği atın kuyruğunu keserler, bağıra bağıra ağlarlar, yüzlerini yırtıp, saçlarını yolarlar ve ölü aşırı verirlerdi. Eski Türkler ölü aşırı vermeyi en önemli vazife saymışlardır. İslâm öncesi mezara konan aşırı, Türkler İslâm'ı kabul ettikten sonra mahiyet değiştirmiş, sevabına ölünün ruhuna bağışlamak için fakirlere yemek, helva dağıtmak şeklini almıştır (İnan 1998: 249).

Bilginlerin belirttikleri gibi, hayvan postunun defnedilmede kullanılması

Türk kültürünün bir parçasıdır (Zasetsky 1994, s. 22). Bu geleneğin Türkmenler tarafından da devam ettirildiğini görüyoruz, onların cenaze merasimlerinde “tabutları ipek halılarla örtüyorlar” (Turkmeniya 1929: 86). Bu da eski geleneğin sembolik olarak uygulandığına bir işarettir. Nigasanların (Kuzey Asya’daki küçük bir etnik topluluk) cenaze törenlerinde, “doğum düşüncesi”ne de işaret eden birçok özellik varmış, bu özellik şundan ibarettir: Bu ölünün vücudunu embriyon durumuna getirip, sonra “ölüm çuvalı” denilen ren geyiğinin derisine onu koyup dikerlerdi. Mezarın içini de ren geyiğinin derisiyle döşerlerdi (Popov 1936: 57–59).

Misis yöresinde gömme ve mezarlıkta yapılan işlemler şöyledir:

- Cenaze mezarlığa gelmeden önce mezar kazılıp hazırlanır (K.K.18).
- Cenaze saldan indirilir, sağ tarafına yatırılır (K.K.18).
- Mezarın üstüne yeşil dallar atılır (K.K.16).
- Mezarın üstü sulanır. Her bayramda da mezara su dökülür (K.K.18, K.K.22).

Cenaze töreninde elbiseleri ters giyme âdeti ilk defa İbn-i Batuta işaret etmiştir. Bu âdet Altay dağlarındaki Türk göçebelerinde ve Kırım Türklerinde vardı. Altaylılar ölülerini dağ üzerindeki gizli yerlerde toprağa gömerler ölü tam giyinmiş vaziyet mezara konur, yanına yol için bir torba yiyecekte yerleştirilir (Eröz 1985: 62–63).

Oğuzlar ölüye elbise giydirir yayını kuşandırır, eline içki dolu ağaç bir kadeh vererek gömerlerdi. Önüne de ağaçtan, içki dolu bir kap koyarlardı. Şahsi eşyalarını da yanına bırakırlardı. Ölüyü çukurda oturtur, üzerine tavanla, mezar üzerine de çamurdan kubbe gibi bir tümsek yaparlardı. Rubruk’un verdiği bilgiye göre, Hıristiyan Kumanlar (Kıpçaklar), mezara ölünün yanına kımız ve et koyarlardı (Eröz 1985: 62–63).

Kumanlar ölülerinin üzerine büyük tepelik yapmışlar ve onun üstüne insan heykeli dikmişlerdir. Heykelin yüzü güneş doğudan doğduğu için daima doğuya bakardı. Mezarlar büyük taş parçalarıyla inşa edilmiştir. Bazısı dört köşe bazısı yuvaraktır (Ögel 1991: 296).

3.1.3.2. Cenaze Evi

Ölü gömüldükten sonra, ölünün sahipleri ve yakınları cenaze evine gelirler. Ölünün evden çıktığı gün Bulgaristan Türklerinde ve Anadolu'nun kimi yörelerinde

evde yağ kokutulur. Bu amaçla, helva pişirilir, helvayı yiyenlerin "hayır duası" alınır (Tacemen 1995: 615).

Türkmenlerde, ilk gün mezar kazanlara yemek verilir (Yalçın 1993: 31).

Eski Türkler, ölü gömüldükten sonra mezarın sağ tarafına ateş yakıp ölü aşı için kesilen hayvanların kemiklerini yakarlar, ateşe rakı serperler, yemek atarlar, ateş tanrısının bu rakı ve yemekleri ölüye ulaştıracağına inanırlardı. Sonra mezardan dönenler ölünün çıktığı eve gelir, topluca yemek yer ve rakı içerlerdi. En yakın dost ve akrabalarından birkaçı bu evde üç gün misafir olur, geceleri kimse uyumazdı. Her yemekten önce ateşe yemek ve rakı atarlardı (İnan 1995: 185–186).

Misis yöresinde cenaze eviyle ilgili âdetler şunlardır:

- Ölen kişi için evinde dualar okunur (K.K.3, K.K.19, K.K.23, K.K.30).
- Cenaze evinde ışıklar sabaha kadar yanık tutulur (K.K.18).
- Ölen kişinin ayakkabısı kapının önüne konur (K.K.3, K.K.13, K.K.25, K.K.30).
- Köylü cenaze evine yedi gün yemek getirir (K.K.18).
- Herkesin ruhu bir tanedir (K.K.8, K.K.18, K.K.27, K.K.31).
- Ruh bedenden ayrıdır, ruh çıkar beden kalır (K.K.18).
- Ruh, bedendeyken insanın kalbindedir; bedenden çıktıktan sonra yedi gün gelir, bakar, dua okutuyorlar mı; yemeğimi veriyorlar mı diye (K.K.3, K.K.19, K.K.28, K.K.30).
- Ruh, genellikle Cuma akşamları ve bayram akşamları gelir (K.K.18).
- Ruh, kıyamet kopunca yerine yerleşir; suallere cevap verir (K.K.12, K.K.18, K.K.23).

Bu inanca göre ataların öldükten sonra da ruhlarının yaşadığına ve cemaatle ilişkilerini kopartmadıklarına inanılır. Yine bu inanişaya göre insan ölümle bedeni kaybetmekte; fakat benliği daha doğrusu manevi varlığı yeryüzünde kalmakta, geride bıraktığı kimselerin hayatlarını etkileyebilmektedir. Onlara göre ölüm hayatın bitişi değildir. Böyle bir inançtan çıkış bulan Atalar Kültünde ancak belli kişiler özellikle kabilesi atası, ünlü savaşçılar, din adamları vb. gibi insanlar ölümlerinden sonra da kaybolmamaktadır. Birtakım mistik güçlerle dolu bulunan bu gibi kimselerin gönüllülerini hoş tutmak, anılarını tazelemek, kurban ve adaklarla anmak yoluyla bitkilerin, hayvanların çoğalmasını sağlamak mümkündür. Bu amaçla ataların figür ve maskeleri yapılmakta, adlarına bayram ve törenler

düzenlenmektedir. Diğer taraftan atalar, dinsel ve toplumsal buyrukların, gelenek ve göreneklerin yerine getirilmesi onları sevindirmekte tersi ise öfkelenmektedir (Örnek 1988: 94 – 95).

3.1.3.3. Belirli Günler/Ölü Yemeği

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bunlar içinde sıklıkla görüleni ölünün "kırkınıcı", "elli ikinci" günleriyle halk arasında "sene-i devriye" adıyla anılan günlerdir. Bu günlerde ölünün hayrı için, ölenin ruhu için, yemekler verilmekte, mevlit okutulmaktadır (Başçetinçelik 1998: 277).

İslamiyet öncesi Türk topluluklarında ölünün belirli günlerinde "ölü aş" verilmekte, "aş töreni" (yoğ töreni) yapılmaktadır. Beltirler'de, ölünün üçüncü günü, çadırın güneyine bir sofraya kurulur. Bu aşta fazla kalabalık toplanmaz. Hazırlanan yemek ve içkilerin yarısı, ölünün ruhu için ateş ruhuna kurban edilir. Ölünün yedinci günü, bütün oba ve köy halkı kadın erkek mezarlığa gidilir. Mezarın sağ tarafında bir ateş yakılır. Getirilen yemek ve içkiler mezarın üstüne konur. Sonra yemeye ve içmeye başlanır. Yeme içme töreni bittikten sonra, mezar üstündeki rakı ve yemekleri ateşe atarlar. Tören böylece sonra erer. Yedi gün ölünün evinden hiçbir şey çıkmaz. 20.günü, evde yine aş verilir. Ateşe rakı ve yemek serpilir. 40.gün mezarlığa gidip, yirminci günü yapılan töreni, tekrarlarlar. En büyük aş töreni ölünün "yıl dönümü"nde bütün akraba ve dostlara yapılır. Topluca mezara gidilir. Mezarın üstüne yemek ve içkiler konur, kendileri de yer içerler. Ölünün kocası veya karısı, mezarı üç defa güneşin seyri yönüne göre dolaşır ve "Ben seni bırakıyorum" der. Bundan sonra dul kadın veya erkek evlenebilir. Aş töreni bütün Türk toplumlarında devam etmiştir. Bu törenin en ilkel şekli ölünün kendisine aş vermek şeklinde olmuştur. Sonraları, ölünün ruhuna ateş tanrısı vasıtasıyla aş göndermek, kurban sunmak, daha sonraları da ölünün ruhunun da katıldığı düşüncesiyle ziyafetler düzenlemek ve kurbanlar kesmek şeklinde olmuştur (İnan 1995: 189–193).

Belirli sayılarla anılan bu günler, bu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmişler ve birtakım âdetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir. Yaşamın çeşitli dönemlerinin çevresinde kümelenen âdet ve inanmaların çoğunun biçimsel ve işlevsel özelliğini oluşturan bu türden sayılar, başka toplumların halk kültürlerinde de önemli bir yer kapsamakta

ve karşıladıkları günleri kutsal, törensel ve töresel alanın içine almaktadırlar (Örnek 2000: 220).

Ölünün arkasından kırkıncı gün yemek yapılır, elli ikinci gün lokma dökülür. Tarsus'ta yas törenlerinin başında ölünün ruhu için verilen yemekler gelir. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde tanıdıklara yemek verilir ya da ölünün ruhuna Kur'an-ı Kerim okutulur. Eski Türklerde de cenaze törenlerinde at yarışları düzenlenir, ölü aşı denen ziyafetler verilirdi. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde yapılan yemekler aslında İslâmi kurallardan değildir. İslâmiyet'e göre bu yemekleri yapma zorunluluğu yoktur; ama zamanla 7-40 ve 52 gibi formülistik sayılara zamanla İslâmiyet'e girerek İslâmi renge bürünmüş, halk tarafından kabul görmüştür. Böylece İslâmiyet'in aslında olmayan bir pratik İslâmi nitelik kazanmıştır (Dalgıntekin 1995: 64).

Misis yöresinde de ölü yemeğiyle ilgili çeşitli uygulamalar görülür:

- Cenaze evinde sürekli yemek bulundurulur (K.K.18).
- Cenaze evine komşuları yemek yapıp bir hafta boyunca her gün getirirler (K.K.3, K.K.18).
- Cenaze evine çay, şeker, kahve, yağ, bulgur, un gibi yiyecekler getirilir (K.K.3, K.K.19, K.K.23, K.K.30).
- Yedinci, kırkıncı ve elli ikinci günlerde yemek yapılır, bütün komşu ve akrabalar çağırılır, Kur'an okutulur (K.K.16).
- Bazıları, yakınlarının ölümünün her yıldönümünde mevlit okutma âdetini sürdürürler (K.K.22, K.K.25, K.K.39).
- Yemekleri aşgana denen, yemek yapmakta usta kadın, hazırlar (K.K.16).
- Ölünün kırkıncı gününde "et kemikten ayrıldı" denir ve mevlit okutulur (K.K.3, K.K.15, K.K.24, K.K.31).
- Yemek olarak, çorba, bulgur pilavı ve et haşamla tercih edilir (K.K.3, K.K.15, K.K.24, K.K.31, K.K.39).
- Bazıları ise mevlitte, hazır paketlenmiş lahmacun ve ayran dağıtmayı tercih ediyor (K.K.3, K.K.15, K.K.24, K.K.31, K.K.39).

Toplumumuzun her kesiminde ölünün belirli günlerinde uygulanan bu pratikler, İslamiyet öncesi Türk toplumlarında da uygulanan âdet ve inanmalardandır. Her dönemde Türk topluluklarında ölünün gömüldüğü gün eve dönüşte, kurbanlar kesilip yemekler yenmiş ve bu toplu yemek yeme özellikle 3. 7. 20. ve 40. günde bütün köy ve oba halkının katılımıyla ölenin ruhu için

tekrarlanmıştır. Özellikle ölünün yıl dönümünde yapılan törenlere büyük önem verilmiştir. İslamiyet'ten sonra, İslami çevrelerin ölünün ruhu için yemek yeme pratiğini hoş görmemelerine ve karşı çıkmalarına rağmen, belirli günlerde yenen bu yemekler İslami motiflerle de renklendirilerek ölünün ruhu için okunan dua, Kuran ve mevlitlerle yüz yıllardır Müslüman Türk topluluklarında uygulanmaya gelmiştir (Başçetinçelik 1998:280).

3.1.3.4. Ölünün Eşyaları

Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak veya su serpererek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir (Örnek 1971: 75).

İslamiyet öncesi Türk topluluklarında, ölünün eşyalarıyla ilgili çeşitli pratiklere rastlıyoruz. Bunlardan, Göktürklerin ve Oğuzların defin törenlerinde; ölüye ceket giydirdikleri, kuşağını kuşandırdıkları, yayını yanına koydukları, eline dolu kadeh tutturdıkları, ayrıca, servetine göre at kesip etlerini yedikten sonra, atların derilerini ayaklarını ve kuyruklarını sırtlara asıp "Bu onun atıdır, bununla cennete gider." düşüncesiyle mezarının üstüne koydukları, yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir (İnan 1995: 178–179).

Ölenin geride bıraktığı eşyalarıyla, ilgili olarak, halk kültüründe birtakım dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır. Bunlardan en yaygın olanı ölenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılmasıdır. Birçok yerde "soyka" denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar, bağışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir (Boratav 1984: 200).

Misis yöresinde ölünün eşyalarıyla ilgili şu uygulamalar vardır:

- Mezarlıktan sonra ölünün eşyaları fakirlere dağıtılır (K.K.43).
- Ölünün birkaç eşyası hatıra olarak saklanır (K.K.3, K.K.18).
- Ölünün ayakkabısı yol ayırımına konur (K.K.3, K.K.18, K.K.22, K.K.24, K.K.30).

Tuva Türklerinde ölünün sandukasının içerisine bir şeyin konulması yasaklanmıştır. Sevdiği şeyler sandukanın veya mezarının üzerine konulabilir. Ölü, ölümünün 3. gününden sonra mezara götürülür. 7. günden sonra şaman ölünün ruhunu çağırır. Ölü akrabaların ne istiyor ise onları ve akrabaları ölüden ne istiyorsa da onları da taraflara söyler. Ölü bazen bir eşyasını isteyebilir bu tür eşyalar **ateşe**

verilir. Bunlar ateşte koku çıkarırlar bu koku ölünün ruhuna ulaşır ve böylece ölü eşyalarına ulaşmış olur (Kalafat 1997: 39).

3.1.3.5. Devir –Iskat

Müslümanlar arasında “devir” gelenek hâline gelen bir uygulamadır. Ölenin yaşadığı döneme ait olan kılmadığı namazlar ve tutmadığı oruçlar hesaplanarak bir ya da birkaç fakire “fitre” verilir. Eğer mirasından ayrılan mal ya da para, borcunu karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar para veya altın en çok yoksulun bulunduğu “devir işlemi” ile elden ele gezdirilir. Bu işlem bütün malların karşılığı ıskat tutarına ulaşınca kadar devam eder. Devir bittikten sonra dualar edilir, ıskat tutarına ulaşınca kadar devam eder. Devir bittikten sonra dualar edilir, “ıskat akçesi” devire katılan fakirler arasında paylaşılır (Bl 1986:5492).

İslam inancında ölen bir kişinin sağlığında kılmadığı namazları, tutamadığı oruçları ve yerine getiremediği yeminleri için fakire para verilmektedir. Bu olaya “ıskat” denir (Artun 2005:178).

Misis yöresinde devir-ıskatla ilgili uygulamalar şöyledir:

- Ölenin yaşarken yerine getiremediği yükümlülükleri, öldükten sonra ölenin yakınları tarafından yerine getirilir (K.K.14).
- Ölen kişi adına kesemediği kurbanlar kesilir (K.K.1).
- Ölen kişi adına hacca gidilebilir (K.K.4, K.K.18, K.K.28, K.K.30).
- Ölen kişinin dinî vazifeleri, vasiyet etmese de, yerine getirilmeye çalışılır (K.K.1).

Destanlarda görülen önemli bir gelenek de, kahramanların öldükleri takdirde atlarının boğazlanıp yuğ aşlarının verilmesini vasiyet etmeleridir. Bu çok eski bir Türk geleneğidir. Göktürkler çağında ölen kimsenin atının kesildiğini bildiğimiz gibi X. yüzyılda Oğuzlarda da ölenin atlarının kesilip etinin yendiğini görmekteyiz. Bugünde Türkiye’de ölen bir kimsenin arkasından yemek pişirilip dağıtılmaktadır (Sümer 1980: 415).

Türklerde cenaze törenlerinde büyük at yarışları ölü aşı denen ziyafetler düzenlenirdi (Ögel 1997: 86).

3.1.3.6. Yas Tutma-Ağıt Söyleme

Yas, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını içinde yaşadığı topluluğa

karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir. Yas süresince gerek kadın gerek erkek, aile bireyleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Yas tutanlar genellikle, renkli ve süslü giysiler giymez, gezmeye ve eğlenceye gitmez, yıkanmaz, traş olmaz, radyo ve televizyon açmazlar. Komşuları ve akrabaları da, yası olanlara saygı gösterir, onun acısına ortak olmaya çalışırlar (Başçetinçelik 1998: 286).

Kutlu kişilerin ölmediğine kırklara karıştığına inanılır (Boratav 1973: 112).

Anadolu'da yas süresi, ölenin yakınlığına, genç veya yaşlı oluşuna, erkek veya kadın oluşuna, kişiliğine, toplumsal yerine, ölüm biçimine göre değişmekte ve üç günden başlayarak yıllarca sürebilmektedir. Anadolu insanının yas giyiminin rengi karadır. Çok seyrek olarak da ak giyildiği, elbiselerin ters çevrilip giyildiği olur. Yaşlı olmanın bir diğer belirtisi de saçların kesilmesidir. Gaziantep dolaylarında Türkmen ve Baraklarda ölenin yakın akrabası kadınlar saçlarını keserler. Yasın kaldırılmasında, yas giysileri, kara yazmalar çıkarılır, al veya ak yazmalar bağlanır, giysiler düzeltilerek düzü giyilir. Şanlıurfa'da ve Erzincan'da, ölümden bir hafta veya on gün sonra komşular ölü evini hamama çağırır. Zara'da, komşu kadınlar, yaşlı ailenin kadınlarını evlerine çağırır, yıkarlar. Merzifon'da ve Kayseri'de, ölünün kırkıdan sonra, komşular ve akrabalar ölü evini hamama götürürler. Çorum'da, ölünün kırkıncı gününden sonra, ölü evi "acımız sönsün" diye hamama gider. Şanlıurfa ve Siverek'te, kırk gün sonra ölü evi, komşularını hamama davet eder (Örnek 1971: 81–87).

Günümüzde batı Türklüğünde Sünni inançlı kesimde tabutun içerisine herhangi bir şeyin konulması mekruh sayılmış engellenmiştir. Diğer taraftan koku çıkarılmak suretiyle ölmüş kimselerin ruhuna ulaşılması konusunda da bu tespitle bir konuya açıklık getirebilme imkânı elde edilebilmiştir. Ölülerin ruhuna, 7, 20 ve 40'ında, arife günlerinde, Cuma akşamları helva kavrulup gönderilmesinin eski inançlarla bağlantısı açıklanabilmektedir. Helva ve pişi gibi yiyecekler hazırlanınca koku çıkaran taamlardır (Kalafat 1999: 11).

Ölen kişinin ardından ağıt söylendiği gibi yas da tutulur, ancak İslamiyet'e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir. Ahıska Türklerinde yas 3 veya 7 gün sürer. Dağıstan Türklerinde ise ölenin akrabaları yas tutar. Yasın süresi akrabalık derecelerine göre değişmektedir. Yakın akrabalar için yas süresi bir yılken diğer akrabalar için bu süre kırk günle sınırlı olabilir. Anadolu'da ise en yaygın yas süresi 3, 7, 40 gün – en fazla 7 – 8 senedir (Artun 2004: 953).

Ölüm hadisesinin üçüncü, yedinci, kırkıncı günlerinde yılında kurban

kesilir, aş verilir. Bu gelenek Türkiye’de “ölü aşı”, “üç hayrı”, ”yedi hayrı”, “kırk hayrı”, “yıl hayrı” gibi isimlerle yaşamaya devam etmektedir (Eröz 1985: 67–68).

Selçuklularda Alaaddin Keykubat, Baha Veled’in ölümü üzerine kırk gün boyunca Cuma Mescidinde hatimler indirtmiş, halka yemekler vermiş, fakirlere adaklar adamıştır (Taneri 1977: 31).

Mevlana’nın cenaze töreninde yedi tane öküz kurban edilerek fakirlere dağıtılmıştır. Yas sırasında ölüm haberini alan kimseler elbiselerini yırtmışlar, saçlarını yolmuşlar ve cenazeye hürmeten başlarını açmışlardır. Yas süresi kırk gün olup, kırkıncı gününde yemek verilmiş, helva pişirilip dağıtılmıştır (İnan 1995: 188–189).

İlkel topluluklardan günümüze kadar gelen toplumlarda, ölüm karşısında çaresiz kalan insanın birtakım tepkilerle acısını dile getirdiğini görürüz. Göktürklerde, ölümün ardından geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek akan kanla birlikte göz yaşı döktüklerini, saçlarını kestiklerini, Kırgız-Kazaklarda dul kadınların saçlarını kesmelerinin yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir âdet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini görürüz (İnan, 1995: 176-200).

Misis yöresinde yas tutma ve ağıt söylemeyle ilgili âdetler şöyledir:

- Cenaze evinde ölen kişinin kırkı çıkana kadar, müzik dinlenmez, televizyon açılmaz (K.K.3, K.K.18, K.K.28, K.K.30).
- Düğün yapılacaksa ya ertelenir ya da çalgılı yapılmaz veya yas yerinden izin istenir (K.K.14).
- Yakını ölen kişi, kutlamalara gitmez; yoksa ayıplanır (K.K.18).
- Kırk gün yas tutulur (K.K.14).

Altay Türklerince ölüm anında sünne vücuttan ayrılınca şeffaf buhar olur. Vücuttan ayrılan süneye üzüt denir Vücudu bırakan süne başka bir dünyaya gider. Orada sünneyi erlik in elçisi ölüm ruhu aldaçı karşılar. Aldaçı ölen ruhun önceden ölmüş yakınlarından biridir. Süne ile aldaçı çadır veya ev etrafında dolaşır. Çocuk sünesi 7 büyük sünesi 40 gün dolaşır. Bu süre içinde ölü evine şaman giremez. Ölü çıkan eve eşya girmez ve evden eşya çıkarılmaz. Kırk günden sonra ölenin akrabaları

üzüt bayramı düzenler. İlahiler okunur ve kurban kesilir. Şaman ayinlerle evdeki aldaçı ruhu uzaklaştırmaya çalışır. 7 ve 40 mevlüdü okutmanın bunlarla bağlantısı da yadsınamaz. (Artun 2005: 140).

Türklerin yas geleneklerinden biri de elbiseleri ters giyinmedir. Altay dağlarında yaşayan Kuznitsk Şamanist Türk göçebelerinin kadınları yas tutarken elbiselerini yedi gün ters giyerler. Kırım sultanlarından meşhur Adil Sultan destanında anası Dana Bigim'in, ağıt söylerken, elbisesini ters giyip ağladığı söylenmektedir. (Kalafat 1999: 298).

Yöreden Bazı Ağıtlar:

1-Ermeni olayları sırasında idam edilen, Ali adlı bir gence yakılan ağıt:

Abdioğlu'nun yazıları

Ceren kovar tazıları

Aralıkta yetim kalmış

Kibarların kuzuları

* * *

Muşluğa camuz dizdirir

Sarrafa lira bozdurur

Yedi kurbanınan bulduğu

Ali'yi bile gezdirir

* * *

Altın tasta gümüş tabak

Altta kalmış bizim bebek

Adana'ya inmiş derler

Dördünün de başı kabak

* * *

Darağacını kurmuşlar

Eni tahtanın eninde

Bir gün görüp geliyorduk

Sultan Hamit'in gününde

* * *

Eşekçiye ettik koza
Başımıza geldi kaza
Ben ezelden biliyordum
Ekmen dedim oğlum size
(K.K.1)

2-Ermeni olayları sırasında yakılan bir ağıt:

Hıznlı'dan top atıldı
Anam aklını yitirdi
Vurun gardaşlarım vurun
Hacın çok ocak batırdı

* * *

Şu hacın sakalları
Al kanlara boyanmaz mı?
Kılak namaz edek dua
Eyi kimseler uyanmaz mı?
* * *

Üstümüzde geziyorlar
İfadeyi yazıyorlar
Ayan olsun tufan beyim
Oğlak gibi yüzüyorlar
* * *

Bebekleri kaynatıyor
Cani oğlu koca gavur
Gün görmedik gelinleri
Süngüynen oynadıyorlar
(K.K.30)

3-Eşeğiyle tuz satmaya giderken Ermeniler tarafından katledilen gence ağıt.

Ablası Duran Ali'ye şu ağıdı yakar:
Hasta olaydın keşke
Çifte doktor getirtirdim
Senin için babam oğlu

Bir çiftliği batırırdım
* * *
Niderdin eŖeđe binmeyi
Yok muydu senin atın
Gavur süngüyü sokunca
Titredi mi senin etin
* * *
Nideydin buda satmayı
Para alaydın borca
3-5 kuruŖluk gavura
Ne kadar da etmiŖ irca
* * *

Babam oğlu Duran Ali
Çok periŖan oldu hâli
Yele yele vardı mıydı
Gözlerin kanınan dolu
* * *
Atını dıŖarı çekip
Himini evinden söküp
Dayanamıyorum gayrı
Bana bir tüfecik sıkın
(K.K.2)

4-Öküz tepince ölen Lecu Mehmet'e kardeŖi Ŗu ağıdı yakar:
KardeŖim de kısa almıŖ
EkecekmiŖ bađlarına
Kurban oluyum oluyum
Kar yağıyor dağlarına
* * *
Gadanı alayım gadanı
Deli ediyon adamı
Oğlun yok da babam oğlum
Kim Ŗeneldecek odanı

* * *
Sabahınan erken kalkar
Kalkar da camiye bakar
Oğlun yok da babam oğlu
Ocağını kim yakar
* * *

Neler geldi neler geçti
Gönlüm havalandı uçtu
Evime varayım diye
Gardaş arabaya koştu
* * *

Bak gardaşımın konağına
Hele bakın kapısına
Beş tane de kız var ya
Gıran girsin hepisine
* * *

Yatamadım yatamadım
Bir dert beni tutuk gibi
Gardaşcığım koymuş gitmiş
Her işleri bitik gibi

Ağıt yakılırken kadın içeri çağrılır hava soğuktur ama o devam eder:

Üşüdüm mü üşüdüm mü?
Karnımda mangal yanıyor
Gardaşımın usul boyu
Şimdi önümde duruyor
* * *

Kurban oluyum oluyum
Gardaşımın yanağına
Oğlun yok da babam oğlu
Kim oturur konağına

* * *

Kele Cennet kele
Gene kahvesini kaynat
Öksüz kılığında gezdirme
Anşe gızı keleş oynat

* * *

Kele kızlar kızlar
Azrail de bizi yozlar
Gardaşın kara gözüne
Çürür tahta iner tozlar

* * *

Kapısında dudu aşu
Toprağa karışır kaşı
Ağzında da getti mi ola
Doktorun taktığı dişi

* * *

Kurban oluyum oluyum
Acelciği değneği imiş
Bende böyle bilmiyordum
Gardaş ateş gömleğiymiş
(K.K.2)

Aynı kişi için (Lecu Mehmet) yakılan başka bir ağıt:

Küçükken ağarmış saçu
Neydi gardaşımın suçu
İnsanın canından mı göçer
Kötü bir ağacın ucu

* * *

Şeker babam oğlu şeker
Bahçemde gülü kokar
Oğlansız kardeşimin evi

Sonunda baykuşlar öter

* * *

Bre kızlar bre kızlar

Azrail de bizi yoklar

Kardeşimin ela gözüne

Çürür tahta iner tozlar

* * *

Terlemiş de teri çıkmış

Şapkasının tepesine

Bir gelincik nasip olmaz

Kardeşimin kapısına

* * *

Yatamıyorum yatamıyorum

Bir dert beni dutuk gibi

Kardaşağzım gomuş gitmiş

Her işleri bitik gibi

(K.K.1)

7- Bir gece atını yemlerken atın önüne bir inek gelir. Genç ineği vurmaya çalışırken elindeki tüfek patlar ve genç ölür. Gence ağıt yakılır:

Bir dana gelmiş otuna

Tablada bağlı atına

Yiğitliği mertliğiyle

Kendi kendini vuran oğlan

* * *

Ellemen dibek paslansın

Süpürmen oda işlensin

Hem ölmüş hem öldürmüş

Aslansın oğlum aslansın

* * *

Şaşmış oğlancığım şaşmış

Gavurun ardına düşmüş

Dünden de rüyamda gördüm

Her yerine toz bulaşmış
(K.K.39)

9-Üstüne kaya düşüp ölen çocuğa şu ağıt yakılır:

Terziye takım kestirdim
Düzlerim oğlum düzlerim
Düğün gelir bayram gelir
Gözlerim oğlum gözlerim
* * *

Noldu bre kirvem noldu
Yarımca'da oğlun mu öldü
Sabahınan gün burnunan
Yarımca'ya haber vardı
(K.K.2)

10-Üstünden öküz arabası geçince ölen gence amcası şu ağıdı yakar:

Gadanı alayım gadanı
Deli ediyon adamı
Oğlansız gardaşın evi
Kim donatacak odanı
* * *

Neler geldi neler geçti
Gönlüm havalandı uçtu
Evime varırım diye
Gardaş arabayı koştu
* * *

Bre hacı bre hacı
Olmaz olsun böyle bacı
Gardaş İstanbul'a gitmiş
Bulamamış bir ilacı
* * *

Şeker babam oğlu şeker
Bahçesinde gülü kokar
Vadesi yetmiş gardaşın

Üstünden de aşmış teker

(K.K.1)

11-Askerden dönen genç trenin altında ezilir palto sıkıştır. Annesi şu ağıdı yakar:

Yalan gelir dolanı dolanı

Jandarma söyler yalanı

Allah böyle mi edermiş

İstanbul'da oğlu olanı

* * *

Ak gediğe gelmiş yazlar

Ötüştür durna kazlar

Tez gel Muhammedim

Çifte gelin seni gözler

(K.K.25)

12-Sevdiği kızı kaçıran genci dağda jandarmalar vurur. Kız sevdiğine şu ağıdı yakar:

Gıyık İnce Hacım gıyık

Kara sakal sicim bıyık

Tahtalıda koca höyük

Var oraya uzan Hacım

* * *

Mağarayı çevirdiler

Burada diye çağırdılar

Kimsesi yok ince hacım

Kurşun ile kavurdular

* * *

Sabahınan sabahınan

Kahve gelir tabağınan

Yarin sana gurban olsun

Kucağında bebeğinen
(K.K.2)

15-Yeni doğan bebek ölünce, teyzesi şu ağıda yakar:
Sabahınan motorlu öter
Ayrılık ölümden beter
Ana baban yanında ya
Bir bebeğin sana yeter
* * *

Hele benim kardeşime
Kimse gelmez pederime
Ben gurbet ele düştüm
Ayan olsun pederime
* * *
Baba ocağı biter mi ola
Bu ayrılık biter mi ola
Babamın hak gurran kuşu
Bir gün olsa öter mi ola
(K.K.23)

3.1.3.7. Mezar Ziyaretleri

Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri atalar "kültü"dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhunun birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygı karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanlar sunulur, mezarları kutsal kabul edilirdi (Ocak 1992: 10–14). Eski Türklerde ayrıca mezarlara bayrak asma geleneği vardır. Bu gelenek, Anadolu'da da görülmüştür (özellikle evliyaların ve büyük kişilerin mezarlarında). Mezarlara bazı Türkler bayrak veya bez asmışlar; daha eski proto-Türk geleneklerini saklayan Türkler ise, at perçemli tuğlar asmışlardır. Bazıları da, yalnızca ölü veya

yas evine asmışlar. (Kalafat 2000:199).

Misis yöresinde mezar ziyaretleriyle ilgili çeşitli inanma ve âdetler görülür:

- Arife günü ve bayramlarda mezarlıklar ziyaret edilir (K.K.17).
- Mezarlığa gidildiğinde mezar temizlenir çiçek ve ağaçlar sulanır (K.K.2, K.K.5, K.K.6, K.K.13, K.K.15).
- Mezarlıktan geçerken yüksek sesle konuşulup gülünmez (K.K.5).
- Mezarın üzeri de sulanır (K.K.2, K.K.5, K.K.6, K.K.13, K.K.15).

Mezarlığın üzerini sulamadaki amaç, suyun kutsal olduğu düşüncesiyle kötü iyeleri mezardan, ölüden uzak tutmadır.

- Mezarda selam verilir ve Kuran-ı Kerim okunur (K.K.14).
- Mezarlık çıkışı çocuklara şeker ve bisküvi dağıtılır (K.K.22).
- Mezarlıklara ağaç dikilir (K.K.2, K.K.5, K.K.6, K.K.13).
- Hoca ölüyü defnedildikten sonra talkım verir (K.K.6, K.K.13).
- Mezarlık, parmakla işaret edilerek gösterilmez, unutulmuş olarak gösterildiğinde parmak ısırılır (K.K.2, K.K.5, K.K.6, K.K.13, K.K.15).
- Gece sakız çiğneyene "Ölü eti çiğniyorsun" diye müdahale edilir (K.K.9, K.K.12).
- Mezardaki ölünün canına batar düşüncesiyle gece şiş ile çorap örülmez (K.K.9).
- Mezar ziyaretinde ağlayıp kendini kaybedenlerin başı üzerine toprak serpilir (K.K.2, K.K.5, K.K.6, K.K.13).

Urfa'da kadınlar "Kül başıma, kül başıma" diye ağıt yakarlar. Toprak yerine başlarına kül atılır. "Üzerime ölü toprağı serpildi" deyimini de büyük bir ihtimalle bu adetten gelmektedir.

Türk mezarlarında gizli bölmeler bulunurdu. İslamiyet'in kabulünden sonra bile, bu usul devam etmiştir. Hakanların, hanların mezarları ise, büsbütün gizli olurdu. Han mezarlarının, kimsenin bilmediği yerlerde olmasına Moğollar son derece dikkat ederlerdi. Türkler ve Moğollar, han mezarlarını, yüksek dağ başlarına, gizli yerlere yaparlardı (Eröz 1985: 56–57).

Gizli ve bölmeli mezar usulünün Osmanlı'larda da yaşamış olduğuna dair belirtiler vardır. Fatih Sultan Mehmet'in cenazesi, Türk gelenekler göre defnedilmiştir. Padişahın cenazesi tahnit edildikten sonra sembolik bir mahiyet arz

eden türbesinin altına, camiye çok yakın bir yer altı mahzenine gömülmüş olduğu tahmin edilebilir (Eröz 1985: 61).

Göktürkler, mezar üzerine bir ev yaparlar ve evin duvarına ölünün resimlerini çizerlerdi. İbn Batuta Geyve ile Mudurnu arasında gördüğü, mezar-yapılar için şunları yazar: "Bu çevre ahalisi, mezarları üzerine ahşap binalar yaparlar" (İbni Batuta 1971: 50-51).

Göktürkler mezarlarının etrafını taşla çevirirlerdi. Osmanlı Türklerinde de aynı âdeti görüyoruz. Osman Gazinin oğlu Aydoğdu, Dinboz'da şehit olduğunda, mezarının etrafına taşla çevirmişlerdi. At sancılansa bu mezarın etrafında dolaştırırlar, bu ata iyi gelir ve at iyileşirdi (Aşık Paşazade 1992: 24).

Tahtacıların ölmüşlerine olan sevgi ve yakınlığı, hayret verecek derecededir. Her fırsatta mezarlarına gider, orada yemekler yer, Hunlar, Göktürkler gibi içki içerler. Mezarları üç yerinden öperek niyaz ederler. Hıdrellez eğlencelerini tepelerdeki mezarlıklarda oluyor. Halk âdeti ölmüşleri ile birlikte yemek yiyor, içki içiyor, eğleniyor. Ölüyü gömdükleri gün mezarlıkta helva, zeytin, peynir yerler. Mezarın yanına bir testi su ve biraz yiyecek bırakırlar (Eröz 1985: 65).

Misis yöresinde ölümle ilgili kullanılan dua, beddua ve deyişleri şöyle sıralayabiliriz:

Ölümle İlgili Dualar:

Allah gani gani rahmet eylesin (K.K.1).

Allah beden sağlığı versin (K.K.2, K.K.23).

Allah canını sağ etsin (K.K.18).

Allah gecinden versin (K.K.1).

Allah üç gün yatak, dördüncü gün ölmeyi nasip etsin (K.K.34).

Emir büyük yerden (K.K.27).

Gençlikte ölüm, kocalıkta zulüm vermesin (K.K.25).

İki iyiliğin biri (K.K.18).

İyi günlerde öldü (K.K.18).

Sakalı ağarasıca (K.K.34, K.K.40).

Ölümle İlgili Beddualar:

Allah belânı, hoca selânı versin (K.K.2, K.K.23).

Allah canını alsın (K.K.34, K.K.40).

Boyun devrilsin (K.K.7).

Canından bulasıca (K.K.18).
Ciğerin belik belik gelsin (K.K.9).
Ciğerlerin lapik lapik döküle (K.K.34, K.K.40).
Ciğerinin sapından vurulasıca (K.K.18).
Çenen çekilir inşallah (K.K.9).
Geberesice (K.K.9).
Gidişin olsun gelişin olmasın (K.K.6).
İnşallah seni teneşir paklar (K.K.5).
Ölmedi ki devrine otursam (K.K.9).
Kanın altına ılgıt ılgın akar, inşallah (K.K.1).
Korktuğun kohlara basasın (K.K.9).
Ölün çıksın, ömrü kesilesice (K.K.9).
Tengrin batsın (K.K.18).
Tengri canını ala (K.K.18).
Yakasız gömlek giyesin (K.K.7).
Yıkayıcı hak etsin de ölü kabir kabir sürünsün (K.K.4).

Yörede Ölümle İlgili Deyişler:

Ağzında bulunmak (K.K.18).
Allah'a kavuşmak (K.K.18).
Devrine oturmak (K.K.5).
Eceline susamak (K.K.18).
Ecel teri dökmek (K.K.22).
Kefen soyucusu (K.K.18).
Öldürseler kanı akmaz (K.K.18).
Ölen ile kim ölmüş (K.K.9).
Ölme eşeğim ölme, yonca bitecek (K.K.22).
Ölmüş at arar, nalını sökmeye (K.K.5).
Ölümden dönmek (K.K.17).
Ölümden ötesi yok ya (K.K.22).
Ölüm dirim bizim için (K.K.5).
Ölüm döşeğinde (K.K.9).
Ölümlle pençeleşmek (K.K.15).

Ölümlü dünya (K.K.22).

Ölümü göze almış (K.K.9).

Ölünün körü (K.K.9).

SON SÖZ

“Misis’te Geçiş Dönemi Adetleri’ adlı tez çalışmamızda, yaşanmakta olan ve unutulmaya yüz tutan kültürel öğeleri inceleyip, derleyerek gün ışığına çıkarmayı ve bilim dünyasına sunmayı amaçladık.

İncelememizde alan araştırması yöntemini kullanarak kaynak kişilerden ve yazılı kaynaklardan derlemeler yaptık. Elde ettiğimiz bilgileri, bilimsel kaynak ve veriler ışığında yorumlayıp ortak özellikleri belirledik.

Halk kültürü ürünleri içerisinde önemli bir yer tutan geçiş dönemi âdetleri, doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç ana başlık etrafında toplanmaktadır. Doğum ile ilgili uygulamalar; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç ayrı başlık altında değerlendirilebilir. Doğum ile ilgili olan kısırlığın giderilmesi ve gebe kalmanın önlenmesi gibi durumlar için halk öncelikle tıbbi yöntemlere başvurmakta; sağlık kuruluşlarına gitmekte, bundan sonuç alamadığı takdirde halk hekimliği, tıbbi sağıltma ve dinsel-büyüsel işlemlere başvurmaktadır. Halk hekimliği ve dinsel-büyüsel işlemlerin hâlâ halk arasında sürmekte olduğunu; ama

bunun yanında modern tıptan da faydalandığını görmekteyiz.

Geçiş dönemlerinin ikinci aşaması ise evlenmedir. Evlenme, evlilik öncesinde gelin-güvey seçiminden başlayarak duvak uygulamasına kadar uzanan bir süreçtir. Bu süreç içerisinde birçok âdet ve uygulamayı barındırır.

Geçiş dönemlerinden sonuncusu ise ölümdür. Ölüm etrafında toplanan âdet ve inanışları ise ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olarak üç bölümde inceliyoruz. Ölüm ile ilgili işlemler genelde İslami usullere göre yapılmaktadır. Ölümle ilgili işlemlerde, yıkama, kefenleme, defin, mezarlık ziyaretleri önemli bir yer tutmaktadır. Mezarlık ziyaretleri genelde arife günlerinde yapılmaktadır.

Çalışmamız sonucunda eski geleneklerle, İslami kuralların bir arada uygulanarak, bir sentez oluşturduğunu gördük. Doğum ile ilgili olan kısırlığın giderilmesi ve gebe kalmanın önlenmesi gibi durumlar için halk sağlık kuruluşlarına başvurmakta, bundan sonuç alamadığı takdirde halk hekimliği, tıbbi sağaltma ve dinsel-büyüsel işlemlere başvurmaktadır. Bunun yanında hem sağlık kuruluşlarını hem de bu yöntemleri deneyenler vardır. Buradan; halk hekimliği ve dinsel-büyüsel işlemlerin hala halk arasında sürdüğü, bunun yanında tıbbi işlemlere de başvurulduğunu görüyoruz.

Halk modern tıptan faydalanırken İslami unsurlarla birleşen eski geleneği de uygulamaktan kaçınmıyor. Ancak, kitle iletişim araçlarının, teknolojinin ve yeniliklerin hayata girişiyle geleneğin izlerinin yavaş yavaş silinmeye başladığı da gözden kaçmamaktadır. Yaşlılar eski geleneğe sıkı sıkıya bağlıyken gençler biraz daha gelenekçiliğe kötü gözle bakmakta. Gençler eğitim seviyeleri yükseldikçe teknolojinin gelenek karşısından yenilmez üstünlüğüne inanmaya başlamış durumdadır. Geleneği mantık dışı gereksiz olarak görmekteler belki gitgide maddileşen bu dünyada yaşam savaşında sağ kalabilmek için her şeyin zaman para ve teknolojiye yenik düştüğü bu devirde gençlere kendi varlıklarının devamının aslında geleneğin varlığının devamına bağlı olduğunun hatırlatılması gerekmektedir. Bir de orta yaşlı sınıf var; bunlar da geleneği tam anlamıyla uygulamamakla beraber ataya dedeye saygısızlık olmasın diye belki de atalar kültüründen gelen onun verdiği değerlerle , geleneği yaşatmaya çalışmaktadır. Gelenek bu üç nesil arasında kendi varlığını sürdürme çabasında çırpınışındadır.

KAYNAK KİŞİLER

K.K.1:

Adı: Lutfiye

Soyadı: Ogun

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.2:

Adı: Mehmet Ali

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 81

Öğrenim Durumu: Polis okulu mezunu

Mesleği: Polis emeklisi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.3:

Adı: Fikriye

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 79

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.4:

Adı: Halil

Soyadı: Turhan

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.5:

Adı: Nail

Soyadı: Türkmen

Yaşı: 82

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Muhtar ve yazar

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.6:

Adı: Cennet

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 40

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.7:

Adı: Dürdane

Soyadı: Ogun

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.8:

Adı: Songül

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.9:

Adı: Ayşe

Soyadı: Ogun

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.10:

Adı: Elif

Soyadı: Teberik

Yaşı: 77

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.11:

Adı: Suzan

Soyadı: Sapır

Yaşı: 55

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.12:

Adı: Mehmet

Soyadı: Sinç

Yaşı: 65

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.13:

Adı: Zeliha

Soyadı: Al

Yaşı: 75

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.14:

Adı: Nazım

Soyadı: Delimazı

Yaşı: 83

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.15:

Adı: Kazım

Soyadı: Delimazı

Yaşı: 75

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.16:

Adı: Edibe

Soyadı: Çandık

Yaşı: 66

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.17:

Adı: Seyfettin

Soyadı: Delimazı

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.18:

Adı: Hasan

Soyadı: Delimazı

Yaşı: 68

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.19:

Adı: Selahattin

Soyadı: Yanar

Yaşı: 79

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.20:

Adı: Hüseyin

Soyadı: Özkan

Yaşı: 80

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: İşçi emeklisi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.21:

Adı: Mediha

Soyadı: Özcoşkun

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.22:

Adı: Sedir

Soyadı: Uzun

Yaşı: 70

Öğrenim Durumu: Okuma-yazması yok

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.23:

Adı: Caner

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 38

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Şoför

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.24:

Adı: Sevgi

Soyadı: Göçer

Yaşı: 40

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.25:

Adı: Musa

Soyadı: Göçer

Yaşı: 45

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Sıvacı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.26:

Adı: Erdoğan

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 42

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.27:

Adı: Özcan

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 45

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.28:

Adı: Zeliha

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 42

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.29:

Adı: Nurdoğan

Soyadı: Sıpkı

Yaşı: 40

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.30:

Adı: Erol

Soyadı: Keskin

Yaşı: 56

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.31:

Adı: Aynur

Soyadı: Keskin

Yaşı: 55

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.32:

Adı: Saadet

Soyadı: Teberik

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.33:

Adı: Zeki

Soyadı: Teberik

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Mesleği: İmam

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.34:

Adı: Hayriye

Soyadı: Ogun

Yaşı: 72

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.35:

Adı: Duran Ali

Soyadı: Ogun

Yaşı: 65

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.36:

Adı: Necati

Soyadı: Ogun

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: İşçi emeklisi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.37:

Adı: Cennet

Soyadı: Turhan

Yaşı: 76

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.38:

Adı: Mahmut

Soyadı: Turhan

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: İşçi emeklisi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.39:

Adı: Fevzi

Soyadı: Türkmen

Yaşı: 75

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Çiftçi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.40:

Adı: Ulviye

Soyadı: Türkmen

Yaşı: 77

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.41:

Adı: Elif

Soyadı: Türkmen

Yaşı: 76

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.42:

Adı: Döndü

Soyadı: Özdemir

Yaşı: 71

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.43:

Adı: Musa

Soyadı: Can

Yaşı: 80

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: İşçi emeklisi

Yaşadığı Yer: Misis

K.K.44:

Adı: Ayşe

Soyadı: Can

Yaşı: 78

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

Yaşadığı Yer: Misis

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI, Orhan (1974), *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

AKSOY, Ömer Asım (1984), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, TDK, Ankara.

AKBULUT, Semra (2002), “Karabük İli Safranbolu İlçesindeki Doğum Adet ve İnanmaları”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara.

ARTAN, Gündüz (1975), “Tire’de Düğün Gelenekleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.15, S.306, s.6724.

ARTUN, Erman (1997), "Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri", *1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı Yörükler Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ARTUN, Erman (1999), *Halk Kültürü Araştırmaları*, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara.

ARTUN, Erman (2000), *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*, Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Adana.

- ARTUN, Erman (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ana Britanica (1989), Örf, C.5, Ana Yayıncılık, İstanbul.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1972), “Divriği’de Düğün Adetleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.13, S.72, s. 6202-6204.
- ÂŞIK PAŞAZADE, (1991), *Tevarih-i Ali Osman*, TTK Yayınları, Ankara.
- ATAMAN, Sadi Yağver (1992), *Eski Türk Düğünleri*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- ATILGAN, Halil (2002), *Murtçu Folkloru*, Karaisalı Kaymakamlığı Yayınları, Ankara.
- AYDINOĞLU, Gülali (1968), “Posof’ta Düğün Adetleri” *Türk Folklor Araştırmaları*, C.11, S.221, s. 6224-6228.
- BASRI, Hasan (1960), “Çarşamba ve Terme’de Adlarla İlgili Gelenek ve İnançlar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.6, S.135, s.2238.
- BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe (1998), “Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum-Evlenme-Ölüm”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- BORATAV, Pertev Naili (1982), *Folklor ve Edebiyat I - II*, Adam Yayınları, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Nail (1984), *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- BOZYİĞİT, Ali Esat (1995), *Bizde Adet Böyledir*, Ürün Yayınları, Ankara.
- ÇELİK, Ali (2005), “Afganistan’daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi” *Milli Folklor*, C. 7, S. 50, s. 9-11
- DALGINTEKİN, Huri (1995), “Tarsus Adet ve İnanmaları”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana.
- ERK, Zümrüt (1975/5), “Kuşçu Köyünde Evlenme Adetleri”, *Türk Folklor Araştırmalar*, C.16, S.31, s. 7320
- ERÖZ, Mehmet (1991), *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- GÖKALP, Ziya (1995), *Türk Medeniyeti Tarihi*, TDK Basımevi, Ankara.

- GÜLBEN, Zerrin (1964), “Ergani’de Düğün”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, C.9, S. 185, s.3592.
- GÜRCAN, Nural (1967), “Yeşilöz Köyünde Doğumla İlgili Gelenek ve İnançlar”, *TFA*, C.11, S:211, s.7230.
- İBN BATUTA, (1971), “İbn Batuta Seyahatnamesi’nden Seçmeler”, MEB Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK Basımevi, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1999), *Makaleler ve İncelemeler I*, TTK Basımevi, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1999), *Makaleler ve İncelemeler II*, TTK Basımevi, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dinî*, TTK Basımevi, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (1996), *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, AKMB Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (1999), *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, AKMB Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (2000), *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, ASAM Yayınevi, Ankara.
- KALAFAT Yaşar (1998), “Nokus Kırkkızlar Destanı Sempozyumu ve Karakalpak Türk Halk İnançları” *Türk Tarihçiliği ve Prof. Dr. Aydın Taneri Armağanı*, ASAM Yayınevi, Ankara.
- KALAFAT Yaşar (1996), *Karşılaştırmalı Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları*, ASAM Yayınevi, Ankara.
- KALAFAT Yaşar (1994), *Makedonya Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KARATAŞ, H. Cemal (1968), “Artvin ve Kars’ta bazı inanış ve âdetler”, *TFA*, C.11, S.228, s.5011.
- KARAKAŞ, Ayhan (2005), “Feke halk kültürü araştırması”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KAYA, Doğan (1996), “Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri”, *3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Kongre Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KILIÇ, Abdullah (2001), “Isparta Yöresi Halk İnançları”, *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, Evrak Yayınları, Ankara.
- KILIÇKIRAN, Mazlum Nusret (1976), “Kilis Düğün Geleneklerinde Çille”, *TFA*, C.16, S.322, s.7638.

- KOŞAY, H. Zübeyir (1944), “Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme”, Ankara.
- KÖKSAL, Hasan (1996), "Türk Düğünlerinde Saçı Geleneği, Buna Bağlı Ritler-Pratikler", *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KÖKTÜRK, Muhsin (1971), “Yozgat Köylerinde Nişan ve Düğün” *Türk Folklor Araştırmaları*, C.16, S.322, s.5978.
- KÖSE, Nerin (2000), *Kazak Düğünü*, Milli Folklor Yayınları, Ankara.
- NURİ, Mehmet (1961), “Bolu ve Dolaylarında Düğün”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.6, S.138, s. 2307-2309.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Menakıbnameler*, TTK Yayınları, Ankara.
- ÖNAL, Sayın (1992), *Aile Sosyolojisi*, Erdem Kitabevi, İzmir.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2000), *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1979), *Anadolu Folklorunda Ölüm*, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara.
- ÖZDER, M. Adil (1967), “Doğum ve Çocuk Üstüne Gelenek ve İnançlar”, *TFA*, C.10, S.213, s.4390.
- ÖZTELLİ, Cahit (1951), “Zile’de Doğum ve Adetleri”, *TFA*, C.2, S.28, s.436 – 438.
- ÖZTÜRK, Ali (1985), *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- POLAT, Şükrü (1953), “Suşehri Köyünde Düğün”, *TFA*, C.3, S. 52, s.821-823.
- SANTUR, Meltem E (Cingöz) (1998), “Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Gerdek Sabahı Gelinle İlgili Adet ve Uygulamalar Üzerine Bir Atlas Denemesi”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*,
- SEZEN, Lütfi (1993), “Erzurum Şehir Folkloru”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- ŞENTÜRK, Ahmet (1971), “Malatya’da Kız Kaçırma”, *TFA*, C.13, S.266, s.6072.
- SOYLU, Sıtkı (1973), “Mut Düğünlerinde Düğün, Tören ve Süreleri”, *TFA*, C.14, S.287, s.6663.
- SÜMER, Faruk (1999), *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

- TACEMEN, Ahmet (1995), *Bulgaristan Türkleri İnanışlar ve Türk Kimliği*, Üçbilek Matbaası, Ankara
- TANERİ, Aydın (1977), *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Bilge Yayınevi, Konya.
- TEZCAN, Mahmut (1997), *Kültürel Antropoloji*, İmge Yayınevi, Ankara.
- TOGAN, Zeki Velidi (1981), *Bugünkü Türkli Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu* (2005), Ankara.
- TÜRKÖNE, Mümtazer (1995) *Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü*, Lotus Yayınevi.
- TÜRKTEN, Nevzat (1996) “ Kayseri Düğünlerinde Gelin ve Güveyin Seçimlerinde Dikkat Çekici Usuller”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- www.geocities.com, Yaşar Kalafat web sitesi
- www.wikipedia.org.tr/wiki/Misis-Adana
- http://turkoloji.cu.edu.tr/halkbilim/kyn/ara_02.php
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1963), “Sinop ve Çevresinde Köy Düğünleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.8, S:168, .2974-2976.
- YALMAN (YALGIN), Ali Rıza (1977), *Cenupta Türk Oymakları*, MEB Basımevi, İstanbul.
- YARDIMCI, Mehmet (1993), “Çukurova’da ölümle ilgili inanışlar uygulamalar ve İskenderun mezar taşlarının dili”, *2. Uluslar arası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana Ofset, Adana.
- YETİŞEN, Rıza (1973), “Çocuk Kırklama, Diş Buğdayı ve Duşak Kesme”, *TFA*, C.15, S.289, s. 6722-6724.
- YILDIZ, Mehbuse (1968), “Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri”, *TFA*, C.11, S.226, s. 4744.

Cabbar Dede Türbesi.

Cabbar Dede Türbesi'nde uygulanan pratikler (Duvara taş yapıştırma).

Bahçeler.

Yörenin genç kızlarından biri tarladan dönüyor.

Ceyhan nehri.

Zeytin toplama mevsimi.

Yörenin kadınlarıyla sohbet...

Hayvancılık temel geçim kaynaklarından biri.

Baharda çiçek açmış ağaçlar.

Büyükbaş hayvancılık.

Dut ağacı

Genç bir anne.

ÖZGEÇMİŞ

10.08.1982 tarihinde Adana'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana'da tamamladı. 2000 yılında Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kayıt yaptırdı. Aynı bölümden 2004 yılında mezun oldu. Adana Ekol Dershanesi'nde bir yıl Türkçe öğretmenliği yaptı. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2005'te başladığı Tezsiz Yüksek Lisans eğitimini 2006'da tamamladı. 2006 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

